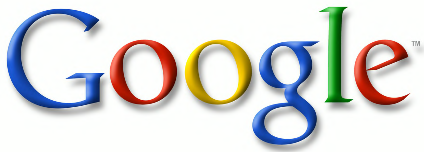
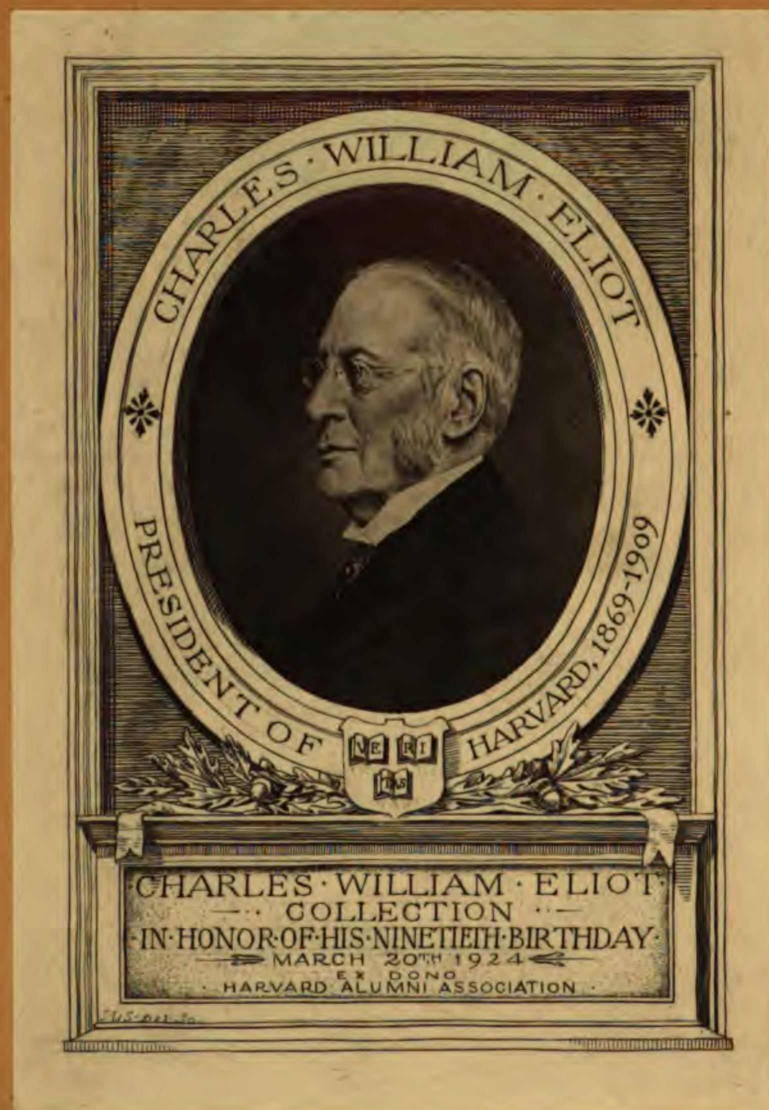

Google

CHARLES · WILLIAM · ELIOT
PRESIDENT OF HARVARD, 1869-1909
VE RI TAS
CHARLES · WILLIAM · ELIOT
COLLECTION
IN · HONOR · OF · HIS · NINETIETH · BIRTHDAY
MARCH 20TH 1924
EX DONO
HARVARD ALUMNI ASSOCIATION

ANNALES

ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE.

1815–16.

A N N A L E S

ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE,

a d. VI *Novembris A.* CIƆIƆCCCXV *ad d.* VIII *Februarii A.* CIƆIƆCCCXVI.

RECTORE MAGNIFICO

JOANNE MELCHIORE KEMPER.

SCRIPTO CONSIGNAVIT

JOANNES HENRICUS VAN DER PALM,

ACADEMIAE ACTUARIUS.

LUGDUNI BATAVORUM,
APUD S. ET J. LUCHTMANS,
ACADEMIAE TYPOGRAPHOS,
MDCCCXVII.

GUILIELMO I.

UNIVERSI BELGII REGI

SACRUM.

INDEX

EORUM, QUAE IN HOC ANNALIUM VOLUMINE CONTINENTUR.

INTRODUCTIO.

Novissima Academiae Lugduno-Batavae fata accurate et copiose narrare, et longum sit, et, cum neminem harum rerum studiosum lateant, supervacuum. Quare praecipua paucis comprehendam.

Postquam enim Gallorum Imperator Napoleon Buonaparte imperium regni Hollandici, a fratre Ludovico, quod illud integrum et salva Regia dignitate diutius tenere non posset, ultro abdicatum, occupaverat, suaeque amplissimae ditioni sic adjunxerat, ut legibus simul atque institutis, in universa Francia vigentibus, subjiceret, illustrissimae Foederati quondam Belgii Academiae communi clade erant obruendae, vel ad recentia Gallorum placita refingendae.

Itaque d. 22 Octobris A. CIↃ IↃ CCC XI editum est Imperatoris decretum, quo, Academia Franequerana et Harderovicensi exstinctis, Ultrajectina in Scholam, quam vocabant secundariam, conversa, Leidensis et Groningana, Academiae titulo conservato, cum magnae Universitatis Gallicae corpore, tamquam partes et membra conjungebantur.

Nec tamen nova Academiarum nostrarum ad Gallicas leges conformatio, ex Imperatoris decreto, mox obtinuit, sed pristina earum ratio aliquamdiu post conservata est, donec statuto Universitatis Gallicae Praefecti, d. 9 Augusti 1812, ceteris utriusque Academiae Professoribus munere confirmato, aliisque, qui antea Franequerae vel Harderovi-

ei docendi provinciam gesserant, in eorum ordinem adscitis, inauguratio Leidensis Academiae, nam de Groningana porro tacebo, constituta est in d. 3 Novembris ejusdem anni.

Secundum hoc igitur statutum Professores Leidae tum fuerunt

THEOLOGI.

Dogmatices C. BOERS, Facultatis Decanus.
Historiae Ecclesiasticae, J. G. TE WATER.
Ethicae Christianae J. VAN VOORST.
Facultati adjunctus E. A. BORGER.

JURIDICI.

Juris Romani D. G. VAN DER KEESSEL, Facultatis Decanus.
Codicis Napoleontici et causarum instructionis, N. SMALLENBURG.
Codicis Napoleontici E. HAGEMAN.
Jurisprudentiae Criminalis et Codicis de Commercio J. M. KEMPER.
Codicis Napoleontici H. G. TYDEMAN.

MEDICI.

Physiologiae E. SANDIFORT, Facultatis Decanus.
Pathologiae et Therapeutices N. G. OOSTERDYK.
Chemiae et Historiae Naturalis S. J. BRUGMANS.
Chirurgiae M. S. DU PUI.
Anatomiae G. SANDIFORT.
Pathologiae et Therapeutices J. C. KRAUSS.
Ejusdem disciplinae, A. YPEY.

DIS-

DISCIPLINARUM PHYSICARUM ET MATHEMATICARUM.

Mathematices Sublimioris et Physices S. SPEYERT VAN DER EYK, Facultatis Decanus.
Astronomiae C. EKAMA.
Lector Mathematices elementaris J. A. FAS.

LITERARUM.

Linguarum Orientalium J. H. VAN DER PALM, Facultatis Decanus.
Literarum Graecarum et Latinarum D. WYTTENBACH.
Linguae Graecae H. TOLLIUS.
Literarum Belgicarum M. SIEGENBEEK.
Logices et Metaphysices S. J. VAN DE WYNPERSSE.
Historiarum J. H. REGENBOGEN.
Literarum Gallicarum J. F. MIELLE.

Academiae Rector creatus est S. J. BRUGMANS.
Academiae Inspectores J. H. VAN SWINDEN et . . . FLAMENT.
Academiae regundae Collegio (*Conseil Académique*) adscripti, BOERS, VAN DER KEESSEL, SANDIFORT, VAN DER PALM et KEMPER.

Academiae autem Leidensis inauguratio, jussu Universitatis Gallicae Moderatorum, celebrata est magna ambitionis pompa, multisque solennibus, in quibus, ut alia mittam, memoranda est Oratio, a Cl. Rectore habita, qua quid emolumenti e Francicis legibus in hujus quoque regionis studia, literas, artes, redundare posset, pro temporis necessitate, rerumque, qui tunc erat, statu, copiose exposuit.

Atque de iis quidem, quae Palladi nostrae evenere, quamdiu Gallorum dominationi subjecta fuit, non lubet pluribus disserere. Unum tamen silentio non est praetereundum, ex infausta illa Leidensis Academiae cum vasto et informi Gallicae Universitatis corpore conjunctione, minus quam quis forte jure metuisset, et detrimenti accepisse literarum studia, et incommodi molestiaeque sensisse vel docentes vel discentes; neque, quod sane non est exiguum, ullam cladem Bibliothecae aliisve possessionibus Academicis esse illatam. Quod non fortunae tantum beneficio, aut feliciter post unius anni intervallum subsecutae Reipublicae Batavae instaurationi, sed magnam quoque partem BRUGMANSII curae prudentiaeque acceptum feramus oportet, qui, cum ingenii eruditionisque laude id assecutus esset, ut plurimum apud Gallos gratia valeret, eam omnem ad Academiae utilitatem constanter et egregie contulit.

Verum major, vertente hoc anno Academico, Scholam Leidensem pestis invasit, cum nobilissimarum stirpium juvenes ad militiam equestrem vi cogerentur, eorumque haud pauci a Literarum studiis, frustra reluctantibus et ipsis eorumque Parentibus aut Amicis, et Doctoribus Academicis, dira necessitate avellerentur. Sic inter varia fata primus hicce annus ad finem pervenit. Quae autem, Universitatis lege vel consuetudine, anno proximo, d. 4 Octobris 1813, ad lectiones Academicas rite instaurandas, habenda erat ad studiosam juventutem solennis allocutio et exhortatio, habuit eam a Rectore ad id ipsum designatus, Facultatis literariae Decanus J. H. VAN DER PALM, et ita habuit, ut auditorum animos ad amissae patriae memoriam sancte et pie colendam, atque ad praesentium rerum consolationem, quantum posset, erigeret et confirmaret. Qua allocutione, cum nec ad assentandi voluntatem, nec ad officiosam Imperatoris adulationem esset composita, gravem apud tyrannidis Francicae satellites suscepit offensionem Orator; ita ut apud illud tribunal, quod honesto Politiae nomine, privatorum singula verba

facta-

factaque turpissime dijudicabat, graviter et invidiose accusaretur, quod ne minimam quidem hac dicendi opportunitate Imperatoris mentionem fecisset, quaeque honorifice de eo praedicanda fuissent, de industria reticuisse videretur. At non multum fuit, quod ex hoc negotio molestiae suscepit PALMIUS, non tam propter satellitum erga ipsum benivolentiam, quam propterea, quod infesta Gallis belli fortuna id efficeret, ut ubicumque sibi metuerent potius, quam alios vexarent.

Namque dimidiato fere post inchoatum alterum annum Academicum mense, accidit nobilis illa pugna Lipsiensis, et Gallici exercitus clades, tyrannidi Napoleonticae letalis futura. Cujus nuntium, sicut universae patriae, ita quoque Academiae nostrae, cives ita acceperunt, ut minime fallax recuperandae libertatis praesagium existimarent, quo et omnium pectora purissimo perfunderentur gaudio, et excitarentur, ad quaevis et perferenda, et suscipienda, quibus exoptatissimum illum eventum vel accelerare, vel adjuvare, vel omnino consequi possent.

Cum igitur tempus adesset, hunc animum et verbis declarandi, et factis demonstrandi, atque a Viris Illustrissimis, excutiendae servitutis Gallicae Auctoribus, ad arma pro Reipublicae liberatione capessenda evocarentur omnes patriae libertatisque amantes, Academica juventus inter primos fuit, qui in causa optima defendenda vitam, viresque et facultates omnes, profundere se velle profiterentur.

Itaque tum refrixerunt literarum studia, omniumque animi in id solum erant intenti, quo potissimum modo tyrannidem repellerent, et suo singuli periculo civitatem universam salvam praestarent. Verum, adjuvante Divini Numinis Providentia, nec diuturna nec anceps fuit pro patriae restitutione lucta. Nam perterriti tanto civium omnium in tyrannidis odium consensu Galli a solo Batavo sine pugna aufugerunt, atque adventantibus maxima celeritate auxiliaribus sociorum copiis, omne bellum in adjacentes Belgii Austriaci provincias, et haud ita diu post in Galliam, translatum est.

Ad

Ad quem eventum quantum contulerit Arausiaci Principis, ad Patriae opem ex Anglia non adventantis, sed advolantis, fama, norunt omnes, nec ignorabit remotissima posteritas. Hic igitur in exitu mensis Novembris ad oras Hollandicas advectus, mox universi populi voluntate et consensu Princeps ac Moderator Supremus Belgii Foederati creatus, d. 6 mensis Decembris imperium sibi delatum solenniter capessivit.

Interea Duumviri Reipublicae constituendae, qui ante Principis adventum ejus nomine summae rerum praeerant, decreto d. 4 ejusdem mensis, statuerant, Academias, tam Leidensem quam Groninganam, Gallicae servitutis ignominia liberatas, ad Batavarum Academiarum nomen ac decus restitui, ita ut, quae earum fuissent munera et instituta, imperii Batavi nomine, continuarentur, atque ad tempus eodem modo confirmarentur, donec universae institutionis Academicae norma ac ratio novo decreto sancitae forent.

Laeti hoc statuto Professores Leidenses, d. 7 Decembris ad Principis conspectum et salutationem admissi, eique et summi imperii dignitatem, ex bonorum omnium votis faustissimisque auspiciis susceptam, et Patriam ipsius virtute ac prudentia sospitem, ea qua par erat reverentia, gratulati sunt.

At justissimam Ordinis Senatorii de omnibus, quae sibi, quae Academiae et patriae fausta evenissent, laetitiam paulisper imminuit magistratus Academici a BRUGMANSIO ad KEMPERUM translatio, decreto Principis d. 6 Decembris jussa. Cujus ratio ea potissimum fuisse videtur, quod quae BRUGMANSIUS in Academiae bonum prudenter et sine ostentatione contulerat, praeter collegas paucis innotescerent, a nonnullis etiam, Gallicae dominationis invidia accensis, in sinistram partem acciperentur: summa autem KEMPERI, qui inter praecipuos libertatis instauratores fuerat, et immortalia erga Rempublicam merita, publica hac honoris ac dignitatis accessione eo magis ornanda viderentur;

tur, quo certius constabat, Virum egregium omne virtutis praemium, a Proceribus quocumque modo accipiendum, detrectare, neque quidquam magis cupere, quam ut pristino muneri, literis et studiosae juventuti sine mora redderetur.

Verum KEMPERUS, BRUGMANSIO amicissimus, ejusque ingenii et praeclarae eruditionis studiosissimus, oblatam sibi provinciam adire vehementer gravatus est, nec cessit, nisi Principis voluntati, ipsique BRUGMANSIO, roganti, hortanti, precibus etiam ab ipso flagitanti, ut, hac praesertim tempestate, quod sponte facere recusaret, Academiae causa atque amicitiae nomine faceret.

KEMPERUS igitur, d. 16 Decembris, in conventu Professorum frequenti, Rectoris munus solenniter suscepit, habita oratione gravi atque opportuna, qua decessoris sui, in Academiae commodis strenue atque omni tempore procurandis, merita summis laudibus extulit, doluitque se, ante Academici anni exitum, tanto viro successorem constitutum fuisse; ego vero, ajebat, cum vestrum omnium, tum BRUGMANSII inprimis voto obtemperandum censui, ne Principem supplicibus verbis adirem, ut vel neminem, vel quemvis alium, BRUGMANSIO sufficeret. Eodem autem die Professorum omnium suffragiis Actuarius Rectori adjunctus est J. H. VAN DER PALM.

Haud ita diu post, 21 ejusdem mensis die, Princeps Arausiacus, comitante filio natu majore, Principe hereditario, Leidam urbem visitavit, tanta civium celebritate, tamque effuso omnium gaudio, ut malorum gravissimorum, et cum incumberent vix tolerandorum, recordatio hujus unius diei laetitia ac festivitate penitus obliterata videretur.

Ad principes salutandos honorifice admissi Professores, solenni pompa e curia Academica ad urbanam processerunt, togis antiquis Leidensibus, non Gallicis illis segmentatis, amicti, militiae urbanae cohorte praeeunte, pedellis sceptra Academica praeferentibus, quarumvis disciplinarum

et

et facultatum alumnis stipantibus, cunctis habitu ac vestitu veterem Academiae gravitatem et dignitatem referentibus. Ex adolescentibus etiam nonnullis, a reliquis delegatis, Princeps sui copiam fecit, quo obsequium ipsi et reverentiam omnium nomine testarentur.

Hic autem annus, initio tot laetis eventibus insignis, deinceps trium obitu Professorum luctu haud caruit. Quorum primus fuit E. SANDIFORT, d. 13 Februarii 1814 e vivis ereptus; alter J. H. REGENBOGEN, ejusdem mensis d. 22 immatura morte exstinctus; tertius C. BOERS, d. 21 Maji fatis humanis functus. Quorum virorum maxima in rem literariam merita, praeclaraque fama, eruditione et humanitate parta, tenui hacce scriptione explicari nequeunt.

In defunctorum locum novi Doctores Academici suffecti non sunt, nisi quod, decreto Principis d. 3 Aprilis, Professorum ordini, hactenus sine disciplinae designatione, adjunctus est M. TYDEMAN, clarus Academico munere, quondam Trajecti ad Rhenum gesto, doctrina et honoribus conspicuus.

Atque haec fuerunt maxime memoratu digna, quae Academiae Leidensi hujus anni literarii decursu, evenirent. Verum interea, decreto d. 14 Januarii 1814, constitutum erat collegium septem-virorum (*), ingenio, doctrina et rerum Academicarum peritia excellentium, a quibus Princeps id petivit, ut de optima norma referrent, ad quam juventutis Batavae institutio, tam in scholis quae dicuntur trivialibus, quam in Academicis, componenda esset atque informanda. Qui quidem viri tanta diligentia atque assiduitate de tanta re commentati sunt, ut, paucis mensibus post, novae ordinationis legem Principi offerrent, quae deinceps Re-

(*) Hi viri fuerunt, A. F. VAN DER DUYN A MAASDAM, H. COLLOT D'ESCURY AB HEINENOORD, F. G. BOERS, H. TOLLIUS, J. M. KEMPER, M. VAN MARUM, D. J. VAN LENNEP.

Regia auctoritate sancita fuit. Quae vero sanctio cum legitime obtineri non posset, nisi cognitis Viri Illustris, domesticae administrationi Praefecti, nec non Collegii Consiliariorum, de hac Lege sententiis, decretum de Scholis literariis ordinandis non prodiit ante d. 2 Augusti 1815.

Itaque haec dum agebantur, mense Octobri 1814 novus annus Academicus erat inchoandus, servatis quodammodo institutis adhuc vigentibus, abrogatis tamen eorum nonnullis, quae tenue et ad ostentationem comparatum Gallorum redolerent ingenium: veluti de inscriptionibus trimestribus, lectionibusque in Auditoriis et publice habendis: atque novum conditum fuit album, cui civium Academicorum nomina inscriberentur.

Primum inter hos locum obtinuit GUILIELMUS FRIDERICUS CAROLUS, Arausiacus Princeps, Summi Foederati Belgii Moderatoris filius natu minor, cujus Frater, hereditarius Princeps, in illustrissima Angliae Universitate Oxoniensi non sine laude Literarum studiis operam navarat. Atque hoc tanti civis in Academiam nostram adventu inclytus fuit hic annus, cum Palladi Leidensi ad decus et famam nihil majus praestantiusque tali alumno, studiosae autem juventuti nihil exoptatius accidere potuerit, quam exemplo summae humanitatis, modestiae, amabilitatis, virtutumque omnium, quae juveni, Regio sanguine orto, esse possint ornamento, ad Patriae, ad Principis, ad bonarum artium disciplinarumque, amorem stimulari atque inflammari.

Verum paucorum mensium ea fuit felicitas. Buonapartius enim, in insulam Elbam relegatus, postquam custodum vigilantiam fefellerat, et comitante parva manu tribus navibus in Galliam appulerat, ab exercitu, legitimi Regis proditore turpissimo, magnis acclamationibus receptus, post viginti circiter dierum iter, Lutetiam venit, exeunte mense Martio a. 1815, imperiumque solenniter abdicatum perjurio recuperavit.

itaque mox bellum exarsit; nam aut novum tyranni flagitium coërcendum puniendumque erat, aut, irrito omni maximarum victoriarum fructu, de salute Europae denuo desperandum.

Tum vero Arausiaca stirpe ortus juvenis, avitae virtutis bellicae haeres, qui et ipse jam superiore bello, pro libertate gesto, fortitudine et prudentia militari inclarescere coeperat, libris ac Praeceptoribus valedicere, nihilque cogitare, praeter arma, labores, pericula, atque e Musarum palaestra in Martis campos sese proripere.

Neque diversa mens fuit reliquorum Academiae alumnorum, qui uno ore profitebantur omnes, patriae salutem sibi literis, ipsaque adeo vita, cariorem esse. Cum verbis facta concinuere. Pars enim ad domos paternas, missis ad tempus literarum studiis, sese contulerunt, ut militiae, quae istic conscriberetur, nomen darent; pars maxima a Rege; nam interea universi Belgii, tam Austriaci quam Foederati, Rex creatus erat Princeps GUILIELMUS I; pars igitur maxima, venia a Rege impetrata, proprio sumtu apparatum et arma sibi compararunt, inque his tractandis brevi temporis exercitatione ita eruditi, ut peritissimorum approbationem admirationemque ferrent, a Rege ad exercitum missi sunt, paucis post diebus, quam apud vicum, *Waterloo* dictum, nobilissima illa de Gallis victoria reportata fuit; cui praelio non interfuisse juvenilibus animis magna dolendi causa visa est.

Verum, antequam haec agebantur, d. 3 Decembris 1814, decreto Regio, Professores Theologiae designati fuerunt V.V. C.C. J. CLARISSE et L. SURINGAR; qui, d. 22 Maji 1815 in conventum Professorum introducti, Orationum inauguralium habendarum dies obtinuerunt 12 et 13 mensis sequentis. Qui cum adessent, ille Orationem habuit *de Theologo vere liberali*, hic, *de muneris doctrinae Christianae Interpretum praestantia, a futuris religionis doctoribus rite aestimanda.*

Atque ita appropinquabat tempus, quo ratio Academiae nostrae interme-

media illa inter Francica et vere Batava instituta, quae duos fere annos exstiterat, cum stabili, eaque illustriore et splendidiore, quam umquam fuerat, permutanda esset. Nam postquam decreto d. 2 Augusti, de quo supra monuimus, institutionis eruditae ratio constituta erat, d. 16 Octobris novum prodiit decretum, quo instauratae Academiae Leidensis et Curatores et Professores nominati sunt.

Curatorum haec sunt nomina:

A. F. COMES VAN DER DUYN A BENTHORN ET MAASDAM.
F. VAN LEYDEN A WESTBARENDRECHT.
F. G. BOERS.
H. COLLOT D'ESCURY AB HEINENOORD.
nec non
MAGISTRATUS LEIDENSIS PRAESES.

Nomina Professorum in Annalium initio legentur.

His igitur peractis, Academiae inaugurationi dies dictus est 6 Novembris ejusdem anni; cujus solennia ingenti pompa, maximo populi ex universa Hollandia concursu, nec minore omnium gaudii gratique erga optimum Regem animi demonstratione, publice celebrata sunt. Horum brevis sequitur descriptio.

Nimirum Amplissimi Academiae Curatores, mox ubi in urbem venerant, a Magistratu in curia honorifice lauteque excepti sunt, ibique a Senatus Academici delegatis, Rectore et Senioribus, salutati. His autem reversis, una cum Magistratu, comitante satellitio militari, pompa decora et splendida, in aedem a Petro Apostolo dictam concesserunt, eamque inter civium acclamationes suavissimumque concentum Musicum intrarunt. Eodem sese contulerant Academiae Rector, Senatus et studiosae juventutis turba, simili comitatu, pompa et laetitiae publicae demonstratione. In ista vero aede, solennibus peragendis destinata, cum Rectore et Senatu sese conjunxerunt Curatores, singulique sedes

 sibi

sibi paratas occuparunt. Curatoribus, pro hujus diei festivitate, praeerat Vir Illustrissimus, Institutioni publicae Praefectus, O. REPELAER A DRIEL. In templo aderant ex Regis Ministris, Consiliariis, aliisque Viris, maximis in Civitate honoribus summaque dignitate conspicuis, haud pauci, nec non honestissimarum matronarum virginumque splendidissima corona.

Curatorum Praeses, Vir Amplissimus, VAN DER DUYN A MAASDAM, postquam Oratione brevi, sed gravi atque opportuna, splendidi hujus consessus acta auspicatus esset, praelegi jussit decretum, quo Rector, Actuarius, et Professores Academiae, nominantur, atque ab his, inprimis vero a Rectore, jusjurandum lege praescriptum exegit. Quibus peractis, Academiam Lugduno-Batavam, nomine Regis, legitime constitutam proclamavit.

Dein Rector Magnificus, Belgico sermone, Orationem habuit Academiae inauguralem, *de justissima hoc festo die laetandi causa, propter instauratam, auctam et insigniter amplificatam, hanc Academiarum Belgicarum primam et antiquissimam.* Cujus Orationis legendae copia, et antea separatim, et nunc his annalibus, facta est.

Nefas tamen sit, hoc unum praetermittere, dum ipsa Oratio haberetur, Regis decretum allatum esse ad Curatores, quo regia suppellex locupletissima, rerum ex omni natura, animalium, plantarum, fossilium, praestantissima specimina continens, ante hos viginti annos vi et injuria in Galliam ablata, nuperque justissimo victoriae titulo a spoliatoribus recuperata, Leidensi Academiae donabatur. Quem nuntium quum Orator e cathedra recitaret, tantis plausibus exceptus est, ut praeter talem Regis munificentiam, vix quidquam justissimam hujus diei laetitiam tantopere cumulare potuisse videretur.

Finita Rectoris Oratione Cl. M. SIEGENBEEK, carmen festum, sermone item Belgico, recitavit, quo et antiquae Academiae Leidensis laudes

des celebraret, et renatae praesentem felicitatem praedicaret, futuramque gloriam veluti vaticinando augurarentur.

Atque haec praecipua fuerunt hujus diei solennia, quibus perfectis absolutisque, Viri Illustrissimi, Institutioni publicae Praefectus, et Academiae Curatores, cum Professoribus et studiosa juventute, ad curiam Academicam sese contulerunt, nec inde discesserunt, nisi ad celebrandas epulas splendidissimas lautissimasque jussu Curatorum instructas; ad quas invitati adfuerunt quoque principes e magistratu ac tribunali urbano, e praesidio militari, atque ex omni Civitate viri, ut et studiosorum delegati. Nec dies finem fecit laetitiae, in multam noctem continuatae, ab omni protervia licentiaque alienissimae, nulloque adeo tristiore casu turbatae.

REDEVOERING

BIJ DE

INHULDIGING

DER HERSTELDE

LEYDSCHE UNIVERSITEIT,

EN DE

INVOERING DER NIEUWE INRIGTING OMTRENT HET HOOGERE ONDERWIJS.

Zoo is dan ook de wensch, die mij en ons allen, na de herstelling van ons Vaderland, het naast aan het hart lag, nu vervuld. Nederlands Hooge Scholen bebben haar eigen onafhankelijk bestaan te rug ontvangen. Vaderlandsche wetten, naar den geest des tijds, zoo wel als naar den geest des volks berekend, verzekeren aan dat bestaan bloei en duurzaamheid; en hetzelfde gebouw, dat voor drie jaren onze verkropte spijt en verontwaardiging zag, is nu getuige onzer ongekunstelde blijdschap en erkentenis.

Geen uwer, mijne Hoorders, is er, die niet met mij deelt in het gevoel, het welk door alle deze denkbeelden wordt opgewekt; maar ook geen is er, onder U, wiens hart zich niet met het mijne, bij dit gevoel,

voor

voor en boven alles tot den Almagtigen wendt, door wiens wil alle de wisselingen van het ondermaansche geregeld worden.

Hij toch hoorde ook voor drie jaren onze stille verzuchtingen, toen het geweld de gebeden zelfs van het overkropt gemoed bespiedde; Hij ontvange nu openlijk de eerstelingen onzer vrij ademende dankbaarheid.

Ja, Grootmagtig, eeuwig Wezen! door wiens wijsheid alles geregeerd wordt, terwijl het doorzigtigst verstand bij het nadenken uwer volmaaktheden duizelt! ja, wij gevoelen het, wat U de menschheid schuldig is, en wij volgen met genoegen den aandrang van ons hart, om met dankzegging voor U, den onzigtbaren, maar alom en ook hier tegenwoordigen, neder te knielen. — Duizend en duizendmaal duizend dankzeggingen zijn in de laatste jaren tot U opgezonden, voor het weder geopend uitzigt op volksgeluk, op uitwendigen bloei en welvaart; niet minder hartelijken, vurigen dank brengen wij U toe voor de weder geopende loopbaan van den vrijen geest. — Met ijskoude rilling zagen wij het ontwerp zich ontwikkelen en rijpen, om in de zedelijke wereld, en in het rijk der waarheid, alles aan de kluisters eener slaafsche werktuigelijkheid te leggen; doch wat konden onze stille tranen, onze krachtelooze verontwaardiging, tegen de zwaarden uitrigten, die het geweld ten dienste stonden? Wanhoop en onverschilligheid knaagden reeds aan de wortels, waaruit alles, wat goed en edel in den mensch is, moet voortspruiten, en de standvastigste moed bezweek, het scherpzinnigst doorzigt verstompte, daar alle hoop scheen afgesneden! Maar Gij, Almagtige! Gij wenktet, en het weldadig onweêr barstte los, door het welk de verpestende lucht, waarbij alle gevoel van menschenwaarde wegstierf, moest verdreven en vernietigd worden. — Het ondragelijke zelfs der ellende en der onderdrukking herstelde den geest van moed en volharding; en, daar Uw zegen de banieren van regt en waarheid kroonde,

de, werd de zaak der menschheid, ook bij den herhaalden strijd, in zoo vele dagen ten goede beslist, als er jaren noodig waren geweest, om het kunstgewrocht der dwingelandij slechts eenen schijn van vastigheid te geven. — Ontvang dan nu, Gij, die onze verborgene klagten gehoord hebt, ook onzen openbaren dank met welgevallen, schoon ons de woorden ontbreken, om dien op eene waardige wijze uit te drukken. — Eerbiedig dankten U onze vaderen, hier, voor twee eeuwen, bij de grondlegging van dezen eersten tempel der wijsheid in ons Vaderland; neem dit uur de hulde der erkentenis van hun niet geheel verbasterd nageslacht gunstig aan; neem die ook daarvoor aan, dat, bij het openen van dezen herbouwden tempel, ook het licht, dat twee eeuwen nasporing en vordering ontstoken hebben, niet te loor is gegaan. Maar boven alles zegen Gij, God des lichts en der wijsheid, deze nieuwe inrigting, door den besten der Koningen tot Nederlands geluk in stand gebragt, en doe ook dit feest medewerken tot bevestiging van den band, welke door wederkeerige liefde hier aanvankelijk zoo gelukkig om Vorst en Volk gestrengeld is.

Ik heb zeker, mijne Hoorders! in deze uitstorting van mijn gevoel, ook de inspraak van uw hart gevolgd; en ik durf mij insgelijks met uwe goedkeuring vleijen, wanneer ik U zegge, tot mijn onderwerp bij deze feestviering geene andere stoffe gekozen te hebben, dan *het regtmatige der plegtigheid zelve, en de beschouwing der pligten, voor welke zij de loopbaan opent.*

De oude Hooge School van Leyden herleeft; de klemmende wetten, het uitvloeisel van vreemde zeden, waardoor ons hooger onderwijs onteerd

 werd,

werd, zijn vernietigd. Ook wanneer dit alleen aanleiding tot deze plegtigheid gegeven had, zouden reeds vreugde en dankbaarheid dit feest tot eene Vaderlandsche plegtigheid heiligen moeten.

Wat toch was van Hollands pronkjuweel geworden? Haar onafhankelijk bestaan was met de onafhankelijkheid van het Vaderland verdwenen. Het listig uitgedacht ontwerp des gewelds, om een op zich zelf voortreffelijk beginsel van staatkunde te overdrijven, en niets, volstrekt niets in den Staat te dulden, het welk geene schakel aan de algemeene keten uitmaakte, waarvan het einde zich in de handen van den dwingeland bevond; dit ongelukkig toegepast beginsel had ook haar, die zoo lang in Europa als de kweekster van eene reeks der grootste mannen beroemd was, tot eene afdeeling der onoverzienbare Universiteit van Frankrijk vernederd, en de zuivere bron, door den Grondvester onzer onafhankelijkheid tot belooning van moed en Vaderlandsliefde geopend; de bron, waar landzaat en vreemdeling beiden, eeuwen lang, hunnen dorst naar wijsheid en deugd kwamen lesschen; werd, ô onvergetelijke schande! hier in hare schoonste aderen gestopt of belemmerd, daar langs allerlei zijwegen afgeleid door verwaande vreemdelingen, in wier oogen slechts gelijkheid met *hunne* instellingen eene verdienste was.

En wat waren dan toch deze instellingen, ten aanzien van het hoogere onderwijs, om van het lagere en middelbare, nog gebrekkiger dan dit, te zwijgen; wat waren zij, om de eer te verdienen, van onze oudere inrigtingen te vervangen? Gaven zij den geest een ruimer veld? Ademden zij meerdere vrijheid? Boden zij grootere aanmoedigingen, om de baan der wetenschappen in te treden, of daarin voort te gaan? Laten de wetten zelve, door welke die instellingen geregeld worden, deze vragen beantwoorden, zoo de ondervinding het nog niet genoeg gedaan heeft. Wat *mijn* oordeel over deze instellingen is, heb ik in de dagen zelve, waarin wij

ons

ons aan dezelve onderwerpen moesten, in het openbaar gezegd (1); en ik verheug mij, het toen gezegd te hebben, om thans van de altijd onedele bemoeijing vrij te zijn, om gevallene zaken nog verachtelijker te maken.

Verre is het dan ook nu van mij, om, ten gevalle van eenen anderen geest des tijds, het goede te willen ontveinzen of verdonkeren, waardoor zich deze instellingen zouden hebben kunnen aanbevelen. Ik heb altijd het openbare en meer strenge onderzoek naar de bekwaamheden van hen, die op wetenschappelijke rangen aanspraak maken, toegejuicht; ik heb het eene verbetering gevonden, dat niet langer de willekeur van ongeoefende, en met de wetenschappen onbekende jonge lieden, over den loop der studiën kon beschikken; maar hoe gebrekkig is de Fransche wet ook daar, waar zij anders aanbeveling schijnt te verdienen? Hoe ondoelmatig is in de meeste gevallen dit onderzoek naar bekwaamheid geordend? Hoe onwetenschappelijk is de loop der studiën in vele vakken geregeld? Hoe kleingeestig en bekrompen zijn de middelen, welke de bekoming der vereischte kundigheden moeten waarborgen? En hoe weinig is dit alles, wanneer het op de waardering eener geheele inrigting aankomt, welker in het oog loopend doel geen ander dan dit was, om ook in de beoefening der wetenschappen dien krijgsmatigen geest van ondergeschiktheid en werktuigelijkheid te doen wortel schieten, waarop het geheele stelsel van Frankrijks overheersching rustede? —

Heil dan, Mijne Hoorders! heil het Vaderland en de wetenschappen, dat ook dit gedenkstuk onzer onderdrukking, ook dit overblijfsel onzer vreem-

(1) In mijne Redevoering, bij het openen der algemeene Vergadering der Hollandsche Maatschappij van Kunsten en Wetenschappen, op den 26 September 1812.

vreemdelingschap in het land onzer geboorte, weder vernietigd is! Heil het Vaderland en de wetenschappen, dat zich Hollands oudste Hooge School weder tot een eigen bestaan verheft! Maar driedubbel heil het Vaderland en de letteren, dat ook hier de Nederlandsche bedaardheid van een verlicht Nederlandsch Vorst aan geene woeste kreten van hartstogten, in het afbreken of herstellen, heeft gehoor gegeven!

Schaarsch is in het staatkundige de gelegenheid tot geheele verandering van bestaande inrigtingen; want alleen uit derzelver duurzaamheid wordt de openbare volksgeest geboren, welke de eenige vaste steun der Staten is; gelijk die geest, eenmaal gevestigd, wederkeerig deze bestendigheid zelve waarborgt. Maar juist om het schaarsche zelfs dier gelegenheid; juist om het groote gevaar van *ontijdige* zucht tot verbetering en vernieuwing van voorouderlijke Instellingen; juist daarom is het wijsheid, zoowel als pligt, die zoo zeldzame gelegenheden niet te laten voorbijgaan, zonder nut van dezelve te trekken.

En wat tijdstip kon dan geschikter tot eene dergelijke herziening zijn, dan het tegenwoordige in ons Vaderland? De dadelijk aanwezige inrigtingen waren, als vruchten van vreemden bodem, gehaat of verdacht; de nationale band tusschen den volksgeest, en de bijzonderheden onzer oude instellingen, was door twintig jaren veranderingen verzwakt, ja! bij het grootste gedeelte van het tegenwoordige geslacht verbroken; en de kreet zelve, om toch alles, wat nog een overblijfsel onzer overheersching was, terstond door Nederlandsche bepalingen te vervangen, grondde zich bij de menigte minder op eene beredeneerde gehechtheid aan oude, dan wel op eenen onverzoenlijken en weldadigen haat tegen de dadelijk bestaande inrigtingen.

Dankbaarheid zegene dus ook hierin den Vorst, wiens oog dien waren toestand van ons Vaderland doorzag, en wiens beginselen vast genoeg waren, om zich even min door den onvoorzigtigen wensch van welwillende

de geestdrift, tot een blind herstel van al het oude, als door de vleijende spitsvindigheden van gemaskerd eigenbelang, tot een verderfelijk aanhouden van al het nieuwe te laten misleiden.

Reeds ontelbare zegenrijke gevolgen heeft deze kalme wijsheid voor het Vaderland gehad; en de dag zoude mij te kort zijn, indien ik hier, mijn hart involgende, U de reeks mogt optellen van bepalingen, die, door dezen wijzen middelweg te volgen, onze staatsinrigting eene zekerheid en duurzaamheid waarborgen, waardoor alleen, na zoo vele schokken van tegenovergestelde uitersten, eindelijk weder in ons midden rust en kalmte herleven kunnen.

Maar het geen alzoo in het algemeen waar is, geldt vooral niet minder in het bijzonder, ten aanzien van het onderwerp, waarover wij nu spreken.

Niemand toch, die maar eenigzins met den stand der wetenschappen in Europa bekend is, kan ontkennen, dat in vele opzigten, onze oudere Akademische inrigtingen herziening behoefden.

Vele takken van wetenschap, welker belangrijkheid eerst het gevolg van latere ontdekkingen is geweest, konden geene plaats vinden in de reeks der voorwerpen, waartoe het Hoogere onderwijs zich bepalen moest. De aanmoedigingen, om de loopbaan der geleerdheid in te slaan, moesten, daar zij met den tegenwoordigen geest der Staatkundige beheering niet strookten, door andere vervangen worden. De bepalingen, om het Vaderland zeker te stellen, dat niet dan aan wezenlijk kundigen het bewijs en getuigschrift van kunde werd afgegeven, hadden door misbruik haar gezag verloren; gelijk de kennis zelve, boven welke die bepalingen niets vorderden, tegenwoordig de billijke eischen van den Staat niet meer konde bevredigen.

Was het nu, bij zulk eene gesteldheid van zaken, wenschelijk, dat de vernietiging der vreemde nieuwigheden van de laatste jaren, alleen

door de blinde herstelling van het oude ware opgevolgd? Was het genoeg geweest, het onderwijs, met behoud onzer oude instellingen, uit te breiden, en met nieuwe vakken te vermeerderen? Dat mij de grootste bewonderaar onzer oudere inrigtingen hierop antwoorde: zoo hij opregt en onbevooroordeeld is, zijn antwoord zal niet anders dan ontkennend kunnen wezen. Want te lang reeds had eene treurige ondervinding geleerd, dat uit eene zoodanige uitbreiding op zich zelve niets dan een nutteloos bezwaar voor den Staat geboren werd; zoolang het gebruik maken van dit ruimer onderwijs door niets gewaarborgd was, maar integendeel onbeschermd bloot stond aan belemmering en bespotting, door de tegenwerking van eigenbelang, vooroordeel, onkunde en kleingeestigheid.

Doch ik behoeve hierbij niet stil te staan, daar de algemeene belangstelling zelve in de herziening dezer inrigtingen bewezen heeft, hoe groot de prijs was, die men overal op de verbetering daarvan stelde.

Het eenige dus, waar hier alles op aan komt, zou de vraag zijn, of de nieuwe orde, welke wij door dit feest huldigen, inderdaad als eene verbetering te beschouwen zij?

Maar deze vraag zelve, mag zij gedaan worden, nu die inrigting eenmaal tot eene wet geworden is? en kan zij nu wel meer beantwoord worden, zonder dat dit antwoord eene lofrede zij?

Ja, M. H.! dankt ook daarvoor het Opperwezen, dat de tijd voorbij is, waarin de vrijheid, ook van het bescheidenst oordeel, door het geweld geboeid was, en waarin wij zelfs, wij Hollanders, met de laagheid onzer vreemde onderdrukkers moesten instemmen, bij welke iedere nieuwe verandering genoeg was, om den lofzang van volmaaktheid voor hunnen afgod aan te heffen! Dankt ook daarvoor het Opperwezen, dat tot onzen Vorst geene vleijerij, maar waarheid den toegang opent; en dat bedenkingen zelfs en zwarigheden hem aangenaam zijn, zoodra hij slechts de gronden, waaruit die bedenkingen voortkomen, *kan vertrouwen.*

Weg

Weg dan van mij alle hoogdravende Fransche lofspraak! Ook wanneer ik aan het ontwerp dezer nieuwe inrigting geheel geen aandeel had, zou de schijn, wat zeg ik? de mogelijkheid eener verdenking zelfs van vleijerij genoeg zijn, om mij van onbepaalden lof terug te houden; maar dit meen ik, na mijne vorige betrekking te mogen, en in mijne tegenwoordige te moeten beweren, dat inderdaad hetgeen door het Vaderland en de letteren bij deze verandering gewonnen wordt, tot een feest van algemeene vreugde en dankbaarheid wettigt.

Doch zelfs dit wil ik geenszins in elke bijzonderheid betoogen. Eene plegtigheid als deze is voor zulk eene ontwikkeling niet geschikt; en de waarheid van het beweerde hangt toch, bij dergelijke veel omvattende inrigtingen, waarlijk niet van het goede elker bijzondere bepaling, maar alleen daarvan af, of zich de wetgever het groote doel zijner wet zuiver en naar waarheid hebbe voorgesteld, en of de middelen, ter bevordering van dat doel door hem uitgekozen, beter dan de vroegere bepalingen, tot bereiking van het oogmerk berekend zijn.

En wat behoort dan wel het doel te zijn, waartoe zich de wetgever, bij zoodanige inrigtingen, zuiver en uitsluitend te bepalen heeft? Wat anders, dan het belang der wetenschappen en van het onderwijs zelf? Maar is dit zoo, dan durve ik met gerustheid zeggen, dat er in Europa geene wetenschappelijke inrigting bestaat, welke zich meer zuiver bij dit doel bepaald heeft, dan die, welker inwijding wij nu vieren.

Vergelijkt, bid ik U, M. H.! de wet, die van dit oogenblik af de grondwet onzer Akademische inrigtingen uitmaakt, met andere wetten van dien aard; vergelijkt dezelve vooral met die, welke wij drie jaren hebben moeten volgen; en ook dan, wanneer voor het overige uw oordeel over het meer of min doelmatige mogt verschillen, zult gij echter met dankbaarheid moeten erkennen, dat geen spoor dier bijoogmerken, welke zoo vele andere gelijksoortige inrigtingen ontsieren, hier te vinden is;

dat

dat de Wetgever nergens hier zich zelven, maar alleen de zaak in het oog heeft; dat hij nergens hier het onderwijs en de wetenschappen als eenen last, waarvan hij zich als bij uitkoop moet los maken, maar als eene aangename taak, voor welker vervulling het benoodigde zich naar de omstandigheden regelt, aanmerkt; dat hij zich aan de voldoening van de behoeften dezer inrigting nergens op eene onedele wijze onttrekt, door dezelve te verdeelen of over te dragen, maar de bevordering van kennis als een' pligt beschouwt, welke op den geheelen staat als zoodanig rust; met één woord, dat hij alleen de wetenschappen, en niets anders dan de wetenschappen, bij zijne wet voor het oog heeft gehad.

Wat dus zuiverheid en eenheid van bedoeling betreft, M. T. is de geest onzer tegenwoordige inrigting volkomen dezelfde met dien van ons voormalig bestaan: laten wij nu onze aandacht wenden tot de beschouwing der middelen, door welke de bereiking van dit edel doel moet gewaarborgd worden.

Het is uit den aard der zaak duidelijk, dat het doel eener wet, die den bloei der wetenschappen in een land zal verzekeren, tweeledig moet zijn: vooreerst, de geleerdheid zelve te bevorderen; maar ten anderen ook, het licht derzelve, op eene doelmatige wijze, voor den Staat en het opkomend geslacht in de meeste uitgestrektheid nuttig te maken.

Maar wat zijn nu wel de middelen, welke de Staat in handen heeft, om de bereiking van het eerste dezer oogmerken, door het wenschelijk maken van den geleerden stand, te verzekeren? De ondervinding van alle tijden en volken heeft deze vraag lang beantwoord, en de slotsom van hare uitspraken is: Vrijheid, onbezorgdheid van bestaan, en opwekking van naijver door eer.

Vrijheid! ja met regt noemde ik haar in de eerste plaats, als den eenigen waarborg van ontwikkeling. Want, waar zij ontbreekt, kunnen geene schatten, geene eer dat gemis vergoeden. Kwijnend krommen zich

de schoonste stammen, onder den dwang der kunst, in eene heg geplant; ook bij de rijkste kracht van wasdom, bij de gunstigste wisseling van regen en zonneschijn. Maar de boom, die zich in het open veld verheft, die de voeding der natuur in licht en lucht van alle zijden inademt, terwijl zich zijne takken met majesteit naar alle kanten uitstrekken; wilt gij weten, wat het is, dat hem tot een sieraad der geheele landstreek, tot een' zegen voor den afgematten landman gemaakt heeft? het is vrijheid alleen, en onbelemmerde ontwikkeling!

En toch hebben wij, inwoners van het land, dat aan vrijheid van denken en leeren zijnen staatkundigen bloei niet alleen, maar ook zijnen letterkundigen roem, te danken heeft gehad; toch hebben wij ze moeten dragen, de ketenen, waaronder alle ware uitbreiding van kennis moest wegsterven! toch hebben wij moeten leven onder wetten, welke alle verspreiding van licht, als een uitsluitend regt, aan de van Staatswege bestaande inrigtingen toekenden; welke geheele vakken van kennis, als gevaarlijk voor de magt des dwingelands, uit de reeks der wetenschappen wegvaagden; en in vele der nog behoudene zelfs de wijze van voordragt bepaalden, om toch elken straal van licht te verhoeden, waarbij zich het gedrochtelijke van Europa's toestand in deszelfs ware gedaante vertoonen moest! Maar het nakroost van den EERSTEN WILLEM leefde nog; de herstelling kwam, van waar de grondlegging gekomen was; en het werk, door den Vestiger van onzen Staat begonnen, zien wij thans nog luisterrijker door zijnen Opvolger voleindigd.

Ja, met blijdschap lees en herlees ik de bepaling (*), welke het aan ieder zonder onderscheid vrij stelt, om zijn licht aan anderen ten nutte te maken; met genoegen zal ik de vergaderingen bijwonen, welke mij en al-

(*) Zie Art. 2 der Wet op het Hooger Onderwijs.

allen, daar tegenwoordig, zullen bewijzen, dat, ook buiten de van landswege geopende oefenplaatsen, kundigheden zijn opgezameld, welke de eischen van den Staat volkomen bevredigen; en zonder eenig ongenoegen of spijt zal ik de afbreuk, die dit aan het getal onzer kweekelingen zou kunnen toebrengen, zien plaats hebben; altijd mij herinnerende, dat het Vaderland en de wetenschappen niet om de Hooge Scholen en Hoogleeraren, maar de Hooge Scholen en Hoogleeraren om het Vaderland en de wetenschappen bestaan!

Heil dan ons, dat dit edel beginsel onzer voorouderlijke inrigtingen is bewaard gebleven! Maar ook heil ons, dat de nieuwe wet een vooroordeel vernietigd heeft, waartoe die oudere inrigtingen aanleiding gaven: als of het beroep tot eenigen tak van onderwijs niet alleen de bepaling van een' pligt, maar ook de toekenning van een regt behelsde, om uitsluitend de verkondiger en leeraar eener wetenschap te zijn.

Ik heb eerbied, M. H. voor het plegtgewaad van mijnen stand, want ik ken geene meer edele roeping, dan die van den geleerden, en ik herinnér mij daarbij den roem der vaderen, tot welks handhaving mij dat plegtgewaad verpligt. Maar weg met dit plegtgewaad, indien het anderen belemmert! weg met deze onderscheiding, indien zij alleen de dosch van schoolsche waanwijsheid en aanmatiging is! weg met dezen stand, waarop ik roem draag, indien mijn Vaderland daardoor van een ander en beter licht verstoken wordt!

Doch, gedankt zij de Hemel! in ons Vaderland is dit het geval niet meer. Open is de baan voor allen; en ten aanzien zelfs van hen, die van Staatswege tot het hooger onderwijs geroepen worden, vraagt de wet naar geene andere voorwaarde meer, dan alleen naar wetenschap en kunde. Leest de namen van hen, die door onzen Koning, zonder eenige onderscheiding van godsdienstige of staatkundige gevoelens, tot de eer van het hoogere onderwijs geroepen worden; gij zult er het bewijs in

in vinden, dat beginselen, eenmaal door een Nederlandsch Vorst openlijk beleden, meer dan woorden zijn; en zelfs zij zullen dit moeten erkennen, die tegenwoordig in het Noorden van Europa op grond van de verlichting onzer eeuw alles vorderen, terwijl zij het niets wederkeerig toegeven in het Zuiden, wat zeg ik? terwijl zij de herstelling der onverdraagzaamheid, der vervolgingen, en der barbaarschheid aldaar, als weldadig verheffen en toejuichen. (*).

Of dus uit dit oogpunt onze nieuwe inrigting aan de vorderingen des tijds beantwoorde, kan aan niemand twijfelachig zijn. Doch hiermede was niet alles afgedaan, en het openstellen der baan was vruchteloos, indien er geene aanmoedigingen van belooning en eer bestonden, om dezelve in te treden.

Duizendmaal is het gezegd, dat ook de ingespannenste zucht voor de letteren, bij gebrek van aanmoediging, verflaauwt en wegkwijnt; dat de

(*) Mijne gevoelens omtrent de gelijke Staatsregten van alle godsdienstige gezindten zijn geene andere, dan die, welke onze Grondwet bevestigd heeft. Ook bij nog sterker achteruitgang in het Zuiden van Europa zullen die gevoelens dezelfde blijven, omdat elke wedervergelding in deze soort van zaken mij kleingeestig voorkomt. Doch het blijft toch, in den tegenwoordigen staat van het Catholicisme en Protestantisme, eene vraag: waarom dan juist alle aannadering slechts van ééne zijde moet plaats hebben? en deze vraag kan met te meer grond gedaan worden, sedert een onzer Zuidelijke landgenooten de moeite genomen heeft, openlijk en uitdrukkelijk te beweren, dat men zich wel op deze gelijkheid beroepen mag, wanneer zij door anderen ten onzen voordeele erkend wordt, maar dat men zich wel moet wachten, dit regt wederkeerig aan anderen toe te kennen. Ik weet wel, dat dit slechts het gevoelen van één bijzonder persoon is; maar bij het zwijgen van hen, wier eer het meest door zulk eene dwaasheid geschandvlekt wordt, moge men mij dit enkel woord ten goede houden.

de warmste drift tot uitbreiding van kennis, onder den druk van huisselijke zorgen verkoelt; en dat niets voor de wetenschappen doodelijker is geweest, dan de noodzakelijkheid, waarin zich zoo vele geleerden bevonden, om slechts op het winstgevende hunner betrekkingen of verkregene kundigheden te letten, ten einde toch, bij een ontijdig overlijden, vrouw en kinderen niet geheel hulpeloos achter te laten.

Maar ook deze klagten hebben in Nederland geenen grond meer. Volgt gerust en blijmoedig den aandrang van uw hart, gij die roeping gevoelt, om aan het rijk der waarheid en kennis mede te werken, ook wanneer bekrompenheid van fortuin te voren uwe uitzigten belemmerde. Geen land in geheel Europa is er, waar gelijkmatiger voor de belangen van den stand, die het toppunt uwer wenschen is, gezorgd wordt. Het voldoende tot uw bestaan hangt niet langer van toeval of begunstiging af. De wet zelve verzekert U trapsgewijze verbetering van uw lot, zonder dat de weg tot buitengewone belooning voor uitstekende diensten gesloten wordt; en de weduwe zal bij het graf van den echtgenoot, die zijne uitzigten aan de wetenschappen opofferde, niet dadelijk op een smeekschrift moeten bedacht zijn, om in de eerste behoeften van het leven te voorzien. Noemt mij, Hoorders! het land, waar de wet zelve, op eene zoo kiesche wijze, in de alleen edele bekommeringen van het belang voorzien heeft, ten behoeve van hen, die zich aan de gewigtigste bedoelingen van den Staat en der menschheid toewijden! En dit alles echter was den Vorst niet genoeg, dien het Hoogere Onderwijs thans deszelfs herstelling dank weet: het eerst in Europa wordt door hem het voorbeeld gegeven eener bepaling, die ook aan de kinderen zelfs de vruchten der dankbaarheid van den Staat voor de verdiensten hunner vaderen verzekert, tot zoo lang ook zij weder door hunne verdiensten den Staat beloonen kunnen.

Dan genoeg, en misschien reeds meer dan genoeg over een onderwerp, het-

het welk den waren geleerden, alleen om de betrekkingen van zijn hart, en de gemakkelijkere beoefening zijner wetenschap, kan dierbaar zijn; doch het welk hem, oók ondanks deze drangrede, nog altijd minder gewigtig blijft dan de eer.

Maar ook ten dezen aanzien blijven ons geene billijke wenschen meer over. De belangneming in den voortgang der wetenschappen, en de prijsstelling op hen, welke dezelve staande houden en uitbreiden, zijn niet alleen, bij de grondwet van ons Vaderland, als pligten van den Staat erkend, maar zijn reeds door eene reeks van Staatsinstellingen bevestigd; doch ik ga dit hier met stilzwijgen voorbij; want het schitterendst eerbewijs voor den geleerden, het welk meer dan alles geldt, is de wet zelve, welker inwijding wij huldigen.

Welke eer toch is grooter dan vertrouwen? en welke wet kan grootere blijken van vertrouwen bevatten, dan die, welke thans het voorwerp is onzer beschouwing? Het eenige doel, dat zij zich voorstelt, is de Hoogere Scholen van waardige onderwijzers te verzekeren. Voor al het overige, verlaat zij zich bijna alleen op de ondervinding, den smaak en het oordeel dier onderwijzers zelve (*); en ik zoude uw geduld moeten mis-

(*) Er bevinden zich in de gansche wet omtrent het Hoogere Onderwijs slechts twee bepalingen, welke de Professoren verbinden, die namelijk, waardoor zij verpligt worden, hunnen *cursus* in één jaar te eindigen; en die, welke de Latijnsche taal tot de taal van het Hoogere Onderwijs maakt. De eerste bepaling, waarvan het noodzakelijke tot eene geregelde tijdsverdeeling van zelf in het oog loopt, was door meer dan één misbruik noodig geworden. Bij de tweede daarentegen, als eene afwijking van het geen elders plaats heeft, zoude ik hier misschien eenige ontwikkeling voegen, indien ik dit onderwerp niet reeds elders (in mijne te *Harderwijk*, in het jaar 1801, gehoudene Redevoering: *De prudentia civili in promovenda eruditione, pag.* 29 *et seqq.*) opzettelijk behandeld had. — Ik zoude mij nog-

misbruiken, M. H.! wilde ik U uit de wet de bijzonderheden opnoemen, welke het gevolg van dit edel, dit vereerend beginsel zijn. En nu vergelijkt ook dit met de wetten van andere landen; leest de kleingeestige bepalingen, welke, in de Fransche inrigtingen vooral, den stand der geleerden bijna tot een werktuigelijk ambacht vernederen; gij zult met mij moeten erkennen, dat er voor de achtbaarheid der wetenschappen en letteren naauwelijks meer kon gedaan zijn. En echter is er nog meer, meer dan alles, waarover wij tot nu toe spraken, gedaan; want ook vrijheid, belooning en eer zijn ongenoegzaam, wanneer het doel slechts door zoo weinigen kan bereikt worden, dat, bij het groote getal van mededingers, de poging, om naar hetzelve te streven, ontmoedigd wordt door de geringheid der hope, om ooit tot hetzelve te geraken.

Dank derhalve, dank ook hier weder den Vorst, voor wien deze bedenking alleen genoeg was, om aan de plaatselijke beweeggronden, pleitende voor het behoud onzer oude Akademische Stichtingen, boven andere geenszins verwerpelijke redenen, het overwigt te geven, zonder nogtans het groote denkbeeld van volkomenheid, bij ten minste ééne Inrigting, aan de behoeften der verdeelde belangen op te offeren (*).

Noo-

nogtans ook hierop niet beroepen, indien de voortreflijke voorlezing van mijnen altijd dierbaren Leermeester CRAS over dit onderwerp, bij de derde klasse van het Nederlandsche Instituut, reeds in het licht verschenen was.

(*) Onder de oogpunten, waaruit ik persoonlijk op deze nieuwe inrigting prijs stelle, behoort vooral de algemeenheid van onderwijs, en de uitbreiding van hetzelve door geheel het Vaderland. Er bevond zich in de gansche Commissie, met het ontwerp der nieuwe wet belast, niemand uit Utrecht; de meerderheid der Commissie moest persoonlijk in den bloei van Leyden belang stellen; geene andere Hooge School kon meer afbreuk aan Leyden doen, dan die van Utrecht; en echter heeft geene meer gewonnen, dan juist deze. Sprekender blijk kan er wel niet zijn, dan

Noodig toch, volstrekt noodig waren voor een land, als het onze, zekerlijk op zich zelve zoo vele Scholen van Hooger Onderwijs niet, als te voren het gevolg onzer staatkundige wijze van bestaan geweest waren; en de plaatselijke belangen alleen mogten bij eene algemeene wet niet beslissend zijn; te minder, daar het hier niet op behouden, maar op herstellen aankwam.

Doch nu gaf het algemeene belang, in den aangevoerden grond, eene aanleiding, om den eerbied, aan voorouderlijke inrigtingen verschuldigd, zonder ondoelmatige toegevendheid voor bijzondere belangen, te kunnen involgen; en het behoud der oude Leerscholen opende nu niet alleen een ruimer uitzigt aan de herboren geestdrift; maar de verschillende trappen van uitgebreidheid des onderrigts, bij elk dezer instellingen, konden nu tevens dienen, om de zucht naar een ruimer veld van werkzaamheid te ondersteunen, den naijver op te wekken, en alzoo een vuur levendig te houden, het welk maar al te dikwijls zonder gedurig voedsel wordt uitgedoofd, wanneer geene verdere wenschen te vormen zijn, of men het doel zijner pogingen in eens bereikt heeft.

Naijver, Eer, Belooning, en boven alles Vrijheid, waarborgen dus het Vaderland de herleving der geleerdheid; maar de inrigting, welke wij heden inwijden, verzekert ook den Staat, dat de vruchten daarvan voor het opkomend geslacht niet te loor zullen gaan.

En wat heeft de wet ook daartoe gedaan? Heeft zij misschien het gebruik

dat men alleen op den bloei der wetenschappen, en niet op dien van deze of gene Hooge School, het oog heeft gehad, en dat alzoo hieraan ten minste de niet volkomene terugkeering tot het oude, ten aanzien van sommige voormalige inrigtingen, niet moet worden toegeschreven. — Dan de geheele wet is eene wederlegging dezer meer dan kinderachtige verdenking van een enkel mensch, die misschien zijne bijzondere onvergenoegdheid houdt voor den maatstaf van het algemeene belang.

bruik maken van dit onderrigt tot eene noodzakelijkheid gemaakt? Heeft zij de bekoming van éenen burgerlijken of geleerden stand, aan het verblijf van eenige jaren op eene der van landswege ingestelde of bevestigde oefenplaatsen verbonden? Heeft zij den loop der studiën bepaald, of de tegenwoordigheid bij het onderwijs tot eene behoefte gemaakt? Gij weet, M. H.! dat het elders deze of sommige van deze middelen zijn, waardoor de bereiking van het voorgestelde doel, onder algemeene toejuiching, wordt gewaarborgd: maar waren het ook deze of soortgelijke middelen, die de keus van onzen Koning bepaalden?

Dezelfde beginselen, door welke Hij overal in deze wet geleid is, zijn ook hier zijn rigtsnoer geweest. Ook bij het opkomend geslacht wist Hij, dat het geene dwangmiddelen, geene bepalingen zijn, waardoor verdiensten zich ontwikkelen. Ook hier wist Hij, dat eergevoel en vrijheid niet alleen krachtdadiger dan voorschriften werken, maar dat ook zij alleen in staat zijn, om den wensch van zijn hart te bevredigen: dat er mannen mogen opstaan, die het Vaderland der ALDEGONDES, der DE GROOTEN, der FAGELS en der VAN DE SPIEGELS waardig zijn; mannen, die met vurigen ijver naar het goede en ware zoeken, maar ook, voor het geen zij als waar en goed beschouwen, met onbezweken moed durven pal staan!

Maar wat is dan hier voor de elders toegejuichte dwangmiddelen in plaats gesteld? Niets, M. H.! maar de weg tot bekoming van kennis en geleerdheid is op de ruimste wijze opengesteld. Alles, wat slechts in den rei der wetenschappen kan gerangschikt worden, wordt op onze Vaderlandsche Scholen onderwezen. De gelegenheden, om aan het onderwijs deel te nemen, zijn met onbekrompene mildheid gegeven. De beste wijze, om deze gelegenheden zich ten nutte te maken, is door de wet aangewezen; en het eenige wat gevorderd wordt van hen, die van Staatswege tot eenen geleerden stand wenschen gewettigd verklaard te worden, is

is bekwaamheld, maar bekwaamheid overeenkomstig den tegenwoordigen stand der wetenschappen, en de behoeften van den Staat.

Wie derhalve slechts deze bekwaamheid bewijzen, niet volgens oude gebrekkige vormen bewijzen, maar boven alle verdenking van gunst en partijdigheid voldingen kan; hij heeft aan alle de eischen van den Staat voldaan. En mag ik dan niet met gerustheid vragen: of er meer *behoefde*, of er minder *kon*, gevorderd worden; ja, wat er, zoo men minder gevorderd had, van de geheele verbetering van het onderwijs zoude geworden zijn?

Berispelijk was het, bij de tegenwoordige hoogte der wetenschappen, hier bij het oude te blijven stilstaan; ongerijmd, in sommige vakken getuigschriften af te geven van kundigheden, waarin niet alleen nimmer onderzoek, maar zelfs sedert jaren geen onderrigt meer plaats vond; onbillijk, voor verschillende takken van kennis geene getuigschriften te hebben: en ten aanzien der kundigheden, welke thans gevorderd worden, moge het strengste onderzoek beslissen, of zij overtollig, ja, of zij, in den tegenwoordigen staat der wetenschappen, misbaar zijn.

En ziet daar dan nu de grondtrekken van het nieuwe zamenstel onzer Akademische inrigting! Durven wij hopen, M. H.! dat zich daaruit onze Koning de bevrediging zijner wenschen, de bereiking van het eenige doel zijner wet, de herleving en den voortdurenden bloei der wetenschappen, beloven kan? Ja, wij durven het; want nog is de landaard niet in zoo verre ingesluimerd, dat niet overal deze weldadige verandering, als het ware, tot een nieuw leven zoude opwekken. In de dagen van onderdrukking, hielden wij ons, zinkend, aan den roem der vaderen vast. Het herstel, het verbeterd herstel der inrigtingen van het Hoogere Onderwijs zal de leus en spoorslag zijn, om dien roem op zijde te streven; en ook hier zal, bij de inspanning van aller medewerkende kracht, de luister en het geluk des Vaderlands, de edelste, de waardigste be-

looning der verlichte en onbekrompene bepalingen van den besten der Vorsten zijn!

Mijne taak, T.! is afgeweven, voor zoo verre de tijd en de aard der plegtigheid mij dit toeliet; en ik zoude thans dit spreekgestoelte kunnen verlaten, indien niet de plegtigheid zelve mij gebood, het woord tot sommigen uwer in het bijzonder te rigten (*).

Doch alvorens ik hiertoe overga, vervul ik met genoegen een verzoek, mij dit oogenblik zelf door H. H. Curatoren dezer Hooge School gedaan, om een besluit van onzen Koning, zoo even in dit kerkgebouw zelf ontvangen, ter uwer kennisse te brengen. Het is van den navolgenden inhoud:

WIJ WILLEM, BIJ DE GRATIE GODS, KONING DER NEDERLANDEN, PRINS VAN ORANJE-NASSAU, GROOT-HERTOG VAN LUXEMBURG, enz. enz. enz.

Gezien de voordragt van onzen Commissaris-Generaal voor het Onderwijs, en voor de Kunsten en Wetenschappen, van 2 November 1815. N°. 58.

Willende, bij de organisatie van het Hooger Onderwijs, een blijk geven van onze zucht voor den bloei en luister der Wetenschappen,

Heb-

(*) De volgende tusschenrede behoort niet tot mijn oorspronkelijk opstel; doch de aanleiding daartoe heeft te grooten invloed op dit geheele feest gehad, en de vervulling van den pligt der dankbaarheid is te aangenaam, dan dat ik niet volvaardig aan het verzoek van velen zoude voldaan hebben, om, door inlassching daarvan, de herinnering van een der aangenaamste oogenblikken van dien dag levendig te houden.

Hebben goedgevonden en verstaan, gelijk wij goedvinden en verstaan bij deze:

Art. 1.

De Verzameling van Natuurlijke voorwerpen, voormaals uitgemaakt hebbende het Kabinet van onzen Heer Vader, glorieuser gedachtenis, wordt door Ons aan de Hooge School te Leyden afgestaan.

Art. 2.

Deze Verzameling zal in geen geval mogen gealiëneerd worden.

Art. 3.

Curatoren van de Hooge School te Leyden zullen zorg dragen, dat deze Verzameling aldaar, vooreerst, ten meesten nutte geplaatst worde, tot tijd en wijle, door de Stichting van een nieuw Academisch Gebouw, zal voldaan zijn aan den inhoud van Art. 166. van Ons Besluit van 2 Aug. 1815. N°. 14.

Onze Commissaris Generaal voor het Onderwijs en voor de Kunsten en Wetenschappen is belast met de uitvoering van dit Besluit, en om het zelve ter kennisse te brengen van Curatoren, bij gelegenheid der plegtigheid van de Inauguratie op den 6 November aanstaande.

's Gravenhage, den 3 November 1815.

(get.) WILLEM.
Van wege den Koning.
(get.) A. R. FALCK.
Accordeert met deszelfs Origineel.
De Griffier der Staats Secretarij.
(get.) L. H. ELIAS SCHOVEL, l. gr.
Voor Copie conform.
De Secretaris bij het Departement van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen.
(get.) L. DE GEER.

Ik behoef U niet te vragen, Toehoorders, wat gevoel het lezen van dit besluit in U heeft opgewekt. Uwe toejuichingen hebben beter en luider gesproken, dan ik zoude kunnen doen; maar uw hart beklaagt zich met mij nu dubbeld, dat ons oog den Vorst hier vruchteloos zoekt, die voorzeker op geen treffender wijze, dan door dit geschenk, aan alles, wat ik gezegd heb, kracht en klem konde bijzetten. Ja, geëerbiedigde, doch niet minder geliefde Vorst! Gij hebt U aan onzen openbaren dank onttrokken, maar de dankbaarheid en zegen van ons hart volgt U overal. Juichend zagen wij de terugkomst van den schat, die reeds als de bezitting uwer Doorluchtige Voorouders de roem van het Vaderland was, te gemoet, omdat wij daarin de herkrijging van uw wettig eigendom aanschouwden, en de voldoening, die Gij daarbij smaken moest, ook voldoening was voor ons eigen hart; maar dit eigendom vorderdet Gij slechts terug, om het eerste schitterende offer op het herstelde Vaderlandsche altaar der wetenschappen te brengen! Dit is meer, dan waarvoor wij woorden hebben, na alles, wat wij reeds aan U verpligt zijn; en zoo lang Leydens Hooge School bestaat; zoo lang het Hollandsch hart nog van alle dankbaarheid niet geheel ontaard is; zoo lang het *belang der* wetenschappen en der geleerdheid nog in staat is, om het vuur van geestdrift op te wekken; moet in Leyden de lof weërgalmen van den Vorst, die nog meer dan de eerste WILLEM voor ons gedaan heeft!

En nu keere mijne rede zich tot hen, voor wie de aard dezer plegtigheid eenige woorden zoude vorderen, indien ook mijn hart mij daartoe niet aandrong.

Ontvang dan gij, in de eerste plaats, mijnen openlijken dank, edele ROËLL! Alles wat de herinnering van mijn thans eindigend Akademisch bestuur voor mij aangenaams heeft, ben ik grootendeels aan U verschuldigd.

digd (*). Veel, zeer veel is ook door U voor de wetenschappen, voor de Hooge Scholen, en voor deze Hooge School in het bijzonder gedaan; en genoegen geeft het mij, U openlijk te kunnen zeggen, dat vooral daarom het bestaan hebben mijner afgeloopene betrekking mij dierbaar is, wijl zij mij den man nader heeft gebragt, wiens onkreukbare onpartijdigheid, bij de warmste belangstelling in alles, wat edel en goed is, mijnen lof niet noodig heeft.

De betuiging dezer dankbaarheid was mij pligt en behoefte. Niet minder is het mij pligt en genoegen beide, ons aller blijdschap te betuigen, dat wij U bij deze plegtigheid in ons midden zien, wien het besluit van onzen geliefden Koning aan het hoofd aller inrigtingen van onderwijs geplaatst heeft (**). Uwe tegenwoordigheid en deelneming aan dit feest bevestigen in het openbaar uwe nimmer uitgedoofde belangstelling in eene Hooge School, waarvan Gij eenmaal een zoo luisterrijk sieraad geweest zijt; en juist daarom is zeker elke aanbeveling overtollig, wijl geene aanbeveling sterker en welsprekender zijn kan, dan die van uw eigen hart.

En Gij, aan wie de zorg voor deze Hooge School meer bijzonder is opgedragen (†), wat kan ik U zeggen, dat U niet beter door de algemeene vreugde van alle leden der Hooge School gebleken is? De herstelling der waardigheid, door U bekleed, was behoefte voor ons Vader-

(*) Het openbaar Onderwijs behoorde, tot kort voor deze organisatie, onder de werkzaamheden van den Minister van Binnenlandsche Zaken, wanneer hetzelve, vereenigd met den Protestantschen eerdienst, en de inrigtingen van Kunsten en Wetenschappen in het algemeen, bij besluit Zijner Majesteit onder een afzonderlijk algemeen beheer gebragt werd.

(**) Jonkheer O. REPELAER VAN DRIEL, bij Besluit Z. M. van 16 Sept. 1815 benoemd tot Commissaris-Generaal voor het Onderwijs, en de Kunsten en Wetenschappen.

(†) Het Besluit van Z. M. van 16 Oct. 1815 benoemt, tot Curatoren der Hooge Schoo-

derland, maar zij is ook nuttig voor de wetenschappen zelve. *Zij* herstelt onder de Hoogleeraren die gelijkheid, die het eerste vereischte is tot vereenigde werkzaamheid; en de voorrang, welken de nu in ons land vernietigde inrigtingen aan mijne geëindigde betrekking als Hoofd der Hooge School gaven, kon nimmer doelmatig zijn; al ware dan ook de vermenging van uitgestrekt huishoudelijk beheer, met de beoefening der wetenschappen, niet zoo doodelijk voor de laatste, als zij, door tijdsverspilling en verwarring van ongelijksoortige zaken, noodwendig zijn moest. Met genoegen leg ik dan hier de bemoeijingen mijner vorige betrekkingen af; maar met een verdubbeld genoegen doe ik dit in uwe handen, daar dezelfde bekendheid met U allen, welke mij verbiedt mijne blijdschap over uwe benoeming zoo openlijk en nadrukkelijk te betoonen, als mijn hart zou wenschen, mij verzekert, dat ook die benoeming onder de voornaamste weldaden, door onzen Koning aan de wetenschappen en Leydens Hooge School bewezen, moet geteld worden.

Maar hoe kan ik het oog op den kring der Bezorgers van de belangen dezer Hooge School slaan, zonder mij aan den band te herinneren, welke de Hooge School aan de Stad, waarin zij gevestigd is, ver*bindt*. *Gij* hebt nog onlangs bewezen, Edele Regering dezer Stad, hoe dierbaar deze band U was. Ook de nieuwe inrigting van het Hooger Onderwijs heeft denzelven bevestigd; want hoe zou de Hersteller onzer tegenwoordige onafhankelijkheid hebben kunnen vergeten, dat de vestiging van Hollands Hooge School alhier de belooning van den moed en van de volharding uwer ingezetenen, tot vestiging onzer vroegere onafhankelijkheid,

School te Leyden, den Heer Graaf VAN DER DUYN VAN BENTHORN EN MAASDAM, Jonkheer F. VAN LEYDEN VAN WESTBARENDREGT, den Heer F. W. BOERS, en Jonkheer HENDRIK COLLOT D'ESCURY VAN HEINENOORD. De Heer BOERS was, door ongesteldheid, bij deze plegtigheid niet tegenwoordig, en dit was het eenige, dat aan het algemeene genoegen van dezen dag ontbrak.

heid, geweest was? De uitbreiding van het onderwijs maakt, ook voor de belangen uwer Stad, dezen dag in de gevolgen gewigtig; en hij zal jaarlijks voor ons beiden, de Hooge School zoowel als de Stad, een feestdag blijven, zoolang dezelfde band zich om beider belangen strengelt.

Ook Gij vooral, mijne Ambtgenooten, mijne vrienden! ontvangt met welgevallen mijne vreugdebetuiging, dat ik weder op den ouden voet in uw midden terug keere. Uwe vriendschap en goedkeuring was altijd het doel mijner pogingen; kan zij het minder worden, nu ik uwen kring met zoo velen mijner oude vrienden, met zoo vele uitstekende mannen vermeerderd zie? De nieuwe Wet roept ons allen tot nieuwe inspanningen; maar het zullen geene inspanningen meer zijn, zoo lang wij ons het edel doel derzelve voor den geest brengen, en zoo lang dezelfde eendragt en vriendschap, door welke de rampen onzer Hooge School gelenigd zijn, de vreugde over derzelver herstel verhoogen zullen. Ontvang dan ook Gij onze hartelijke welkomstgroete, bij uwe wederkeering in ons midden (*); Gij, wiens onvermoeide vlijt zoo veel deel heeft aan de terugkomst van den schat, door welks geschenk aan deze Hooge School, de beste der Koningen zijne belangstelling in het wetenschappelijk onderwijs zoo luisterrijk heeft aan den dag gelegd. Ja, beroemde BRUGMANS! de omstandigheden hebben ons voor een' tijd schijnbaar tegen elkanderen over geplaatst; maar die omstandigheden konden op mijne achting voor uwe verdiensten, op onze bijzondere betrekkingen geen' invloed hebben; en met blijdschap neem ik deze eerste gelegenheid waar, om U mijnen dank te betuigen voor den ijver, met welken Gij, in de dagen van druk, voor

(*) De Hoogleeraar S. J. BRUGMANS, voormalig Rector der Hooge School onder de Fransche beheering, was, uit hoofde zijner directie over de Militaire Hospitalen, reeds gedurende den veldtogt afwezig geweest; en vervolgens door Z. M. benoemd, om het van hier in 1795 vervoerde Kabinet Zijner Doorlugtige Hoogheid, den Prins Erfstadhouder, in Parijs te rug te vorderen, was hij eerst drie dagen voor dit feest te Leyden terug gekeerd.

voor onze Hooge School, vele nog grootere rampen hebt voorgekomen, en van welken niemand meer dan ik van nabij getuige geweest is.

En Gij, eindelijk, mijne Vrienden, die U deze Hooge School tot uwe vorming voor de verschillende standen, welke U wachten, hebt uitgekozen; die altijd vurig naar dit oogenblik hebt uitgezien. Gij hebt gehoord, hoe schoon de baan zij, die U heden geopend wordt. Kan ik twijfelen, dat gij dezelve met geestdrift zult binnentreden? Uwe afkeer van het juk, dat ons knelde, deed alleen, in de dagen van smart, mij het hoofd bemoedigd ophouden; want deze afkeer verzekerde mij, dat ons Vaderland eenmaal door den moed van deszelfs zonen herleven zou. Gij hebt de verwachtingen van dat Vaderland niet te leur gesteld; want, zoo al de eerste herstelling onzer onafhankelijkheid uwen ijver is voorgekomen, uwe bereidvaardigheid bij het herleven des gevaars heeft getoond (*), hoe dierbaar U het behoud dezer onafhankelijkheid was; en de standaard, aan uwe Vaderlandsliefde toegewijd, welke thans een sieraad dezer plegtigheid uitmaakt, zal eenmaal aan het nageslacht leeren, dat geene eeuwen in staat zijn, de zucht voor Vaderland en onafhankelijkheid in Nederlands jongelingschap uit te dooven.

Maar thans is dit Vaderland bevestigd. De oude werkzaamheden roepen U tot de oude vlijt; en hoe zoude het mogelijk zijn, dat zij, die getoond hebben hun bloed voor Koning en Vaderland veil te hebben, nu in hunne eigenlijke loopbaan voor de eer van dat zelfde Vaderland, voor de wenschen van dien zelfden Koning, zouden kunnen onverschillig zijn?

Neen, mijne Vrienden! Gij zijt dit niet. Uwe inspanning zal gelijk zijn aan uwen moed; en in elken stand zult gij de gevoelens overbrengen en voortplanten, welke de gevolgen moeten zijn dier gehechtheid aan het Vaderland, en dier liefde voor eenen Koning, aan wien het Vaderland zoo veel verschuldigd is!

(*) Zie hier achter.

AANHANGSEL.

AANHANGSEL,

OVER DE

DEELNEMING

DER

LEYDSCHE UNIVERSITEIT

AAN DE

ALGEMEENE WAPENING

IN 1815.

Het is bekend, hoe, in den aanvang van dit jaar, de terugkomst van BUONAPARTE in Frankrijk door geheel Europa de vrees hernieuwde voor het terugkeeren der rampen, welke ter naauwer nood door de ongeloofelijkste inspanningen van alle volken, die het drukkende van Frankrijks stelsel van overheersching gevoeld hadden, waren te boven gekomen. En hoe gewigtig was inderdaad niet de grond voor deze vrees en bekommering? Aan vrede met den overweldiger was niet te denken; de wrok der aan overwinningen gewone Franschen had zich op het ondubbelzinnigst doen blijken; en de geest der Fransche krijgslieden was te bekend, om te gelooven, dat bij dezen het gevoel van eer en pligt, of de heilig-

heid

heid van naauwelijks afgelegde eeden, zelfs een oogenblik, tegen de hoop op wraak en het vooruitzigt op nieuwe rooverijen zouden kunnen opwegen. De strijd moest dus nog eenmaal begonnen worden; maar deszelfs uitslag kon niet twijfelachtig zijn, daar de kortstondige triumf der boosheid zelf niet dan ééne wapenkreet door geheel Europa deed opheffen, door allen, die op een Vaderland en op onafhankelijkheid prijs stelden.

Ook in Nederland kon onder zulke omstandigheden maar één gevoelen zijn; want de vreedzaamste, en door aanleg meer tot nijverheid dan tot krijgsdaden gestemde volken, zijn de onoverwinnelijkste en onverzoenlijkste vijanden, wanneer eenmaal hun geduld uitgeput en hunne geestdrift ontvlamd is. Van alle kanten stroomden onzen goeden Koning aanbiedingen en opofferingen tegen, en nog zij bij dezen mijn hartelijkste dank gebragt aan hen, welker verzoek mij in die dagen de boven alles vereerende taak opdroeg, om de tolk hunner gevoelens bij den Vorst onzer keuze te zijn. — De voldoening toch aan dit verzoek maakte mij getuige van de roerende blijdschap, met welke onze Koning die bewijzen van liefde ontving, en welke meer dan alle woorden bewees, dat hij op die liefde nog hoogeren prijs stelde, dan op de aanbiedingen, die er de vruchten van waren.

Maar hoe kon het nu, bij deze algemeene stemming, anders zijn, of het opkomend geslacht moest zich boven al tot geestdrift gestemd gevoelen? Hetzelve had den haat tegen vreemde overheersching, als met de moedermelk, ingezogen; elke dag bijna had dien haat door nieuwe onderdrukkingen bevestigd; de met moeite gesmoorde vlam van het vuur der jeugd baande zich een' doortogt, en van alle kanten klonk de eed van Nederlands jongelingen, van zich liever onder de puinhoopen des lands te laten begraven, dan zich door het schandelijkst verraad een Vaderland te laten ontnemen, dat zij eerst nu ontvangen hadden.

Ook aan Leydens Hooge School, welke, zelfs gedurende de jaren der

on-

onderdrukking, nimmer vergeten had, wat zij aan het Vaderland schuldig was, en hoe veel er aan gelegen was, den haat tegen Frankrijks overheersching bij het opkomend geslacht voort te planten, bleef zich nu die jongelingschap gelijk. Reeds bij de zoo ongelukkige onderneming op Woerden, hadden velen zich bij de Hagenaars gevoegd; ook nu was het besluit spoedig gevormd, om, bij het dringend gevaar des lands, vrijwillig dat gene te doen, waartoe men zich te voren, onder het juk der vreemden, naauwlijks met geweld had laten dwingen; en met blijdschap make ik van deze gelegenheid gebruik, om deze edele poging, voor zoo veel ten minste in mijn vermogen is, aan de geschiedenis onzer herstelde Hooge School te verbinden.

Vooraf echter ben ik hier mij zelven en velen mijner landgenooten eene opheldering schuldig, die mij zelven betreft.

Men heeft namelijk, zoowel in openbare geschriften, als in bijzondere gesprekken en brieven, dit opvatten der wapenen door de Studenten van Leyden aan mijne aansporingen toegeschreven. Zoo lang de ontkenning van dit gevoelen een' schijn kon hebben van verontschuldiging, rekende ik het beneden mij, daarop te antwoorden; nu het, bij den goeden afloop van alles, eene verdienste zoude kunnen heeten, tot dit edel doel te hebben medegewerkt, mag ik geene eer op mij laten rusten, die mij niet toekomt.

Ik heb, dit ontveins ik niet, de zaak met welgevallen gezien; ik was er trotsch op, dat in den algemeenen strijd Hollands jongelingen niet achterbleven; maar ik had zelf geene zonen aan te bieden: hoe zoude ik mij iets ten aanzien der zonen van anderen hebben kunnen veroorloven?

Dadelijk schreef ik dan ook aan Z. M.: „ dat mij de eer dezer onder-
„ neming niet toekwam; dat ik altijd zorgvuldig vermijd had, mijne
„ Akademische betrekkingen met andere bemoeijingen te vermengen; dat
„ dezelfde gronden, welke mij in den aanvang der omwenteling bepaald

„ hadden, om in geen geval jonge lieden aan mijn lot en mijne keuze te „ verbinden, welke niet onafhankelijk op zich zelven bestonden, en „ door hunne Ouders met geheel andere oogmerken gezonden waren, „ mij ook nu weder het beginsel hadden doen aannemen en volhouden, „ van in dezen door geenen raad, geene aanmoediging ter wereld te wer„ ken: omdat ik niet wilde, dat er één vader of moeder zijn zoude, die „ mij het verwijt met regt zoude kunnen doen, van hunne zonen tot een „ besluit te hebben overgehaald, het welk niet dat van hunne keuze „ was; dat ik dus elk jong mensch, die mijnen raad gevraagd had, „ naar zijne ouders of voogden had verwezen; dat ik mij in persoon „ van de goedkeuring van sommigen derzelven verzekerd had, en dat „ dus geen ontwerp, in den eigenlijken zin des woords, vrijwilliger zijn „ kon, dan dit, waarvan al de verdienste aan de jonge lieden zelven toe„ kwam."

En wat was nu het antwoord van onzen voortreffelijken Koning, toen ik, eenige dagen later, Z. M. sprak? Leest het, Landgenooten! vergelijkt het met de taal uwer voormalige onderdrukkers en hunner huurlingen, en gij zult deelen in het geen *ik* daarbij voelde, wien het gebeurde omtrent de Hollandsche *Gardes d'honneur* nog zoo levendig voor den geest was. Met aandoening verzekerde mij Z. M., dat Hij alleen op dergelijke vrijwillige offers prijs stelde; dat Hij mij volkomene vrijheid gaf, om zelfs hen, die zich naderhand anders beraden mogten, te ontslaan; ja dat Hij, ook na den uittogt, zonder ongenoegen, de verzoeken om ontslag zoude aannemen, waartoe veranderde omstandigheden konden aanleiding geven.

Het vervolg zal bewijzen, hoe weldadig deze voorzigtige welwillendheid van Z. M. was; en zoo keere ik dan tot de onderneming zelve terug.

De eerste inteekening daartoe werdt geopend door den Heer CROMMELIN, toenmaals Candidaat in de Regten, tegenwoordig Secretaris bij de Nederlandsche legatie, aan het Hof van Portugal. De-

De inteekening op zijne lijst bedroeg weldra een derde van het getal der Studenten aan deze Hooge School, en vermeerderde dagelijks, zoodat ik reeds op den 8sten April de mij overgegevene lijst aan Z. M. kon zenden, met den brief, waaruit ik zoo even het bovenstaand uittreksel heb medegedeeld.

Ondertusschen waren de besluiten van Z. M. van 26 Maart en 1 April, betrekkelijk de Vrijwillige Compagnien Cavallerie en Infanterie, in het licht verschenen, gelijk ook de formatie van Veld-bataillons bij sommige Schutterijen tot rijpheid kwam; en reeds dit bewees, hoe voorzigtig de gelatene vrijheid was.

Vele Studenten toch verkozen nu, het zij uit zichzelven, het zij op den raad hunner Ouderen, liever deel te nemen aan de wapening in hunne geboorteplaats, terwijl anderen zich weder liever bij de Veld-bataillons der Schutterijen wilden aanbieden; en daar sommigen weder liever tot op het oogenblik van dadelijk aanwezig gevaar hunne Studiën wilden voortzetten, zag ik mij, door de overgelatene vrijheid, weldra in staat te bewijzen, dat ten minste in Nederland het woord *vrijwilligheid* deszelfs oorspronkelijke beteekenis had terug bekomen.

Ook deed deze vrijheid geene afbreuk aan de zaak. Zij, die van de lijst afvielen, wapenden zich grootendeels elders; verre de grootste helft der Akademie was dadelijk in het geweer, en de afgevallene namen werden weldra door andere vervangen, zoodat men spoedig tot het formeren eener afzonderlijke Compagnie konde overgaan, welke uitsluitend uit Leydsche Studenten was zamengesteld; met uitzondering van de Heeren I. W. en P. H. THEMMEN, gelijk ook van den Heer O. W. FALCK, welke, Studenten aan het Amsterdamsche Athenaeum zijnde, liever verkozen hadden aan deze Compagnie deel te nemen.

De keuze der Officieren stond, volgens besluit van Z. M. van 1 April, aan de Studenten zelven vrij, met uitzondering alleen van den Kapitein;

 doch,

doch, daar men te regt begreep, dat het hier op kunde aankwam, welke men niet onderstellen kon in eenen kring van jonge lieden, die aan andere werkzaamheden gewoon waren, offerde men het eervolle dezer vrijheid met genoegen aan het nut der zaak, en het belang des Vaderlands op.

Men verzocht dus ook de Luitenants van Z. M., en bepaalde zich alleen tot de verkiezing der Onder-Officieren, onder welke echter de Heer CROMMELIN, dien men tot Sergeant-Majoor gekozen had, naderhand, door zijne benoeming tot Secretaris van Legatie, verpligt werd zijn ontslag te vragen.

De oefening in den wapenhandel werd intusschen vlijtig en met eene bijna ongelooflijke inspanning voortgezet, eerst door de jonge lieden zelven, onder voorlichting van twee bekwame en zeer geschikte Onder-officiers, hiertoe door den Heer Secretaris van Staat voor de zaken van Oorlog gezonden; en daarna onder het bestuur van den Heer H. R. TRIP, als Kapitein, en de Heeren L. J. VAN DER KUIP en VAN GRIETHUIZEN BLOM (*) als eerste en tweede Luitenants.

De Compagnie kreeg ook nu spoedig een krijghaftiger aanzien, daar dezelve niet alleen reeds in het midden van Mei volkomen op eigen kosten geëquipeerd was, gelijk de geheele onderneming op eigene kosten plaats had, maar ook nu het Vaandel ontving, waarvan ik op het eind mijner redevoering spreke.

Dit Vaandel was een geschenk der Leydsche jonge Dames aan het Corps. Op deszelfs eene zijde was de Jagershoorn met de nummers van de Compagnie en van het Bataillon geborduurd, terwijl de tegenzijde het op-

(*) Ik mag de bijzonderheid niet onopgemerkt voorbijgaan, dat ook de Heer VAN GRIETHUIZEN BLOM dezen veldtogt geheel als Vrijwilliger gedaan heeft. Kort te voren als Officier zijn ontslag bekomen hebbende, was het gevaar des lands hem genoeg, om dadelijk tot de vorige bezigheden te rug te keeren.

opschrift bevatte: DOOR VADERLANDSLIEFDE VERKREGEN; en ook hier was derhalve die toejuiching, waarop de jongeling den meesten prijs stelt, het loon der onderneming en de spoorslag tot moedige volharding.

Ook bewees nog weldra de ondervinding, welke ongelooflijke vorderingen, in korten tijd, door geestdrift en goeden wil kunnen gemaakt worden, daar de Compagnie, reeds in den aanvang der maand Junij voor Z. M. defilerende, de vereerendste betuigingen van tevredenheid ontving, en zich met het best geoefend Corps meten kon.

Men verlangde dus met ongeduld naar eene dadelijke bestemming, en met genoegen zal ik mij altijd den dag herinneren, toen ik getuige was der gemengde aandoeningen, welke de tijding van het voorgevallene bij *Quatre bras* en bij *Waterloo* veroorzaakte; zoodat het twijfelachtig was, welk gevoel het overwigt had, of dat van blijdschap over de zegepraal der goede zaak, of dat van spijt van aan die zegepraal geen deel te hebben gehad.

De strijd was evenwel nog niet geëindigd. Eene sterke legermagt verzamelde zich weder achter de Loire. De vestingen waren bijna allen nog in het bezit der Fransche rebellen, en het beslissende zelf der zegepraal bij *Belle Alliance* leverde eene nieuwe drangreden op, om de laatste inspanningen met kracht en snelheid te doen, en een' altijd gevaarlijken vijand geen' tijd tot herzameling zijner krachten te laten.

De beslissende orde om zich bij de armee te voegen kwam dan ook den 13 Julij. Den 16 dier zelfde maand was voor het vertrek bepaald, en de bekendmaking dezer orde geschiedde door mij met de volgende Aanspraak:

MIJNE HEEREN!

Gij hebt mij verzocht, uwen wensch naar eene spoedige beslissing van

uwe

uwe bestemming aan onzen geliefden Koning voor te dragen. Het besluit van Zijne Majesteit was dien wensch reeds voorgekomen, en ik heb deze bijeenroeping van uw Corps verzocht, om U dit besluit te doen kennen. De belangen van het Vaderland roepen U in het veld der Eer, en der Overwinning. Gij zult de plaatsen vervangen van hen, wier bloed voor het herboren Nederland, voor de zaak der Vrijheid en des Regts, gestroomd heeft; en het is voor U bewaard, de kroon te helpen zetten op het werk, dat hun moed schier bij den aanvang voleind heeft. Het is waar, die moed en dat bloed hebben het gevaar onmiddellijk van ons Vaderland verwijderd; maar de strijd tusschen overheersching en regt, tusschen geweld en orde, tusschen zedeloosheid en burgerlijke deugd, moet geheel worden uitgestreden; en wij zijn ons Vaderland, ja geheel Europa, het bewijs schuldig, dat, zoo ooit weder vreemd geweld het wagen durfde, onzen grond of onze regten aan te randen, niet alleen onze Krijgslieden hunnen laatsten droppel bloeds veil hebben, maar dat ook de Burger bij ons bereid en in staat is, om hen in de gelederen te vervangen. — En, op wie zoude het oog van onzen goeden Koning eerder gevallen zijn, om de plaatsen van hen te vervullen, die den grond, waarop zij streden, met hun bloed geheiligd hebben? Op wie anders dan op hen, wier Vaderlandsliefde, voor eenige weken, het gevaar zelfs dier edelen benijdde, en wier vorderingen hen in staat stelden, dadelijk in de rangen op te treden? — Gaat dan, mijne Vrienden! gaat, waar uw Koning, waar het Vaderland, waar de eer U roept. Helpt het laatste overschot dier verachtelijke horden uitroeijen, wier trouweloosheid den Franschen naam voor eeuwen lang met schande gebrandmerkt heeft; zoo de veranderde kans niet reeds weder, vóór uwe komst, de ééne meineedigheid voor de andere heeft doen plaats maken. De Zonen van uwen Koning zullen U geleiden; Gij zult den Held volgen, aan wiens moed en wonden Nederland zijne redding te danken heeft;

Gij

Gij zult in de gevaren en vermoeijenissen des oorlogs deelen, met den Held van *Quesnoi*, die, nog weinige maanden geleden, met U de studiën van den Vrede deelde. Brengt dan de banier, welke dankbaarheid en toejuiching aan uwe Vaderlandsliefde gewijd heeft, over in het land onzer voormalige onderdrukkers! Zegt hun, dat zij voor een groot gedeelte vrijwillig gevolgd wordt door hen, welke, nog geen twee jaren geleden, met geweld naar het slagveld gesleept zijn, om de zaak der onderdrukking voor te staan; en bewijst hun, ook op deze wijze, dat, zoo al de goede trouw van den Nederlander door bedrog en trouweloosheid heeft kunnen misleid worden, zijn haat echter tegen overheersching en geweld, zelfs door jaren ongeluks, nimmer werd uitgedoofd!

En hiermede, mijne Vrienden, vaartwel! want het zoude eene beleediging voor uw hart en uwe beginselen zijn, indien ik hier de herinnering noodig kon oordeelen, dat de ware heldenmoed niet alleen in verachting van het gevaar, maar ook bovenal in heerschappij over zich zelven en zijne driften bestaat; dat matigheid, ingetogenheid, en bescheidenheid, door Godsdienstigheid gerugsteund, ook van ouds Nederlandsche deugden waren; dat het Vaderland, na de pligten, die Gij thans vervult, andere regten op U heeft, en behoudt; en dat het bekommerd oog van Ouders en Vrienden zich thans minder op uwe gevaren, dan op uwe zeden vestigt. Wat mij betreft, Jeugdige Vrienden! Gij kent mij. De afwezigheid zal den band der vriendschap en belangstelling niet breken, die mij aan velen uwer verbindt. Waar Gij U ook bevinden moogt, zal mijn hart U vergezellen; en wanneer, ook in de verste verwijdering, of Gij allen, of iemand Uwer in het bijzonder, meenen mogt mijnen raad, mijne hulp, mijne tusschenkomst te behoeven, houdt U dan verzekerd, dat ik elk berigt van en omtrent U als belangrijk beschouwen zal, en dat de voldoening aan uwe wenschen mijn hoogste genoegen zal uitmaken.

En nu, voor de tweedemaal, vaartwel! keert met eer, maar vooral met zelfvoldoening, na het eindigen van den strijd, in den ouden kring weder; onze vriendschap niet alleen, maar ook onze dank verbeidt U; want ik weet, dat Gij onze verwachtingen, dat Gij mijne beloften, eenmaal uwentwege aan onzen Koning gedaan, niet te leur zult stellen, en dat de Welkomst-groet bij de terugkeering, even als de Afscheids-groet bij het vertrek, zijn zal: LEVE HET VADERLAND! LEVE DE KONING!

Het is moeijelijk te beschrijven, met welk een genoegen deze beslissing der bestemming van dit Corps werd aangehoord. Het ontslag van één der vrijwilligers op dit oogenblik van het vertrek zelve bewees, hoe zeer men ook nu nog het beginsel van volkomene vrijwilligheid huldigde; maar de eenparige kreet, door alle de overige aangeheven, bewees juist daarom des te sterker, hoe veel prijs men er nu op stelde, om het eenmaal gegeven woord gestand te doen.

Het Corps, of nu de Flankeur-Compagnie van het 18de Batallon Jagers, nam dan ook werkelijk op den 16 derzelfde maand, den marsch naar deszelfs bestemming, namelijk *Mons* in Henegouwen aan. Men verzamelde zich omstreeks zeven uren des morgens op de gewone paradeplaats, de Ruïne, en hier werden nu de namen gelezen van hen, welke bij slot, inderdaad de vrijwillige Compagnie der Studenten uitmaakten, en welke ik juist daarom niet vroeger genoemd heb. Deze namen waren, volgens de lijst der Compagnie, de volgende:

NAAMLIJST

NAAMLIJST

DER HEEREN **STUDENTEN**, WELKE DE LEYDSCHE COMPAGNIE JAGERS HEBBEN UITGEMAAKT.

NAMEN.		VAK VAN STUDIE.	GEBOORTEPLAATS.
Seerp Brouwer,	*Sergeant Major.*	Geneeskunde.	*Leeuwaarden.*
Jan Molenaar,	*Sergeant*	— —	*Alkmaar.*
G. J. D. de Roock,	—	— —	*Sneek.*
W. C. Amersfoordt,	—	— —	*Amsterdam.*
J. Bogaard,	—	— —	*Oud Beijerland.*
M. Siderius de Wall,	*Fourier.*	Godgeleerdheid.	*Leeuwaarden.*
P. Stoop,	*Corporaal.*	Regtsgeleerdheid.	*Dordrecht.*
J. T. H. Nedermeijer von Rosenthal,	—	— —	*Cuilenburg.*
L. Brederode,	—	Godgeleerdheid.	*Goosen. (Gelderland)*
D. J. Wolterbeek,	—	— —	*Amsterdam.*
M. Tak,	—	Geneeskunde.	*Middelburg.*
W. H. van Vlooten,	—	Regtsgeleerdheid.	*Berbice.*
J. P. van Heukelom,	—	— —	*Leyden.*
A. C. v. d. Minne,	—	Geneeskunde.	*Brielle.*
J. van Dijk Marijt,	*Flankeur.*	— —	*Boskoop.*
J. van der Plaat,	—	— —	*Haarlem.*
J. Landt,	—	— —	*Rotterdam.*

NAMEN.		VAK VAN STUDIE.	GEBOORTEPLAATS.
P. S. Scheers,	*Flankeur.*	Geneeskunde.	*Nymegen.*
P. E. Camphuysen,	—	Regtsgeleerdheid.	*Schiedam.*
A. van Eck,	—	Godgeleerdheid.	*Deventer.*
N. Carbasius,	—	Regtsgeleerdheid.	*Hoorn.*
G. W. v. Balveren,	—	——— ———	*Nymegen.*
A. Knappert,	—	Geneeskunde.	*Schiedam.*
B. Mogge Pous,	—	——— ———	*Zierikzee.*
P. Feytama Tjallingii,	—	——— ———	*Harlingen.*
J. A. AE. W. van Rappard,	—	Regtsgeleerdheid.	*Arnhem.*
B. Vels,	—	Godgeleerdheid.	———
W. L. Diemont,	—	Regtsgeleerdheid.	*Giessen Nieuwkerk.*
A. T. Potgieter,	—	Geneeskunde.	*Leyden.*
M. van Puttkammer,	—	Regtsgeleerdheid.	———
J. A. Kouwens,	—	——— ———	*Dordrecht.*
J. G. Rosenburg,	—	Geneeskunde.	*Gorinchem.*
N. A. Blaauw,	—	Godgeleerdheid.	*Zierikzee.*
J. M. Pama de Kempenaar,	—	Regtsgeleerdheid.	*Leyden.*
F. J. Dozy,	—	Geneeskunde.	*Alphen.*
J. E. Steinigeweg,	—	Godgeleerdheid.	*Rotterdam.*
J. P. Munting,	—	——— ———	*Brielle.*
G. Engberts,	—	——— ———	*Almelo.*
O. W. Falck,	—	Regtsgeleerdheid.	*Amsterdam.*
J. A. van Dyk,	—	——— ———	*Delft.*
G. J. Sieburgh,	—	——— ———	*Haarlem.*
John Brown,	—	Letterkunde.	*Arnhem.*
G. van Massow,	—	Regtsgeleerdheid.	*Batavia.*
D. Bax,	—	Godgeleerdheid.	*Rotterdam.*
A. L. Voordendag,	—	Geneeskunde.	*Zierikzee.*

NAMEN.		VAK VAN STUDIE.	GEBOORTEPLAATS.
J. Roosendael,	*Flankeur.*	Regtsgeleerdheid.	*Dalfse. (Overijssel)*
P. Buyskes,	—	——— ———	*de Helder.*
J. Fijn van Draat,	—	Godgeleerdheid.	*Harderwijk.*
M. J. Vitringa,	—	Regtsgeleerdheid.	*'s Gravenhage.*
G. Repelaar,	—	——— ———	*Dordrecht.*
J. Adriaans,	—	Geneeskunde.	*Leyden.*
H. Sautijn Kluit,	—	Regtsgeleerdheid.	———
R. Fontein,	—	Geneeskunde.	*Franeker.*
P. H. Gilquin,	—	——— ———	*Kaap de Goede Hoop.*
J. Vosmaer,	—	Regtsgeleerdheid.	*'s Gravenhage.*
C. van der Hoeven,	—	Geneeskunde.	*Rotterdam.*
P. H. Vockestaert,	—	Godgeleerdheid.	*Delft.*
W. Best,	—	Geneeskunde.	*Vleute.*
H. J. Borgers,	—	Letterkunde.	*Zwolle.*
D. J. Ampt,	—	Geneeskunde.	*Vlissingen.*
J. W. Themmen,	—	Regtsgeleerdheid.	*Amsterdam.*
A. Stipriaan Luiscius,	—	Geneeskunde.	*Delft.*
P. H. Themmen,	—	Regtsgeleerdheid.	*Amsterdam.*
C. U. J. Huber,	—	Geneeskunde.	*Leeuwaarden.*
J. A. Muller,	—	——— ———	*Leyden.*
C. J. van der Veen,	—	Regtsgeleerdheid.	*Leeuwaarden.*
J. C. Swart,	—	——— ———	*Leyden.*
H. Hulstijn,	—	Godgeleerdheid.	*Velp (Gelderland.)*
A. van Yperen,	—	Geneeskunde.	*Delft.*
C. J. van der Palm,	—	Letterkunde.	*Middelburg.*
D. Eversdijk Dominicus,	—	Regtsgeleerdheid.	*'s Gravenhage.*
L. I. A. van Eck,	—	——— ———	——— ———
F. van Heukelom,	—	——— ———	*Leyden.*

NAMEN.		VAK VAN STUDIE.	GEBOORTEPLAATS.
R. Regenbogen,	*Flankeur.*	Godgeleerdheid.	*Franeker.*
G. W. de Bruyn Kops,	—	Regtsgeleerdheid.	*Haarlem.*
B. Swart,	—	—— ——	*Leyden.*
L. Knappert,	—	Geneeskunde.	*Schiedam.*
A. Boxman,	—	Regtsgeleerdheid.	*Gorinchem.*
P. N. Quarles,	—	—— ——	*Haarlem.*
H. C. Hooft Graafland,	—	—— ——	*Ysselsteyn.*
C. J. Nierstrasz,	—	—— ——	*Rotterdam.*
H. J. van Affelen,	—	—— ——	*Nieuwkoop.*
H. M. Vockestaert,	—	—— ——	*Delft.*

Ik meende deze persoonlijke vermelding aan de edele geestdrift schuldig te zijn van jonge lieden, waaronder zich velen onzer beste Studenten bevonden, welker vroegere zoo wel als latere studiën bewezen hebben, en nog dagelijks bewijzen, dat zij de wapenen niet om den militairen stand, maar alleen om het Vaderland en de goede zaak, hebben aangegord.

Ook bewees reeds de uittogt zelve, hoe zeer alles niet alleen de zaak, maar ook deze beginselen vereerde. Nog op het oogenblik des vertreks nam de Heer VON COTZHAUZEN, Commandant der Stad, met eene korte, doch hartelijke, Aanspraak van het Corps afscheid; terwijl vervolgens een keurig muzijk, zoo wel van de Leydsche Schutterij, als van de hier toen in bezetting liggende regimenten Huzaren, maar vooral het uitgeleide van den genoemden Heer Commandant, en van de Officieren der Leydsche Schutterij, tot op eenigen afstand, aan hunnen uittogt luister bijzette.

De marsch ging vervolgens over *Delft*, *Rotterdam*, *Dordrecht*, *Zevenbergen*, *Essen*, *Antwerpen*, *Mechelen*, *Brussel* en *Braine le Comte*, tot

tot dat zij den 27 Julij te *Mons*, de plaats hunner bestemming, aankwamen; na ook op dezen togt, vooral in de drie eerstgenoemde plaatsen, de sprekendste en niet zelden roerendste blijken van hartelijke deelneming en toejuiching ontvangen te hebben.

Het verblijf te *Mons* was echter van geenen duur. Reeds den volgenden dag ontving men de orde zich naar het Hoofdkwartier van *Z. K. H.* Prins FREDERIK te begeven, en zoo werd dan de marsch over *Elouge* op *Curgies* voortgezet, waar de Compagnie het genoegen had, door Z. K. H., den voormaligen deelgenoot hunner studiën, nu den deelgenoot hunner wapenoefeningen, in persoon geinspecteerd te worden; terwijl zij van dien dag af een gedeelte uitmaakte van het observatie-leger, onder het Commando van genoemden Prins, welks hoofdbedoeling bestond in het waarnemen en cerneren der Fransche krijgsmagt, welke zich bij voortduring in het bezit der Fransche vestingen handhaafde, en zich, zonder deze voorzorg, gemakkelijk tot eene strooperij, of tot plundering en brandstichting op Nederlandschen grond, zoude hebben kunnen vereenigen.

Daar echter in *Curgies* geene gelegenheid meer was tot berging van troepen, marcheerde de Compagnie nog dienzelfden dag naar *Jalain*, van waar de marsch den volgenden dag op *Wallers* ging, om aldaar onder het 18 Bataillon Jagers, onder het bevel van den Colonel EVERTS, gevoegd te worden.

Deze vereeniging had op den 1 Augustus plaats, en, van dat oogenblik af moest, gelijk de Heer Generaal Major DE EERENS dit uitdrukte, de Student met den Soldaat verwisseld worden.

Dit geschiedde dan ook inderdaad, maar, ter eere van het Corps zij het gezegd, in geen' der brieven, welke ik in dien tijd ontving, komt een enkel woord voor van beklag over bezwaarnissen, die van de pligten dezer nieuwe betrekking onafscheidelijk waren.

En

En zoo bleef dan de Compagnie te *Wallers*, een Dorp, twee uren van *Valenciennes*, gecantonneerd, tot dat zij den 17 Augustus orde ontving, zich naar *Frèsnes sur l'Escaut*, bij het Hoofdkwartier van den Generaal Major DE EERENS te begeven, waar zij tien dagen vertoefde; na verloop van welke haar bevolen werd zich naar *Vieux Condé* te begeven, om aldaar de voorposten voor *Condé* te betrekken, welke vesting, op een musketschoot afstand van *Vieux Condé* gelegen, nog altijd door de Franschen werd bezet gehouden.

Daar echter toen ook reeds hier de witte vlag was opgestoken, zoo dat er geene vijandelijkheden meer van weêrszijde plaats hadden, en in het algemeen het uitzigt op Vrede dagelijks gunstiger werd, was de vrijwillige berusting zelve der uitgetrokkene vrijwilligers in de schikkingen des Gouvernements voor den Koning een grond, om deze vrijwillige opoffering niet langer te doen voortduren.

Ik werd dus reeds in het begin van September door Z. M. gemagtigd, om aan het Corps deszelfs op handen zijnde terugkeering aan te kondigen, met de verzekering, dat, ten gevolge dezer schikking, niet alleen de Akademische lessen vóór die terugkomst geen' aanvang zouden nemen, maar dat ook de inwijding der nieuwe inrigting van het Hooger Onderwijs, eerst na die terugkomst, zoude plaats hebben; ten einde Zij vooral aan deze plegtigheid zouden kunnen deelnemen, wier belangelooze Vaderlandsliefde den geest dezer Hooge Scholen zoo zeer tot eer verstrekte.

De dadelijke orde echter tot terugmarsch ontmoette de Compagnie niet meer te *Vieux Condé*. Zij marscheerde den 19 September van daar op *Sommain*, verdeelde zich den volgenden dag, om voor de eene helft te *Erre*, en voor de andere helft te *Escaudain*, gecantonneerd te blijven, doch werd eindelijk op den 23 September weder te *Masny* vereenigd, waar zij twee dagen later den werkelijken last tot terugmarsch ontving.

Deze nam dan ook dadelijk den volgenden dag eenen aanvang, en bragt

het

het Corps, volgens de voorgeschrevene marschroute, over *Quarouble*, *Mons*, *Braine le Comte*, *Vilvoorde*, *Mechelen*, *Antwerpen*, *Westwezel*, *Breda*, *Dordrecht* en *Rotterdam*, op den 8 October in *Leyden* terug.

Was de deelneming bij het vertrek groot geweest, niet minder vooral was de levendige vreugde en hartelijke ontvangst bij de terugkomst. Dezelfde Steden, die zich bij den uittogt der Compagnie hadden onderscheiden, deden het althans niet minder bij de weder-verwelkoming op Vaderlandschen bodem; doch geene Stad deed het meer dan Leyden zelf. Vrienden, magen en bekenden waren, reeds in den morgen, het Corps te gemoet gegaan. De Heer van COTZHAUZEN, als Commandant der Stad, en de Heer BRUIN, als Colonel der Schutterij, wachtte hetzelve, met alle de overige Officieren der Schutterij, onder een keurig muzijk, op een half uur afstands, buiten deze Stad af, en verlangend zagen aller oogen uit naar de zoo wel bekende banier.

Zie daar eindelijk die banier, zie daar de jongelingen zelven, moedig op het gevoel van volbragten pligt, maar toch ook verrukt op het wederzien van het geen zij op zulk een onzekere kans verlaten hadden.

Gretig zoeken aller oogen naar bekenden en vrienden, verlangend en met ongerustheid zoekt de bekommering van ouders en bloedverwanten, in gelaat en houding, naar sporen van vermoeijenissen en eene ongewone levenswijze; maar, God dank! zij vindt die niet. Blikken ontmoeten blikken, de stille handdrukken smoren de welkomstgroet, het Volkslied der Vaderlandsliefde laat zich hooren, en de kreet van *leve het Vaderland*, *leve de Koning*, is de uitboezeming van alle gewaarwordingen tevens.

Deze ontmoeting, deze ontvangst was echter het eenige niet, dat bewees, hoezeer men Vaderlandsliefde huldigde. De Regering van Leyden wilde ook van hare zijde bewijzen, op hoe hoog eenen prijs zij dezelve stelde.

Zij ontving het Corps bij deszelfs intogt in de Stad, en volmaakte het genoegen van dezen onvergeetbaren dag, door eenen maaltijd van Stadswege, aan alle de vrijwilligers gegeven, waarop de Commandant der Stad, de Heer President van de Regtbank van eersten aanleg, de Hoofd-Officieren van de Schutterij, de Commanderende Officier van het guarnisoen, en de Rector der Universiteit met de oudste Professoren uit alle Faculteiten, genoodigd waren, waarop hartelijkheid en Vaderlandsliefde den toon gaven, en waarop, om de woorden van henzelven te gebruiken, die er de voornaamste gasten waren, de rijkheid en overvloed van het onthaal nog overtroffen werd door de regt Nederlandsche gulheid der Gastheeren.

Nu moest echter de plegtige afdanking van het Corps nog plaats hebben, en hiertoe verscheen de Compagnie op den volgenden dag (9 October) des namiddags ten 4 uren voor het laatst in het geweer.

De oude oefenplaats der Compagnie, het plein der ruïne, was het tooneel dezer plegtigheid. De tegenwoordigheid van eene Commissie uit de Stedelijke Regeering, en van de meeste der Professoren, zoowel als van bijna alle de Officieren van het guarnisoen en der Schutterij, vermeerderde het vereerende daarvan, en de toegevloeide menigte uit alle standen bewees ten duidelijkste, hoe groot de algemeene belangstelling was.

Het besluit van ontslag der Compagnie werd nu door den Heer VON GOTZHAUZEN, als Commandant der Stad, plegtig aan het Corps medegedeeld, met dankzegging voor alle bewezene diensten, en hierop de Compagnie door mij met de volgende Aanspraak plegtig ontbonden:

MIJNE HEEREN!

„Gij hebt mijne aandoeningen gezien, toen ik voor drie maanden U het laatst vaarwel zeide. — Genoegen en zelfsvoldoening bij het zien, dat het

het ook mijn Vaderland niet aan jonge lieden ontbrak, voor welke het gevaar des Lands genoeg was, om alle andere bedenkingen ter zijde te zetten, en de toestemming der ouderen voor eenen veldtogt, als eene weldaad te verzoeken, maakten er den hoofdgrond van uit; maar bezorgdheid voor uwe zeden, en bekommering over gevaren, die uw leven en gezondheid bedreigden, bij het tegentrekken van een vijand, wiens wrok, door zijne aanvankelijke vernedering zelve, tot woede verhoogd was, en van vermoeijenissen, die door ongewoonte verdubbeld werden, temperden deze gewaarwording met een gevoel van weemoed, dat ik niet overwinnen kon. Thans, mijne Vrienden! heeft mijn hart maar ééne gewaarwording: blijdschap over uwe behouden terugkomst, maar blijdschap vooral over de wijze, waarop ik U bij die terugkomst welkom heeten mag. Het oogmerk van uwen uittogt is bereikt. Want het heerschzugtige Frankrijk heeft zoo wel als het overige Europa gezien, dat, ook in de Nederlanden, bij alle standen maar ééne leus is, als het Vrijheid en Vaderland geldt, of het er op aan komt, om liefde en verkleefdheid te bewijzen aan een' Koning, die met elken dag ons hart dierbaarder wordt; en ook uwe optreding in de posten, welke de voormuur onzer veiligheid zijn, maar nog door onze vijanden bezet bleven, heeft het onze Legers mogelijk gemaakt, met de Standaarden van Rusland en Oostenrijk, ook de zoo lang verachte en geschandvlekte Banier der Nederlanden, overwinnend, in de Hoofdstad van Frankrijk over te brengen. — Gij hebt dan inderdaad tot het herstel en de bevestiging van uw Vaderland medegewerkt, en Gij kent mij, en mijne deelneming in uw lot, zoo wel als in uwe eer, genoeg, om te beseffen, hoe aangenaam mij de last van onzen geliefden Koning is, om U uit zijnen naam zijne hoogste tevredenheid over uwen moed, uwen ijver, en uwe volharding, te kennen te geven. — Ja, mijne Vrienden! het Vaderland en de Koning dankt U, en wat sterker spoorslag kan er zijn, om op de

 baan

baan der eer te volharden? Want hoe streelend ook voor mij die last is, hoe genoeglijk ook voor mij de verklaring in den mond van onzen dapperen Kroonprins zelf was, dat uw dienstijver zijne tevredenheid wegdroeg; aangenamer nog waren voor mijn hart, en dat uwer Ouderen en Vrienden, de berigten, dat uw Corps ook, ten aanzien van zeden en gedrag, de verwachting regtvaardigde, waarmede ik mij bij uw vertrek streelde, en die de laster zelve vruchteloos zoude pogen te bezwalken. Dank derhalve, mijne Vrienden! nog eenmaal, uit naam van *Koning* en Vaderland, voor het offer, dat Gij aan het Vaderland gebragt hebt. Gij hebt het groote werk helpen voleïndigen, en het is op grond van die voleïndiging, dat ik U, uit naam des Konings, het einde uwer krijgskundige loopbaan aankondige."

„Bij het verlaten van dit Veld, keert Gij in uwe oude betrekking terug. Kan ik er wel aan twijfelen, dat Gij ook in deze betrekking nimmer vergeten zult, wat Gij nu aan het Vaderland en uwe eer verschuldigd zijt? Neen, voorzeker, Gij kent deze pligten; de inachtneming daarvan vóór uw vertrek heeft vooral mijne betrekking tot deze Hooge School mij ten genoegen gemaakt, en het is zeker overtollig, op te wekken of aan te moedigen, waar het gevoel van eer en pligt genoegzaam is."

„Keert dan nu, Mijne Vrienden! nog eenige dagen tot de ouderlijke woning terug, om de genoegens van het wederzien te smaken, waarvan U mijne vriendschap slechts eene schaduw geven kan. De inwijding van een verbeterd Hooger Onderwijs, deze nieuwe weldaad van onzen geliefden Koning, zal U weldra in ons midden terug brengen, en uw voorbeeld zal bewijzen, dat, waar pligtgevoel en eer de Studiën voor eene poos met de wapenen verwisselen, ook de oefeningen des vredes, na het wijken des gevaars, zonder nadeel weder de wapenen vervangen kunnen."

„Eervol en nuttig voor het Vaderland is deze uwe gewone loopbaan,

niet

niet minder dan die, waaruit Gij thans, begeleid met de algemeene toejuiching, aftreedt, en ook dáár wacht U dus dezelfde lauwer, bij dezelfde onvermoeide inspanning VOOR KONING, EER EN VADERLAND."

Na het eindigen dezer Aanspraak, bleef mij niets overig, dan de voldoening aan éénen pligt; dien van dankbetuiging aan de Stedelijke Regering, voor de eervolle ontvangst van het Corps op den vorigen dag. Ik volbragt denzelven met genoegen, en de geest van Leydens Burgerij verzekert mij de vervulling van den toen geuiten wensch, dat ook die ontvangst eene bevestiging van den band mogt zijn, tusschen de Universiteit en de Stad, welker wederkeerige bloei, gedurende twee eeuwen, door die eensgezindheid gewaarborgd was.

Het Corps was dus nu ontbonden, maar het veldteeken, aan deszelfs vaderlandsliefde toegewijd, mogt aan geene toevallige verwaarloozing worden prijs gegeven, en dit gaf aanleiding tot de volgende Aanspraak van den Heer NEDERMEIJER VON ROSENTHAL, als Spreker van de Compagnie:

MIJN HEER DE RECTOR!

„Het oogenblik is daar, waarop onze geëerbiedigde Vorst, nadat de nood des Vaderlands geweken is, ons vergunt tot onze betrekkingen en werkzaamheden terug te keeren. Alle kenteekenen van den stand, dien wij thans verlaten, af zullende leggen, blijft ons nog een gedenkteeken over, door Vaderlandsche Vrouwen aan onze Vaderlandsliefde toegewijd. Tot de Universiteit terugkeerende, vonden wij ons gedrongen U dit ons dierbaarst pand toe te vertrouwen, en, uit naam van het thans ont-

ontbonden Jagercorps, verzoeken wij U, aan hetzelve wel eene bijzondere plaats op het gebouw der Akademie te willen inruimen, op dat het daar tot een ook voor U streelend aandenken van den goeden wil, die Pallas Zonen bezielde, blijven moge; terwijl wij den God van Nederland bidden, dat, wanneer immer de nood des Vaderlands vorderde, dat deze vlag hare stille rustplaats, in Pallas Koren, weder met de onrustvolle velden van Mars verwisselde, de overwinning dan steeds daar zijn zal, waar Vaderlandlievende Jongelingen met haar strijden."

Ik behoef wel niet te zeggen, dat ik gaarne aan dezen billijken wensch voldeed. — Het Vaandel werd dus plegtig ten mijnen huize gebragt, tot dat daarvoor eene geschikte plaats in een der Akademie gebouwen zoude gevonden zijn; en de wensch, dat, zoo immer de nood des lands weder te wapen mogt roepen, dit Vaandel met gelijke eer als nu mogt gedragen, en gevolgd worden, besloot eindelijk deze plegtigheid, welke door het schoonste weder, en de hartelijkste toejuichingen was opgeluisterd.

Ik heb gemeend deze vermelding aan de eer dezer jonge lieden, welke tot het Corps behoord hebben, aan de eer der Leydsche Universiteit, en aan de eer van het Vaderland, schuldig te zijn. God geve, dat in lang het Vaderland dergelijke inspanningen niet weder behoeve; maar ook, dat het, bij onverhoopte gelijke behoefte, altijd gelijke bereidwilligheid en geestdrift vinde!

LEYDENS HOOGE-SCHOOL HERSTELD;

DICHTSTUK,

DOOR

MATTHIJS SIEGENBEEK.

Juicht, juicht, wie 't Neêrlandsch bloed voelt stroomen door uwe âren:
Heft jubelzangen aan! ontsteekt de dankaltaren!
Maakt door trompet en pauk alom uw vreugde kond!
Omkranst met bloemen 't hoofd! 't is feestdag op dees' stond.
Ook gij, Minerva, juich! zie blij den morgen gloren,
Waarop in Nederland uw luister wordt herboren.
De tempel, u voorheen door Nassaus Vorst gesticht,
Werd door een' telg, hem waard, weêr heerlijk opgerigt.

o Eerste WILLEM, naam, die 't Hollandsch hart doet gloeijen,
Gij, die door vrijheid hier de wetenschap deedt bloeijen,
Zoo gij in 't zalig oord, geopend voor uw deugd,
Bewustheid draagt van 't heil, dat thans uw volk verheugt,
Dan daalde wis uw ziel, op Cherubijnen veder,
Tot uw geliefkoosd volk uit 's Hemels troon ter neder,
En zweeft onzigtbaar thans dit heilig tempelkoor,
Getuige en deelgenoot van onze vreugde, door.

Neen — 't is geen ijdle waan, dat, van het stof ontslagen,
Uw ziel voor Neêrlands heil nog teedre zorg bleef dragen.
Gij, in der Vaadren tijd, na 's werelds Opperheer,
De redder van dees' Staat, werdt ook zijn redder weêr.
Gij stortte uw' vasten moed, uw minnelijke zeden,
Uw deugd den Nazaat in, dien we in uw spoor zien treden.
Door uwen geest gesterkt, uw wijsheid voorgelicht,
En 's Hemels gunst geschraagd, voltrok hij 't grootsch gesticht,
Dat, door uw' moed gevest, uw kloek verstand beschreven,
Helaas! in 't niet verzonk bij uw te deerlijk sneven.

Maar wat, wat is de zuil, waarop, voor schok en val
Beveiligd, 't Staatsgebouw het zekerst rusten zal?
Wat is het, dat nog meer, dan magt van legerscharen,
Dan schans en koopren muur, 's Lands vrijheid kan bewaren?
Het is der burgren deugd, door wetenschap gekweekt,
Gevoed door 't heilig vuur, dat Godsdienstmin ontsteekt.

't Is

'tIs die verlichting, die, uit de eerste Lichtbron vloeijend,
En 't hart tot al wat groot, wat edel is, ontgloeijend,
Den mensch zijn' hoogen rang in 't Godsrijk naadren doet,
Hem boven 't lot verheft, dat wentelt aan zijn' voet.

Uw geest, o achtbre Prins, door hooger licht beschenen,
Wilde aan uw heerlijk werk dat magtig steunsel leenen.
Nog bukte, op 't wreedst vertrapt, een deel van 't Vaderland
Voor de ijsren schepter neêr van Spanjes dwingeland;
Nog liet de krijgsorkaan in 't rond zijn donders hooren,
En deed het angstgeschrei door lucht en wolken boren;
Toen gij, die 't roer van staat, in 't woeste stormgerucht,
Zoo kalm in handen hieldt, als bij een lentelucht,
Het waggelend gebouw, gebeukt door 's vijands slagen,
Door wijsheid en door deugd voor de eeuwen zocht te schragen,
En binnen Leydens wal, naauw van 't verderf bevrijd,
Der kunst en wetenschap een' tempel hebt gewijd.
Dit werk, o Vorst, kan meer van uwe grootheid tuigen,
Dan dat uw heldenmoed het Spaansch geweld deed buigen.
't Bekroonde uw Godlijk doel, en strekte aan 't Vaderland
Van 't heil, dat gij het schonkt, ten zeekren onderpand.

Ja, Leydens School, met regt op uw geboort' hoovaardig,
Gij hebt uw doel vervuld, en waart uw' Stichter waardig.
Door DOUZAAS eedlen geest geleid en voorgelicht,
Hebt gij gansch Nederland op 't duurst aan u verpligt.

't Zag door de wijsheidsbron, die gij zoo mild deedt vloeijen,
Gekoesterd en gekweekt, een teelt van braven groeijen,
Wier moed, wier kunde en deugd, aan zijn geluk gewijd,
Zijn vrijheid heeft gevest, Castiljes wrok ten spijt,
Uit duisternis en nacht eene eeuw van heil doen dagen,
En zijn' beroemden naam heel 't aardrijk rondgedragen.
De held, die, toen 't verraad 's Lands hoofdzuil had geveld,
't Gezonken Vaderland heeft door zijn' arm hersteld,
Werd, o Bataafsch Atheen, met zijn' doorluchten broeder,
In uwe wijsheidschool gevormd tot 's Lands behoeder.
En rees niet uit uw' schoot, bij 't vrolijk handgeklap
Van heel 't beschaafde Euroop, die zon van wetenschap,
Die 't gansche wereldrond heeft met haar' glans beschenen,
Waarvan wat wijsheid mint, zijn' luister nog blijft leenen?
Ja, hef uw fiere kruin al juichend naar omhoog!
De Groot voert uwen lof tot aan den sterrenboog.
De Groot . . . wat Neêrlandsch hart vermag 't gevoel te smoren,
Dat in den boezem welt, als zich dees naam doet hooren!
Zwicht, Griekenland, vergeefs op zeven wijzen prat!
Meer wijsheid was in hem, dan in die 't zaam, bevat.
Door hem zaagt gij uw' roem met nieuwen luister pralen;
Door hem schoot Romes licht voor 't aardrijk heller stralen;
Hij schoof de neevlen weg van Gods orakelblaân,
Wier mist het waarheidslicht te dikwerf schuil deed gaan.
Hij schreef voor vorst en volk die gouden wijsheidspreuken,
Waar 't heil des staats aan hangt, die 't regt verbiên te kreuken,
In oorlog en in vreê nooit straffeloos verkracht.
o Leeraar, licht en roem van 't menschelijk geslacht,

Waar-

Waarheen vervoert me uw lof? — kon ik dien waardig zingen,
'k Zou, Pallas dierbre Stad, uw' hoogsten roem voldingen.
Maar neen: gij vergt mijn lier dit vruchtloos pogen niet,
Daar volk bij volk zijn' naam eenstemmig hulde biedt.

Twee eeuwen, sints voor u vol wisling heengevlogen,
Verdoofden niet uw' glans, die schitterde in elks oogen.
Hoe werd door gansch Europe uw heiligdom betreên,
Toen hier Geneeskunst haar geheimen kwam ontleên,
BOERHAVE, door uw' mond! Hoe zaagt ge uw glorie rijzen,
Toen SCHULTENS hier het eerst den regten weg ging wijzen,
Die tot de schatten leidt, waar 't Oosten roem op draagt;
Toen 't licht van HEMSTERHUIS de neevlen had verjaagd,
Waardoor uw Godentaal, o Hellas, was verdonkerd,
Wier luister onbewolkt thans in onze oogen flonkert!
Ja, waar ook ons gezigt langs uw gedenkrol weidt,
't Vindt overal uw' roem door hare blaân verspreid:
En, schoon ook Nederland Apol meer tempels wijdde,
Het was uw luister toch, waarin 't zich meest verblijdde.
Dan, ach! door vuilen damp, uit 's afgronds poel verwekt,
Werd deerlijk ook uw glans bezoedeld en bevlekt,
En dreigde eerlang geheel in donkren nacht te smoren,
Toen 't monster, in Gods toorn tot 's aardrijks vloek geboren,
Het magtloos Nederland, door plagen afgemat,
Met zijne knods verplette en op de lenden trad.
ò Tijd van rouw en smaad, wijk eeuwig uit onze oogen!
Maar neen: uw donkerheid moge ons den glans verhoogen

Van 't helder blij verschiet, dat in de toekomst lacht,
Nadat Gods vaderliefde ons redding heeft gebragt.
Ach! Neêrlands gloriezon, sints lang op 't droefst aan 't tanen,
Ging onder in een zee van rookend bloed en tranen:
Zijn naam was uitgedelgd, zijn welvaart lag vermoord,
En zelfs de zucht der smart werd door 't geweld versmoord.
En moest dan wetenschap ook niet haar' glans zien dalen?
Kon Pallas tempel nog met d'ouden luister pralen?
o Dwaze, weet gij niet, dat 's afgronds vloekgenoot
Nog nimmer een verbond met licht en waarheid sloot?
Hij schuwt, hij haat het licht, bij welks gevreesden luister
Zijn duivlenaard zich toont in zijn afschuwlijk duister,
De waarheid zich aan 't oog, dat hij verblindde, ontdekt,
En in den slaaf 't gevoel van vrijheid wordt gewekt.
Neen — wat de logen u, mijn Neêrland, mogt beloven,
Het was uws dwinglands doel uw helder licht te dooven:
En gij, o Leydens School, 's Lands oogelijn voorheen,
Zaagt uwen roem welhaast geheel in 't stof vertreên.
Maar Hij, die 't Vaderoog zoo vaak tot Neêrland wendde,
Zag, vol ontferming, thans ook neêr op zijne ellende.
Zijn magtige arm verbrak den staf der dwinglandij,
En Neêrland was gered en ademde weêr vrij.
Een telg van 't achtbaar Huis, dat Spanjes magt verplette,
Aan Frankrijks overmoed tot tweewerf palen zette,
Werd, bij 't gejuich des volks, dat vreugdetranen schreit,
Door d'Allerhoogsten zelf zijn erfdeel ingeleid.
De schepter, dien zijn hand, op aller burgren bede,
Aanvaardde, werd ons 't pand van eendragt, heil en vrede,

En

En 't jeugdig heldenpaar, dat zijne zijde kroont,
Ons borg, dat strafloos nooit 's Lands vrijheid wordt gehoond.

Ja, Vader van uw volk, wij durfden heil voorspellen,
Toen gij, door God geleid, uw Neêrland kwaamt herstellen;
Maar al den zegen, ons in uwe komst bereid,
Erkent ons hart eerst thans met warme dankbaarheid.
Dan 't eischt een' hoogren toon de weldaân af te malen,
Die gij met milden stroom op land en volk deedt dalen;
En stouter Bard, dan ik, schets' d'onverwinbren moed
Van uw doorluchte Zoons met verwen vol van gloed.
Hij vlechte in zijnen zang nooit dorrende eerlaurieren,
Om 't edel heldenhoofd uws oudsten telgs te sieren,
Die, moedig als een leeuw, wien niets verschrikking baart,
Het razend everzwijn gestuit heeft in zijn vaart,
En uit wiens heerlijk bloed, voor 's lands behoud vergoten,
De schoonste zegepraal der vrijheid is ontsproten.
Mijn zwakke nimf bezwijkt bij zoo verheven stof.
Zij zing' der wijsheid bloei — dit zij haar hoogste lof.

Ik groet u, vol van vreugd, die 'k magtloos ben te smoren,
• Heerlijk morgenrood, dat ik in 't Oost zie gloren,
Van kunst- en wijsheidsroem. — Rijs, zegenbarend licht,
En sprei uw glansen uit voor ons verrukt gezigt!
Kaats Neêrlands luister af op 's aardrijks verste deelen,
En laat weêr volk bij volk zich in dien luister streelen!

Een Vorst, die kunsten mint, verlichting hoog waardeert,
En wijsheid als de zuil van zijnen zetel eert,
Herbouwt haar tempelen, verrijkt met zijne gaven,
En wekt haar priesters op, om d'ouden roem te staven.
Juich, o mijn Vaderland! juich, Leyden! dat uw wal
Van jubelzang weërgalme en vrolijk feestgeschal!
Uw School, ten hoofdverblijf van Pallas uitgelezen,
Ziet haren Stichter weêr als uit zijn graf verrezen.
Haar lacht een toekomst aan, vol glans en heerlijkheid,
Die, door zijn' geest bezield, zijn Naneef haar bereidt.
Kom, Pallas priestrenschaar, dat we onzen danktoon mengen,
En 't offer van ons hart den besten Koning brengen,
Wiens vaderlijke gunst ons minzaam tegenlonkt,
En 't heiligst ijvervuur in onze borst ontvonkt.
Het was hem niet genoeg, de boeijen los te scheuren,
Waardoor de geest bekneld niet vrij zich op kon beuren;
Neen: hij ontsluit ons nog de schoonste gloriebaan,
En schenkt ons lust en kracht, die moedig in te slaan.

Ja, Vader van uw volk (dien naam toch zijt gij waardig,
En op dien titel is uw eedle ziel hoovaardig)
Wij willen voorwaarts spoên op 't ons geopend spoor,
En zorgen, dat hier 't licht van kennis heerlijk gloor'.
Wij willen 't heil der jeugd onze eêlste krachten wijden,
En in het letterperk voor Neêrlands grootheid strijden.
Dit zij de schoonste dank, uw vaderzorg gebragt;
Een dank, die meer U streelt, dan woordenzwier en pracht.

En

En gij, o keur en bloem van Neêrlands fiere zonen,
Wilt 's Vorsten edel doel door uwe deugd bekroonen.
Gij hebt, toen 't Vaderland tot zijn behoud u riep,
Getoond, dat de eedle moed niet in uw' boezem sliep,
Die eertijds vlamde in 't hart van Pallas kweekelingen,
Toen trotsche LODEWIJK 's lands vrijheid kwam bespringen.
Gij volgdet FREDRIKS spoor in 't bloedig oorlogsveld;
Volgt, volgt zijn stappen ook in 't strijdperk, hier gesteld.
De vrijheid, die gij fier beschermd hebt door uw' degen,
Strekk' door uw kunde en deugd het land ten waren zegen!
En 't heerlijk Staatsgebouw, verdedigd door uw' moed,
Zij door uw wijsheid meê voor schok en val behoed!
Wilt in der kunsten hof de schoonste lauwers plukken,
En Pallas eereloof op uwen schedel drukken.
Zoo rijz' voor Neêrland weêr die eeuw van heil en roem,
Toen volk bij volk hier zocht der wijsheid eêlste bloem!
Zoo blijv' 't Bataafsch Atheen zijn' naam steeds waardig dragen,
En, met het volksgeluk, 's lands eer en grootheid schragen!

o Eeuwig rijke Bron van waarheid, heil en licht,
Verhoor, verhoor de beên, tot uwen troon gerigt!
't Volk, van uw liefde en magt het heerlijkst glorieteeken,
Moge, aan uw' dienst gewijd, steeds ware wijsheid kweeken!
En 't laatste nakroost geve aan de aard' getuigenis,
Dat, waar uw vreeze woont, uw gunst en zegen is!

NOMINA

NOMINA PROFESSORUM,

QUI

inde a d. 6 *Novembris* CIↃIↃCCCXV *ad d.* 8 *Februarii* CIↃIↃCCCXVI.

IN ACADEMIA LUGDUNO—BATAVA

DOCENDI MUNUS OBIERUNT.

RECTOR MAGNIFICUS

J. M. KEMPER.

ACADEMIAE ACTUARIUS

J. H. VAN DER PALM.

JURIDICI.

J. M. KEMPER.
D. G. VAN DER KEESSEL, ob aetatem septuagenariam rude donatus.
N. SMALLENBURG.
E. HAGEMAN.
H. G. TYDEMAN.

THEOLOGI.

J. G. TE WATER, ob aetatem septuagenariam rude donatus.
J. VAN VOORST.
J. CLARISSE.
L. SURINGAR.
E. A. BORGER.

MEDICI.

N. G. OOSTERDYK, ob aetatem septuagenariam rude donatus.
S. J. BRUGMANS.
M. S. DU PUL.
G. SANDIFORT.
J. C. KRAUSS.
A. YPEY.

DISCIPLINARUM PHYSICARUM ET MATHEMATICARUM.

S. SPEYERT VAN DER EYK.
C. EKAMA.
J. A. BENNET.
J. A. FAS, Professor Extraordinarius, ob aetatem septuagenariam rude donatus.

PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

J. H. VAN DER PALM.
D. WYTTENBACH.
M. SIEGENBEEK.
S. J. VAN DE WYNPERSSE.
H. TOLLIUS, ob aetatem septuagenariam rude donatus.
M. TYDEMAN, ob aetatem septuagenariam rude donatus.
J. BAKE, Professor Extraordinarius.

LECTORES.

D. P. HUMBERT DE SUPERVILLE, Literarum Italicarum et Gallicarum.
H. TAYLOR, Literarum Anglicarum.

MAGISTRI ACADEMICI.

C. F. RUPPE, Musices.
C. H. EYFFERT, Equitationis.

SERIES

SERIES LECTIONUM,

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA

HABENDARUM A. 1815 — 1816.

RECTORE MAGNIFICO

J. M. KEMPER.

FACULTAS JURIDICA.

D. G. VAN DER KEESSEL, Partem tertiam Institutionum inde a Tit. VI. libri IV. explicabit, duobus cujusque hebdomadis diebus, hora XII.

N. SMALLENBURG, Institutiones, secundum Westenbergium, tractabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora X.

Pandectas iisdem diebus, hora VIII.

Institutiones Juris hodierni dictabit diebus Mercurii, Jovis et Veneris, hora XII.

E. HAGEMAN, Statisticam docebit, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora I.

Historiam Europae Diplomaticam explicabit iisdem diebus, hora XI.

J. M. KEMPER, Jus Naturae explicabit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora IV.

Jus Gentium et Publicum, iisdem diebus hora IX.

Jus Criminale, iisdem diebus hora VIII.

H. G. TYDEMAN, doctrinam Pandectarum Juris Romani, collatis principiis Juris hodierni adhuc recepti, explicabit diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora X.

Encyclopaediam Juris, et Methodologiam Historiamque et Antiquitatem Juris Romani tradet, diebus Jovis et Veneris, hora XI, et hora I, aliisve commodioribus.

Introductionem ad studium Diplomaticum et Politicum, speciatim Statistices, cum selectis Auditoribus una alterave per hebdomadem hora tractabit.

FACULTAS THEOLOGICA.

J. G. TE WATER, Historiam Ecclesiasticam V. T. narrabit diebus Mercurii et Jovis, hora XI.

Catechismum Heidelbergensem illustrabit diebus Lunae et Martis, hora XI.

J. VAN VOORST, Praecepta Hermeneutices et Critices N. T. exponet, et Epistolam Jacobi interpretabitur, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, hora XII.

Theologiam Dogmaticam, cum Naturalem, tum Revelatam, tradet diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora X.

Exercitationibus Homileticis vacabit horis locisque commodis.

J. CLARISSE, Theologiam Theoreticam, sive Dogmaticam docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Veneris, hora III.

Theologiam Practicam sive Moralem tradet diebus Lunae, Mercurii, Jovis et Saturni, hora IX.

Theologiam Pastoralem, sive Homileticam, Catecheticam, Liturgicam, et Jurisprudentiam Ecclesiasticam docebit, diebus Martis et Jovis, hora I, vel, si malint auditores, diebus Veneris et Saturni, hora VIII.

L. SURINGAR, Epistolam Pauli ad Philippenses interpretabitur diebus Martis et Veneris, hora IX.

Theologiam Symbolicam, sive Comparativam tradet, diebus Lunae, Mercurii et Veneris, hora I.

E. A. BORGER, Encyclopaediam Theologicam explicabit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.

Antiquitates Christianas tradet diebus Mercurii, hora XII, et Veneris hora XI.

FACULTAS MEDICA.

N. G. OOSTERDYK, Praxin Medicam docebit, cum exercitio in Nosocomio Academico, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora X.

M. S. DU PUI, Chirurgiae disciplinam, cum praxi in Nosocomio conjunctam, tradet diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris hora XII.

Artem Obstetriciam, cum Theoretice, tum Practice, iisdem diebus hora IV.

Anatomiam Chirurgicam cum Operationibus Chirurgicis, hyberno tempore, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, hora V.

G. SANDIFORT, Anatomiam tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora IX.

Physiologiam iisdem diebus, hora X.

Methodum secandi cadavera, hyberno tempore, quotidie per duas horas.

J. C. KRAUSS, Therapiam febrium acutarum tradet, cum exercitio in Nosocomio Academico, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora XI.

Diaeteticam et materiem Medicam, cum methodo praescribendi formulas, tradet diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.

Medicinam Politicam et Forensem tractabit diebus Lunae, Mercurii, Veneris et Saturni, hora I.

A. YPEY, Eandem disciplinam tradet, diebus Lunae et Saturni, hora VIII.

Materiam Medicam tractabit, diebus Lunae et Jovis, hora I, Veneris et Saturni hora IX.

Methodum praescribendi formulas exponet, diebus Mercurii et Saturni, hora III.

De Morbis Chronicis aget, diebus Lunae hora XI, et Saturni hora I.

Pathologiam tractabit, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora VIII.

FACULTAS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.

S. J. BRUGMANS, Chemiam et Pharmaciam docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XI.

Botanices fundamenta diebus Lunae et Mercurii, hora I.

Historiam naturalem diebus Martis et Jovis, eadem hora I.

Plantarum Historiam tradet verno tempore hora VII matutina.

S. SPEYERT VAN DER EYK, Mathesin Sublimiorem docebit, diebus et horis deinceps indicandis.

Physicam experimentis illustratam tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XII.

C. EKAMA, Mathesin demonstrabit diebus Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.

Astronomiam explicabit diebus Martis et Mercurii, hora XI.

Astronomiam popularem docebit, diebus Martis et Mercurii, hora IX.

J. A. BENNET, Oeconomiam ruralem exponet.

FACULTAS LITERARUM.

J. H. VAN DER PALM, Grammaticam Hebraeam explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora VIII.

Jobi

Jobi Carmina Philologice et Critice illustrare perget, diebus Lunae et Mercurii, hora I.

Scholas Arabicas, nec non Syriacas et Chaldaicas, habebit tempore commilitonibus commodo.

Antiquitates Hebraeas enarrabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora IX.

Oratoriae Sacrae Praecepta dabit, exponendis eloquentiae J. C. Speciminibus, diebus Martis et Jovis, hora I.

D. WYTTENBACH, Ciceronis libros de Legibus explicabit, diebus Lunae et Martis, hora IX.

Antiquitates Romanas tradet, diebus Mercurii, et Jovis eadem hora IX.

Odysseae lib. VI. et Plutarchi vitam Ciceronis interpretabitur, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora X.

Historiam Universalem ab initio enarrabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XI.

M. SIEGENBEEK, Literarum Belgicarum Historiam Criticam narrabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XII.

Rhetorices, inprimis Belgicae, praecepta tradet, nec non Selecta eloquentiae Belgicae Specimina interpretabitur, iisdem diebus, hora I.

Eloquentiae exterioris exercitiis vacabit diebus Veneris, hora III.

Historiam Patriae exponet diebus et horis deinceps indicandis.

S. J. VAN DE WYNPERSSE, Logicam docebit diebus Veneris, hora X, iisdemque diebus, hora I.

Metaphysicam tractabit, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora VIII.

Theologiam Naturalem, Theoreticam et Practicam, exponet diebus Lunae, hora VIII, et diebus Veneris, hora XII.

Philosophiae moralis institutiones tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora XI.

H. TOLLIUS, Iliados lib. I diebus Lunae et Martis, hora XII.

Pla-

Platonis Phaedonem interpretabitur, diebus Mercurii et Jovis, eadem hora XII.

J. BAKE, quam primum Oratione inaugurali munus auspicatus erit, Demosthenis aliquot Orationes interpretabitur, initio facto ab Olynthiacis, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis, hora IV.

Siqui sunt, qui Antiquitatibus Graecis operam dare velint, huic discipliplinae tradendae tempus constituet.

Literas Italicas et Gallicas tradet D. P. HUMBERT DE SUPERVILLE, harum Literarum Lector.

Literas Anglicas H. TAYLOR, harum Literarum Lector.

Musicam docere perget C. F. RUPPE, Musices Magister.

Artem equitandi quotidie docet C. H. EYFFERT, Academicus Equitationis Magister.

NOMINA

NOMINA PROFESSORUM,

QUI

IN ATHENAEO AMSTELAEDAMENSI

inde a d. 6 *Novembris* CIƆIƆCCCXV. *ad d.* 8 *Februarii* CIƆIƆCCCXVI

DOCENDI MUNUS OBIERUNT.

JURISPRUDENTIAE.

H. C. CRAS.

J. H. VAN REENEN.

THEOLOGIAE.

J. VAN NUYS KLINKENBERG.

MEDICINAE.

A. BONN.

D. VAN RHYN.

G. VROLIK.

DIS.

DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET *PHYSICARUM.*

J. H. van SWINDEN.
C. G. C. REINWARDT.

PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET *LITERARUM HUMANIORUM.*

D. J. van LENNEP.
J. WILLMET.
H. BOSSCHA.

LECTOR MATHEMATICES.

H. de HARTOG.

SERIES LECTIONUM ET INSTITUTIONUM,

QUAE HABENTUR A PROFESSORIBUS ILLUSTRIS ATHENAEI AMSTELAEDAMENSIUM,

inde a feriis aestivis anni MDCCCXV *ad ferias aestivas* MDCCCXVI.

HENRICUS CONSTANTINUS CRAS,

publice, varios locos ex Jure Naturae, Gentium et publico, tractat;
privatim, exponit;

Institutiones Juris Romani;
Prima Juris Naturalis Principia et Praecepta.

ANDREAS BONN,

privatim, explicat

Partium corporis humani intimam fabricam et usum;
Morbos externos eorumque curam, nec non vires Medicamentorum, quae huc pertinent;
Artem obstetriciam.

JACOBUS VAN NUYS KLINKENBERG,

publice, de variis argumentis, ad Theologiam pertinentibus, lectiones habebit;
privatim,

Theologiam Dogmaticam tractabit;
Fata Societatis Christianae Seculo XVI et XVII narrabit;
Hermeneuticam Novi Testamenti docebit.

JOHANNES HENRICUS VAN SWINDEN,

publice, Selecta Philosophiae loca,
privatim, ordinarie exponet
Matheseos Elementa,
Physicam Experimentalem,
Philosophiam Rationalem,
Astronomiam aut *Geographiam*,
Extraordinarie, *Matheseos sublimioris partes.*

DIDERICUS VAN RHYN,

publice, Praecipuas, ad aquae potabilis, Fluvialis sc. et Pluvialis, Amstelaedami, prioris salsedine marina, posterioris, Saturnina saepius infectione, pessime inquinatae, examen prudenter ac solide instituendum, juxta Hydrostatices et Chemiae praecepta exponet regulas, rationemque, qua Pluvialis praecipue ab illo inquinamento vindicari, et intaminata in cisternis asservari, queat.
privatim, Elementa Chemica Pharmaceutica et Pharmacologica exponet.

GERARDUS VROLIK,

publice, IN HORTO MEDICO de plantis medicinalibus agit;
IN THEATRO ANATOMICO partium corporis humani fabricam et usum explicat;
privatim, exponit
Anatomiam, Physiologiam, Obstetriciam,
Physicam plantarum.

DAVID JACOBUS VAN LENNEP,

publice, praecipua quaedam Historiae et literarum capita tractat, vel ipsi juventuti, exercitationis caussa, disceptanda proponit;

pri-

privatim, tradit

Literas Latinas, interpretandis Terentii Andria, Ciceronis Libro quarto in Verrem, Ovidii Heroidum Epistolis, explicandis Antiquitatibus Romanis,

Literas Graecas, interpretandis locis Herodoti et Thucydidis quibusdam, in *selectis principum Historicorum*, a D. WYTTENBACHIO, Viro Cl. editis, elegantioribus aliquot Theocriti Idylliis, Odysseae Homeri Libris Nono et Decimo.

JOANNES WILLMET,

publice, *Historiam Artium et Doctrinarum apud Arabas* exponit; ac praecipua Philologiae momenta ad disceptationem proponit;

privatim, docet

Linguam Hebraeam, cum institutione Grammatica, tum interpretandis, ratione aetatis, argumenti et stili habita, sensim difficilioribus V. T. locis;

Linguam Arabicam, primum Grammatice, deinde interpretandis selectis locis ex Anthologia Schultensiana;

Exegesin V. T. tam illustrando Libro Judicum, quam moderandis, inter profectiores peritia, exercitationibus exegeticis;

Linguas etiam *Chaldaicam*, *Syriacam* et *Samaritanam*, si expetantur, vel nunc vel deinceps tradendas; uti et

Scriptores nonnullos Arabicos diversi argumenti et stili explicat.

HERMANNUS BOSSCHA,

publice, Praecipua quaedam renatarum in Italia literarum momenta tractabit;
privatim, aut *Medii Aevi historiam*, aut *Reipublicae Belgicae fata*, exponet.

JACOBUS HENRICUS VAN REENEN,

publice, disputationes instituet;
privatim, in lectionibus de *Digestis* ad diligentiorem Jurisprudentiae cognitionem viam sternet;
Juris *Hodierni Civilis* et *Criminalis* principia tradet.

CASPARUS GEORGIUS CAROLUS REINWARDT,

publice, *praecipua quaedam Chemiae et Historiae Naturalis capita* tractat;
privatim, tradit
Historiam Naturalem,
Chemiam Universalem,
Chemiam Pharmaceuticam.

HENDRIK DE HARTOG,

Lector in de Wiskunde, Zeevaart en Sterrekunde, zal Dingsdags, Woensdags en Donderdags, 's middags om *twaalf* uren, in het kleine *Auditorium* van het *Athenaeum Illustre*, publieke Lessen, in het Nederduitsch, over deze Wetenschappen geven; en dat wel in de volgende orde:

Eerstelijk over de *Rekenkunde*, *Decimale Breuken* en *Logarithmus Getallen;* vervolgens, over de *Meetkunde* en *Algebra*, en het maken der *Sinus* en *Logarithmus Tafelen;* voorts over de Platte en Klootsche *Driehoeks-meting* en eenige hoofdëigenschappen der *Kegelsneden;* waarna over de beginselen der Sterre- en Aardrijkskunde, en laatstelijk over de Theorie der *Zeevaartkunde*, en wel inzonderheid over de berekening der *Lengte op Zee*, zal gehandeld worden; het een of ander Stuk echter meer of minder uitgebreid, naar mate getal en lust der Toehoorderen zulks zal schijnen te vorderen.

Quam-

Quamvis pauca sint, quae trium spatio mensium, inde a d. 6 Novembris 1815 ad d. 8 Februarii 1816, Academiae evenerint; hoc enim tamquam natalitio pristinae Universitatis die, magistratus novo Rectori erat deferendus; haec tamen pauca, quantum quidem ad publicam pertineant notitiam, his annalibus breviter commemorare visum est.

Cum igitur d. 10 Novembris Rector M. munus, in solennitate publica susceptum, in Senatu adiret, mox in eodem consessu placuit, legatos ad Regem Augustissimum mittere, qui, et pro instaurata amplificataque Academia Lugduno-Batava, et pro restituto Senatus academici honore ac nomine, et pro liberalissima Musei paterni donatione, optimo Principi debitas persolverent gratias, omniumque Academicorum civium nomi-

mi-

mine, obsequium, observantiam, animumque devinctum devotumque, testarentur. Qua legatione, ex more antiqno, Rector et Facultatum Seniores functi sunt.

Porro d. 25 hujus mensis Cl. J. BAKE, Literarum Graecarum Latinarumque Professor Extraordinarius, Orationem habuit inauguralem, *de praecipuis Tragicorum Graecorum, inprimis Euripidis, meritis.*

Nec diu post acceptae sunt novae formulae, decreto Regio sancitae, tam diplomatis, quo in Doctoratus honoribus decernendis, quam testimonii, quo in Candidatorum gradu conferendo, Senatus posthac uteretur.

Ineunte autem anno 1816 d. 12 Januarii perlatae sunt ad Senatum literae Amplissimorum Academiae Curatorum, in quibus agebatur de ornanda amplificandaque Bibliotheca Academica, delegandisque e singulis Facultatibus singulis vel pluribus Professoribus, qui consilia inirent, et ad Curatores referrent, qua ratione optime Bibliothecae opes augeri, et magis ad literatorum usum et commodum accommodari possent. Cui voluntati alacriter a Senatu satisfactum est, gratiaeque Viris Illustribus, pro novo prudentiae et studii in commodis Academiae procurandis documento, actae sunt amplissimae.

Denique d. 26 Januarii tempus aderat, lege 2 Aug. 1815 definitum, quo nominandi essent quatuor e diversis Facultatibus, Juridica hoc anno excepta, Professores, e quibus ab Augustissimo Rege unus eligeretur, ad Rectoratum anno proximo, inde ab Academiae natalibus, gerendum; cui negotio Senatus vacavit, nominationemque per literas ad Regem misit.

Eo-

Eodem die nominati sunt item quatuor ex omnibus Facultatibus, Literaria hoc anno excepta, Professores, e quibus ex lege Academica Actuarius in annum Academicum sequentem eligeretur; electionis dies statutus est 8 Februarii.

Pridie hujus diei acceptae sunt a Senatu literae, quibus significabatur, a Rege Rectorem electum esse J. VAN VOORST, cui Rector M. tam suo, quam Collegarum omnium nomine, hoc munus impense gratulatus est.

Rectori ex ordine et lege Assessores adjuncti sunt,
e Facultate Medica M. S. DU PUI.
e Facultate Disciplinarum Physicarum et Mathematicarum C. EKAMA.
e Facultate Literaria J. H. VAN DER PALM.
e Facultate Juridica E. HAGEMAN.

Atque ita illuxit dies Academiae festus et natalis 8 Februarii, quo in conventu Rectoris, Curatorum, Assessorumque Actuarius in annum proximum electus est G. SANDIFORT. Quod cum Rector M. Senatui retulisset, eidem gratias egit maximas pro honore sibi habito auxilioque praestito; Senatus autem vicissim Viro Magnifico gratulatus est optatum gravissimi et egregie gesti muneris finem. Post haec ingressis in Senatum Curatoribus, Rector designatus, nec non Actuarius, jure jurando lege praescripto semet obstrinxerunt. Quibus peractis Cl. J. M.

KEMPER Magistratum Academicum posuit, habita in Auditorio publico Oratione, *De aetatis nostrae atis, exemplo gentibus numquam negligendo.* Finita Oratione Cl. S. SPEYERT VAN DER EYK Carmen recitavit, *ad Augustissimum* GUILIELMUM I, Belgarum Regem. Postremo Actuarius anni praeteriti novum Rectorem, Assessores et Actuarium publice renunciavit, legitque Programma certaminis Literarii, cujus argumentum est hujusmodi.

PROGRAMMA

CERTAMINIS LITERARII,

A

RECTORE ET SENATU ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE,

D. VIII MENSIS FEBRUARII

A. CIↃIↃCCCXVI,

INDICTI.

Inter nobilissima utilissimaque instituta, quibus Augustissimus Universi Belgii Rex, decreto d. II. mensis Augusti A. CIↃIↃCCCXV, N. 14, Aca-

Academicam Institutionem auxit et amplificavit, illud haud infimum locum tenet, quod Academiarum Belgicarum Cives, et Athenaeorum alumnos, quotannis ad certamen literarium invitat et evocat, praemiorumque distributioni, et novarum adeo Quaestionum propositioni, diem assignat, qui cuique Academiae natalis est. Cum igitur hujus Leidensis Academiae natalitia, quae ab ejus instauratione prima sunt, hodie celebrentur, Rector et Senatus ad hujus diei solennitatem pertinere censuerunt promulgationem quaestionum, a singulis Ordinibus Academicis propositarum.

Quaestiones sunt sequentes:

Ab ORDINE THEOLOGICO requiritur

Interpretatio Hymni ZACHARIAE, *quem* LUCAS *servavit*, Evang. L. 67—79.

In hoc tractando argumento singulae voces et phrases Philologice et Critice explicandae, diligenterque notanda et conferenda sunt V. T. loca, ex quibus lux iisdem afferri possit: praeterea illustrari debet orationis forma et color, et in sacri Poëtae indolem, doctrinam, religionem, atque intimos animi afflatu divino concitati sensus, inquirendum est.

ORDO JURISCONSULTORUM postulat, ut

Doctrina Juris Romani de PUBLICIANA IN REM *actione explicetur, ita ut singula fragmenta, sub illo Pandectarum titulo posita, more Cujaciano exponantur.*

ORDO MEDICORUM proponit quaestionem sequentem:

Cum alii ultimam rationem unionis principiorum partium organicarum, a qua harum natura pendet, ex affinitate Chemica eorundem ad se invicem generali derivent, alii contra hic recurrant ad singularem vis vitalis efficaciam, non tantum ab affinitate memorata diversam, verum etiam illi in agendo haud uno titulo oppositam, ac singuli ad suam opinionem Pathologiam accommodent; quaeritur de argumentis praecipuis, quae ad utramque illam sententiam vel firmandam vel rejiciendam faciunt, ac de usu ex hac contemplatione ad Pathologiam olim redundaturo.

Quaestiones ab **ORDINE DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM** propositae, hae sunt.

E PHYSICA.

Quaenam praecipue phaenomena in rerum natura VIRIBUS INERTIAE, *omni corpori propriis, sive solis, sive cum vi* GRAVITATIS *conjunctis, tribuenda sunt?*

E MATHESI.

Si singula corpora solida, TETRAËDRUM, HEXAËDRUM *vel* CUBUS, OCTAËDRUM, DODECAËDRUM, ICOSAËDRUM, *inscribantur sphaerae, cujus radius aequalis sit unitati, quaeritur* CUBUS, *cujus capacitas aequatur capacitati illorum quinque corporum simul sumtorum.*

Ex ASTRONOMIA.

Quibus formulis construuntur horologia solaria supra plana TETRAËDRI, HEXAËDRI *vel* CUBI, *et* DODECAËDRI? *sive, qua formula construitur solarium supra planum quodlibet datum?*

Ex

Ex HISTORIA NATURALI.

Desideratur elenchus, sive catalogus earum plantarum, quae prope urbem Leidam, in duarum horarum circuitu, nascuntur; complectens non tantum brevem cujusque plantae descriptionem, sed etiam accuratam indicationem loci, ubi inveniuntur, temporis, quo florent, et nominis trivialis, quo vulgo insigniuntur, una cum allegatione probatae alicujus delineationis singularum plantarum.

E CHEMIA.

Qua ratione Natura servat proportionem inter principia proxima Atmosphaerae?

ORDO PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM has proponit quaestiones:

Quae fuit apud Romanos Literarum conditio inde a primo bello Punico usque ad Vespasianum Caesarem? Quibus temporibus, veluti Epochis, illud temporis spatium, ipsique Latini scriptores, qui in eo floruerunt, pro mutata hac conditione discerni commode possunt?

Porro,

Quinam sunt fontes, sive scriptores, ex quibus Historia Philosophica inter Graecos, inde a Thalete et Pythagora, usque ad Geminum Rhodium, praecipue petenda est? Quae censenda est singulorum scriptorum in hoc argumento auctoritas?

Commentationes Latina tantum oratione conficiendae, et alia quam auctorum manu describendae, ante diem 1 Novembris hujus anni mit-

tuntor ad Virum Clarissimum G. SANDIFORT, Academiae Actuarium; ita ut nullis ab Academiae parte faciendis expensis detur locus. Lemmate autem omnes inscribendae, iisque adjungendae sunt schedulae obsignatae, Auctorum nomina continentes, eodemque in exteriore parte lemmate insignitae.

Universa vero concertationis ineundae et dijudicandae ratio cognosci potest ex decreto Regis supra dicto, Art. 205—213.

NOMINA

SERIES

DISSERTATIONUM INAUGURALIUM,

IN ACADEMIA LUGDUNO—BATAVA

PUBLICE DEFENSARUM,

inde a d. 6 *Novembris* 1815. *ad d.* 8 *Februarii* 1816.

1815.

d. 18 Novembris. *Theses Juridicae*, defensae a GERARDO KLEYN, Zwaluwa-Brabanto, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni.

29 Novembris. *Positiones Medicae*, defensae a JANO GULIELMO GRIM, Dordraco-Batavo, pro Doctoratu Medicinae.

2 Decembris. *Dissertatio de Contractu Societatis*, defensa a GULIELMO NICOLAO LAMBRECHTSEN, Flessinga-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni.

4 Decembris. *Dissertatio de evidentia universe, et de probationibus in judicio*, defensa a JOSUA ANDREA JOUBERT, e promontorio Bonae Spei, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni.

8 Decembris. *Dissertatio de Leucorrhaea*, defensa a JOANNE BAPTISTA EECKELAERT, ex Cruybeke, pro Doctoratu Medicinae.

Eodem die. *Dissertatio de Ictero Neonatorum*, defensa a CAROLO HESS, Tornacensi, pro Doctoratu Medicinae.

9 Decembris. *Dissertatio de Pneumonia Asthenica*, defensa a DOMINICO ADRIANO JANSSENS, Rosa-Vallensi, pro Doctoratu Medicinae.

16 Decembris. *Dissertatio de Erysipelate*, defensa ab AUGUSTO MALLIARD, ex Merbes Chateaux, pro Doctoratu Medicinae.

d.

1815.

d. 18 Decembris. *Positiones Selectae artis Obstetriciae*, defensae ab ISAACO JOANNE RANT, Heusdano, pro Doctoratu Obstetriciae.

22 Decembris. QUAESTIONES JURIDICAE, defensae IN AUDITORIO MAJORE, a DIDERICO CAROLO VAN DER KEMP, Haga-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni.

Eodem die. *Dissertatio de Synanche vera, sive inflammatoria pharyngis*, defensa ab HENRICO JOANNE VAN GILS, ex Oudenbosch, pro Doctoratu Medicinae.

23 Decembris. *Theoremata Medico-Obstetricia*, defensa ab JOANNE GULIELMO DE BRUYNE, ex Langel prope Graviam, pro Doctoratu Obstetriciae.

1816.

d. 3 Januarii. *Positiones de Arte Obstetricia*, defensae a CORNELIO DE BONT, Heusdano, pro Doctoratu Obstetriciae.

15 Januarii. *Dissertatio de tutela secundum leges Romanas*, defensa ab ADRIANO VAN LEEUWEN VAN DER WAALL, Haga-Batavo, pro Doctoratu Juris.

27 Januarii. *Dissertatio de Mechanismo partuum naturalium*, defensa a CORNELIO VAN ELDIK, Neomagensi, pro Doctoratu Obstetriciae.

Eodem die. *Theses Juridicae*, defensae ab JOANNE ALEXANDRO VAN DYK, Delphis-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni.

30 Januarii. *Dissertatio de Peripneumonia*, defensa a LUDOVICO SEUTIN, Nivellensi, pro Doctoratu Medicinae.

Dissertationes sub praesidio, his tribus mensibus, nec in Academia Leidensi, nec in Amstelaedamensi Athenaeo, ventilatae sunt.

JANI BAKE,

ORATIO

DE PRINCIPUM TRAGICORUM MERITIS,
PRAESERTIM EURIPIDIS.

MAGNIFICE RECTOR!

PERILLUSTRES AC GENEROSISSIMI ACADEMIAE CURATORES!

AMPLISSIMI, NOBILISSIMI, CIVITATIS CONSULES, JUDICES; QUIQUE HIS A CONSILIIS ESTIS VEL AB ACTIS, VIRI GRAVISSIMI!

QUOCUMQUE DOCTRINARUM ATQUE ERUDITIONIS GENERE CONSPICUI, PROFESSORES CLARISSIMI!

ARTIUM ET LINGUARUM LECTORES PERITISSIMI!

ORACULORUM DIVINORUM INTERPRETES VENERANDI!

ARTIUM ET SCIENTIARUM DOCTORES, VIRI CONSULTISSIMI!

CIVES, HOSPITES, SIVE NATALIUM SPLENDORE, SIVE MUNERIBUS, SIVE INGENIO, SIVE VIRTUTE SPECTABILES, AUDITORES HONORATISSIMI!

VOS DENIQUE ADOLESCENTES ORNATISSIMI, QUI PER HUJUS ACADEMIAE STADIA AD INGENII DOCTRINAEQUE LAUDEM CONTENDITIS, FLOS JUVENTUTIS, ORNAMENTUM ACADEMIAE, SPES PARENTUM, PATRIAE, HUMANITATIS!

Quae-

Quae res singulae plurimum in dicendo valent, ab eoque, qui in conventu hominum verba facere audeat, postulantur, eas sentio universas in me desiderari. Quum enim omnis bene dicendi facultas, partim à ratione et via, plurimum à naturae dotibus proficiscatur, quantam vel studii constantiam, vel ingenii felicitatem eorum esse existimabimus, qui, quodcumque oratione tractandum sumserint, primum ita explicare solent, ut doceant, tum ut audientium animos mira verborum sententiarumque vi ac dulcedine suavissime afficiant? Atque ab illa universa perfecti oratoris laude si discesseris, animumque ad hoc ipsum dicendi genus revocaveris, quod hujus loci esse videtur; nihilo minus, quae rudem et imperitum deterreant, plurima esse video. Mitto caetera: id dicam, quod spectavi. Nimirum ut Vos, H. H. A. A., mecum reputaretis, quum nisi ingenium et exercitationem, at rerum scientiam soleatis requirere, quanta res sit, et quam ardua, non solum, quae ipse scias per-

spicue prodere, sed ita proponere, ut communia proprie dicas, itaque primum grata, postremo magna et gravia videantur. Quod si plerisque perdifficile, ut est, ita videtur; si mihi haec dicendi provincia non expetita, sed lege imposita est; si Vobis praeterea acerrimis iisque liberrimis utor judicibus; quis miretur, si me cum magno metu in hunc locum adscendisse dicam? Quis aegre ferat, si Vestrarum aurium judicium reformidare me affirmem? Nisi illud, quod à plerisque in ipso introitu orationis dici solet, mihi reticendum sit, si vere dicatur: aut quasi minus tironem deceat id confiteri, quod alii, vel aetate confirmati, vel doctrina instructi, vel studio et ingenio exercitati, praedicare de se non dubitarunt. Quid quaeritis? tanta videbatur oneris molestia, quam nisi perpetua officii consideratione, incredibili industria, Vestraque in primis benevolentia, superari nullo modo posse arbitrarer.

Quae cogitationes si animum meum anxium et sollicitum habuerunt, ut pene ex tot ac tantis difficultatibus emergere non posse viderer: aliae fuerunt, quae mirifice me erigerent et confirmarent. Primum ipsius muneris, quod mihi auspicandum erat, singularis est cum dignitate conjuncta utilitas, quae ut ad plures pertineat, omnibus viribus enitar, me quidem incredibiliter ad laudis studium excitare solet. Tum argumentum erat ad dicendum eligendum; cujus solet quidem difficilis esse optio, difficile consilium, nec tamen illud sine multa delectatione, sive recordandi ad quaerendum, sive judicandi ad eligendum. Quanta enim et quam praestans sit Veterum Literarum disciplina, nemo Vestrum est qui ignoret. Equidem cum eorum omnium quae in hominum scientia versantur amplitudinem et totum ambitum mente persequi conor, universae doctrinae rationem et ingenii laudem ad humanae societatis similitudinem componere soleo. Ingenio profecto et sollertia, veluti communi quodam vinculo, continentur cuncta: multorum autem propior est societas, quorumdam interior etiam, singularumque disciplinarum cum singulis arctissima col-

colligatio, ut omnis communio in exiguum angustumque conclusa esse videatur. Universam illam societatem studio et ratione amplecti, majus esse videtur, quam pro humani ingenii imbecillitate: sed inique, ac pene dicam sordide doctrinae laudem illi interpretantur, qui contractâ illâ inter duas aut paucas artes colligatione unice delectantur. Plurimornm sine dubio studia et admirationem sibi una vindicabit bonarum literarum disciplina, optimarumque artium societatem naturali vinculo complectitur. Quid enim dicam has in ipsa Graecia, mirabili quadam ingeniorum bonitate et frequentia, ita vel inventas esse et excultas, vel acceptas et perfectas, ut in nullo non doctrinae genere principes extiterint, nec nisi sero in quibusdam superati esse videantur. Quid de Romanis dicam, qui quum in dispari genere elaborassent, tamen et ipsi has mansuetiores musas coluerunt, et utriusque rationis studia longe lateque protulerunt. Quid de Graecorum Romanorumque paucissimis, ut ex tanto ingeniorum proventu, monumentis doctrinae; quae è communi literarum omnisque elegantiae naufragio servata, cogitandi dicendique prudentiam suscitare, et gravissimarum rerum studia propagare potuerunt, jam interjecta barbarie fere exstincta et interemta.

Verum ut ex infinita illa contemplatione, mea quoque in exiguum contrahatur oratio, et temporis simul augustiae meique ingenii tenuitati accommodetur; ut alii Scriptores multum, ita magis me advertunt antiquiores illi, Poëtae praesertim, quorum praestantissimis operibus, recentior aetas nihil habet, quod anteponat. Igitur nunc quidem haud ineptum visum est spectare, quae sint *principum illorum Tragicorum, et praesertim Euripidis merita.* Quid enim Tragoediâ vel suavius ad delectandum, vel ornatius aut copiosius ad commovendum virtutisque studium inflammandum excogitari potest? aut quis Aeschylum grandiloquentiâ et sublimitate, quis Sophoclem facundia et veritate, quis Euripidem ubertate ac limato dicendi genere, quis eum admonitionis prudentia et senten-

tia-

tiarum gravitate umquam assecutus est? Tot ac tantas excellentissimorum ingeniorum virtutes, dum, quantum facultate assequi possum, diligentius hac horâ persequor, etiam atque etiam Vos rogo, A. A. H. H., ut auribus mihi linguisque faveatis.

De poëtis Graecis nemo sane recte judicabit, nisi qui in ipsis Graecorum moribus et ingenio primordia harum literarum investigare velit. Quo loco mirari subit, cum semel sacrorum ratio aliunde allata, et Graecorum ingenio multum esset amplificata variisque traditionibus ornata, quam omnia ad hilaritatem composita fuerint. Ita nihil severitatis, nihil moestitiae, laeta omnia et illustria, divinis ipsis ad humanarum rerum similitudinem translatis. Sive igitur statis anni temporibus frugum primitias Diis offerrent, omnium bonorum auctoribus, sive eorumdem iram lauto sacrificio placarent, sive quotidiano usu nullum esset convivium, quin à Deorum cultu exordium haberet: omnem vitae fructum et laetitiam, omnem animi remissionem à laborum molestiis liberati, genioque indulgentis, in antiquissimis jam Graecorum sacris reperiemus. Hinc apud Homerum, qui nobis Jonici ingenii venustissimam imaginem reliquit, frequens carminum mentio, quibus ad citharam canendis vel Deorum laudes, vel Heroum illustria facinora in conviviis persequebantur: hinc Chori, hinc certamina illa publicis etiam festis adhibita, quorum victores Lyricorum suavissimis modis celebrari solebant. Quid multa? Nata est Graecorum poësis et musica è cultu Deorum, eademque est Graecarum literarum omnisque eruditionis origo.

Longum sit, explicare singula: et nunc quidem satis est illud intelligere, quanta fuerit Poëtarum illorum vis in Graecorum de omni genere doctrinae opiniones; qui nulla historia, nulla theologia, philosophia nulla utebantur, nisi quae numerorum dulcedine et musica voluptate animum simul et aures demulceret. Atque ita exstitit potissimum vinculum illud earum artium quae ad humanitatem pertinent.

Sic

Sic honor et nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit.

Nam, posteaquam exorti essent, qui historiam et philosophiam pedestri oratione explicarent, quum quorumdam ingenia quasi adulta et corroborata nudis verbis planisque sententiis mallent, quam poëtico numero, ad rerum gravissimarum cognitionem contendere; exuta est utraque disciplina non tantum venustissimo ornatu, sed communia illa studia dissociata sunt, eaque ipsa divulsa, quae natura prudentissime copulasset. Igitur quum haec ratio magis magisque invalesceret, eos demum probatos fuisse universis accipimus, quorum oratio paullum assurgeret, et carminis similitudinem referret. Atque haec erant, quae clamores et admirationes in Herodoto efficerent, cum in celeberrimo Graecorum conventu historias recitasset; haec, quae Platonis scriptis divinos illos vatum honores conciliarent.

Sed, ut propius ad id, quod nobis propositum est, accedamus; nusquam facile illustriora extiterunt poëseos studia, quam Athenis. In publicis quidem sacrificiis, quae Delphici oraculi auctoritate peragebantur, dominabantur Poëtae precum hymnorumque verbis, cantus item et chori rhythmo composito, ut omnis circumstantium turba flebilibus vocibus in varios affectus raperetur (*). Verum maxime in festis apparuit, quanta esset apud Athenienses legum et morum et studiorum conspiratio. Quum enim antiquissimi eorum reges complura festa instituerint, in his omnibus hanc vim intelligo fuisse, non ut ita conformatos esse mores existimem, sed, quo sua sponte hominum ingenia ferrentur, ad id accommodatos fuisse publicos ludos. Quo loco Platonis (**) auctoritatem usurpare, quid vetat? Laborum, inquit, requietem, cum hominibus Dii concessissent,

(*) PLATO *Legg.* VII. *p.* 800. *D.*
(**) *Legg.* II. *init.*

nium reperiemus; nisi ut eum, quamvis in dispari genere, proxime ad Homeri laudem accessisse dicamus. Igitur, simulatque hic fabularum non tantum argumentum a Deorum et Heroum factis repeteret, ac subinde avitam Atheniensium in omni genere virtutis gloriam luculentissime proponeret, sed et scenico apparatu, theatro, Choris splendidioribus, Dionysiorum licentiam non modo corrigeret, sed honestaret etiam, incredibile dictu est quantum ipsius exemplum ad aliorum operam et industriam excitandam valuerit, quantoque studio Bacchi festa non dicam ab Atheniensibus, sed ab universis (*) Graecis expetita sint. Et Aeschyli quidem grandiloquentia eo magis tum placebat, quod in eam aetatem incidisset, quae Persas summa Atheniensium fortitudine pulsos fugatosque viderat, ut omnium animi magna quaevis et illustria agitarent et sentirent. Sed chori in primis erant, in quibus instruendis et erudiendis civitas ipsa universa summam curam ponere solebat. Cui rei à singulis Tribubus Choragi praeficiebantur è ditioribus civibus: quorum in ipso munere diligentiam et splendorem saepe victoriae laus sequebatur, quin et largitioni et magnificentiae haud raro multitudinis benevolentia, summaeque in republica auctoritatis spes et amplitudo honorum proposita erat. Tanta habebatur eorum cum dignitas, tum studium rei publicae. Quo loco Atheniensium levitatem mirari oportet, quam nulla graviora studia, nullae publicae calamitates, non ipsa ratio civitatis ad liberrimum populare imperium commutata, temperare potuit. Igitur praesentis temporis voluptate maximopere commovebantur: publicorum ludorum tempora, partes, magistratus, certamina, omnia certis legibus finita et descripta, mira omnium diligentia et contentione administrabantur, nequicquam saepe reipublicae temporibus privatorum operam et opes flagitantibus (**). Tali ingenio quum Athe-

(*) AESCHIN. *Adv. Ctesiph.* T. III. p. 428. 438.
(**) DEMOSTH. *Philipp.* I. T. I. p. 50.

Athenienses uterentur, nolite dubitare, A. A., Tragoediam unum fuisse scribendi genus, quod, simulac natum esset, continuo et vires acciperet, et ad eam praestantiam perveniret, quam alii, quamvis magni viri, sed aliis in locis aliisque temporibus, imitari studuerunt, reddere imitando numquam potuerunt. Cumque aliae artes vix singulis aetatibus singulos excellentes auctores nancisci solent, Tragoediam, ut inquit Vellejus Paterculus, una, neque multorum spatio annorum divisa aetas, per divini spiritus viros, Aeschylum, Sophoclem, Euripidem, illustravit.

Atque hi tanti viri, quum in eodem genere elaborarent ita, ut, praeter victoriam in Dionysiacis, nil magnopere in vita expetendum existimasse viderentur, quam diversi fuerunt inter se, et tamen in suo quisque genere perfectus! Singulorum laudes persequi et in longiorem nos traheret disputationem, et veteres ipsi, quique post renatas literas harum rerum intelligentes extiterunt, ita judicarunt, ut de eodem argumento me balbutientem non requiratis. Satis est illud commemorare, ex Aeschyli tumore et ampullis, multum remissum esse ab iis, qui eum secuti sunt: et in quo parens ille Tragoediae offendisset, id à reliquis vitatum esse, qui magis magisque ad actionis verisimilitudinem ac dignitatem, ad decorum scenae ornatum, et ad numerorum libertatem et suavitatem fabulas composuerunt. Aeschylum igitur mortuum etiam ad Dionysiacorum certamen vocarunt, ut correctis ejus fabulis alii poëtae de palma contenderent. Neque hoc praetereundum est, quamvis veterum Criticorum judicio, praeter Aeschylum, Sophocles tantum et Euripides principatum tenuerint, adeo ingentem fuisse Tragicorum poëtarum numerum, eosque tot, non dicam industriae, sed ingenii et elegantiae monumenta reliquisse, ut ea res illustri exemplo sit, quantum ad literarum florem valeant publica civitatis instituta, quibus factum est, ut luxuriantem quasi summorum ingeniorum segetem habuerint Athenae.

Hucusque, A. A., satis à me dictum esse arbitror de origine et caussis Tragoediae. Atque jam multos fore Vestrum suspicor, qui aliud quid à me exspectent, quique sermonem omnem meum in tritis et pervulgatis rebus consumi mirentur: quae sit tandem Tragoediae vis tanta, quaeritis, ut ejus commendatio non frustra à me suscepta videatur.

Tragoedia, non rhetorum, sed Platonis definitione, est imitatio vitae, non ad risum, ut Comoedia, sed rei seriae, gravis et magnae. Quae ejus indoles quum talis fuerit, erunt, opinor, qui existiment genus hoc ab Atheniensium abhorruisse levitate, nec nisi *nugari* solitam fuisse Graeciam,

Sub nutrice puella velut si luderet infans.

Ut mirum fortasse videatur, et tamen verissimum sit, non tantum ad illas fabulas spectandas adolescentes à majoribus natu deductos esse, velut in quamdam sapientiae disciplinam, sed longe maximam in his spectaculis audientium multitudinem, acerrima studia fuisse (*). Igitur cum ex heroica aetate personas assumeret fortunae vicissitudinibus in alterutram partem, vitiis item et virtutibus claros et illustres, primum illud consequebatur, ut quotidianae vitae speciem, sed in sublimi positam exemplo, referret, cujus et vim universi agnoscerent et majestatem suspicerent: tum, ut misericordia et terrore ciendo incredibiliter homines vel ad honestatem expetendam, vel ad turpitudinem fugiendam commoveret. Percellebat enim spectatores rei partim verae partim fictae atrocitas et magnitudo, praesertim cum verborum facibus sententiarumque insignibus pertexta et amplificata accederet oratio.

Ani-

(*) ARISTOPH. *Ran.* 1038—1130. PLATO. *Legg.* II. *p.* 658. *D.* LUCIAN. *l. c.*

Animadvertitis, A. A., quanta Tragoediae cum historiâ similitudo intercedat. Quod ipsum etiamsi in laudem dictum sit, vereor ut satis poëtarum illorum operam et ingenium praedicaverim, et extulerim. Sic enim sentio, quum utriusque laus rerum gravitate contineatur, et civilium virtutum patriique moris commendatione, tamen si utilitatem spectemus, multis partibus Tragoediam antecellere. Qualem utilitatem? eam nimirum quae in civium moribus totiusque populi emendandis versatur, ut clarissimis utriusque fortunae exemplis propositis, homines salutari admonitione ad bene prudenterque vitam degendam adhortetur. In quo consilio (nam idem utraque habet) quid interresset inter utramque, prudentissimus scriptor Polybius (*) animadvertit. Historia docendi cupidos docet, Tragoedia auditorum magnam turbam percellit: illa sermonis veritate utitur, aequabili et sedata oratione legentes sine satietate tenet ac delectat, haec veritatis vim auget verisimilitudine, audientium animos quibusdam affectuum luminibus allicit: illius fructus non nisi expetitus percipitur, hujus utilitas, aurium simul oculorumque adjuncta voluptate, obruit omnes vel invitos, et mirabiliter in plurimos tamquam influit. Constantes ac diuturnos doctrinae fructus, ingeniique oblectamentum ad eos item pertinere, qui multis seculis post perfectis historiae monumentis usuri sunt, contraque Tragoediae auctoritatem fere extra actionem perire, et verissime dicitur, et ejusmodi est, ut eo potissimum ex hac laudis contentione superior discedat Tragoedia. Nisi frustra ostenderimus Atheniensium ingenium unice sacris ludis, ludorumque certaminibus delectatum, eamque fuisse eorum et disciplinam et publica instituta, ut nullis fere, nisi poëtarum carminibus, literis uterentur. Itaque postquam inde excerpta est rerum gestarum narratio, pedestri oratione consignata, nobilissima ars ex vitae luce ad scholae umbram

(*) II. 56.

bram paullatim est detrusa. Est profecto praestantissima historiae laus, qua veritatis nuncia, memoria vetustatis dicitur: Atheniensium levitas ad historiae veritatem frigebat, majoremque fidem faciebat illustris illa veritatis imitatio, qua tam vividis coloribus naturae vis exprimebatur, ut sensibus ipsis subjiceretur. Atque Dii boni! quanta efficacitas! Ipsi praesentes summorum virorum casus intuebantur, lamentatione movebantur, furore terrebantur, scelera exhorrescebant, fortunam commiserabantur: fiebatque illud, quod Horatius ait:

Ut ridentibus arrident, sic flentibus adflent.

Affectibus ciendis potissimum Tragoediae officium continebatur, maxime terroris et commiserationis. Atque ad eos, ut ad reliquas animi perturbationes, natura nos ipsa formavit: quique eas non naturales dixere philosophi, acerrimo, opinor, contentionis studio, aut falsa quadam sapientiae opinione statuerunt. Sed ut boni opinione, et voluptatis sive praesentis sive futurae, ita saepe vel efferimur vel ardemus, ut honestate relicta, in turpitudinem incidamus; sic metus ac doloris commotiones salutarem illam animi contractionem pariunt et molestiam, qua virtutis et modestiae semina eliciantur et maturescant. Igitur non tantum resistere vehementioribus animi motibus, iisque veluti frenum quoddam rationis injicere, sapientiae habitum est; sed et perturbationum mediocritates scienter ad cujusvis virtutis adhibere perfectionem, ea demum utilissima est philosophiae disciplina. Hoc Tragoedia praestabat. Promethei quanta fuerant in hominum vitam beneficia! Talem ac tantum virum Jovis crudelissimo imperio vexari, ac foedis vinculis et cruciatibus torqueri, spectatorum animos non tantum egregie sollicitabat, et commiserationis sensu perfundebat, sed et ipsorum miserias tolerabiliores reddebat, ut nisi plane abstergeret vitae molestias, certe aequiore animo ferrent.

Quid,

Quid, quod haec aegritudo ex alterius incommodis, cautos reddit nos et munit adversus mala futura? Noxa enim, ut hoc ipso Prometheo auctore utar, coeco errore oberrans, ab eo qui nunc laborat, ad alium deinceps et alium volitat. Atque haec est illa, quam Aristoteles in Tragoediae definitione posuit, quasi purgatio affectuum, et animi medicina: haec erat illa morum ψυχαγωγία, quae affectus, veluti quosdam sonos et voces, dextre tangeret et pulsaret (*): hac nullae philosophorum disputationes, nulla argumentatio ratione conclusa, nulla definitio, partitio nulla, certiorem nec efficaciorem afferre potest.

Sed et vitiorum et virtutum exempla exhibebat: nec tantum ea quae magnis facinoribus cernerentur, sed et communibus et domesticis moribus nonnumquam heroes informabat. Et in hac parte, si cujusquam, maxime vulgi valet sententia, honesta ac turpia acerrime dijudicantis. Quid? Polyxenae animi magnitudinem memorabo? quid? Electrae amorem erga fratrem? quid, Jocastae lacrymas, Polynicem reducem adspicientis? Antigonae pietatem in patrem? amicitiam Pyladis et Orestis? Nolite dubitare A. A., quin ea omnia mirabiles excitaverint boni rectique amores. Vitia autem quam foedo ac tetro adspectu referuntur? Oedipus Sophocleus, quem nullius flagitii conscientia torquebat, simulatque divina et humana à se violata esse jura cognovit, ab ipso fastigio potentiae, ad turpissimae improbitatis conditionem dejicitur. Cujus quidem quamvis sera poena, et inauditum mortis genus, Deorum metum et mortis timorem mire confirmabat. Deos quidem ipsos in scenâ proponi, ac defunctorum animas excitari, cum Atheniensium non offenderet superstitionem, tum magnam vim habuit ad fidem fictis rebus faciendam. Hoc enim sublimi et mirabili genere opus erat, quod à specta-

(*) PLATO, de eloquentia, *Phaedro p.* 271, *D.* PLUTARCHUS, *Pericl. p.* 161, *D.*

torum temporibus et communi vita remotum esset; quo magis vetusta omnia sanctam habebant reverentiam, ac paene divina existimabantur.

Satis credo intelleximus, A. A., quae ratio fuerit veteris Tragoediae, quae auctoritas, quanta prae aliis artibus et literarum generibus excellentia. Sed ejus laudis longe maximam partem vindicat sibi actio ipsa scenae, et dialogus. Hic enim, non dicam humanae naturae, sed Atheniensium moribus accommodatissimus erat, quorum vita omnis in publicis et rebus, et commodis et incommodis, et sacris et ludis erat. Hinc totum argumentum fabularum fere celeriori numero atque alternis sermonibus proponebatur, nec nisi interdum ad canticorum sublimiorem poësin et artificiosum rhythmum vocabatur. Idem studium sermonis in optimis quibusque poëtis et scriptoribus dominatur. Ita Homerum legentes maxima voluptate afficimur iis locis, quibus sermonis gratissima vicissitudine vere in medias res rapimur. Quid Herodoto dulcius ac lenius, quid Thucydide gravius et prudentius? quorum tamen uterque vidit, si continua narratione uteretur, nullis interpositis colloquiorum imaginibus et concionum veritate, fore ut legentium studia, Atheniensium maxime, torperent. Quid philosophos dicam? Plato quidem cum proxime exciperet eorum aetatem qui principes philosophiam sive carmine, sive soluta oratione attigissent, hos nimium à poëseos similitudine recessisse intellexit, et dialogo adhibito, motum ac suavitatem philosophiae institutioni adjunxit, et personarum sermonisque distributione id effecit, ut, quae ars vitae perhibetur, ea ne à vitae verisimilitudine plane abhorreret, sed suis ipsa leporibus et venustate et aptissima disserendi via, se commendaret et probaret (*). Et Plato, divinus plane vir, si tantam famam obtinuit, quod veluti scenam in philosophorum disputationes traduxit;

(*) Cl. WYTTENBACHIUS, in *Epistolâ ad Cl.* HEUSDIUM *p.* XLI. *sqq.*

duxit; quid de eo sentiendum est, qui philosophiam è scholae umbrâ, in scenae publicorumque ludorum lucem et actionem attulit, quique eam artem, quae unice videbatur delectationis caussa comparata, sapientiae praeceptis et doctissimorum hominum placitis, mirifice ad gravitatem temperavit? Est profecto Euripides (quem significari à me intelligitis, A. A., cujusque mentionem dudum â me postulari arbitror) est autem Euripides sine ulla controversia is, qui, cum in omni genere laudis clarissimos aemulos aequasse, tum multis partibus superasse existimandus sit. Et erat tamen illa aetas, quâ vixit, summorum ingeniorum feracissima, in primis philosophorum, sophistarum, oratorum. Quod ne quis ita interpretetur, ideo minoris Euripidis operam existimandam esse in civibus ad pulcri sensum rectique studium erudiendis; in hoc ipso explicando, quod mihi reliquum est temporis, reliquus ad Vos, A. A., sermo erit.

Plerarumque Graecarum civitatium, sed maxime tum Athenarum, ea ratio erat et institutum, ut revera societatis communio existeret. Itaque non tantum cives ipsi inter se maxima ἰσονομίᾳ, legum et juris aequabili ratione, utebantur; sed quae summa habentur in re publica, Deorum sacra, templa, magistratus, consilium publicum, judicia, militia, reditus publici, omnia erant omnium communia. Hinc universorum vita fere, secus quam apud alios, erat activa (*), nec privatae tantum ἀργίας judicium fiebat, sed nemo omnino à rebus gerendis abstinebat. Quae res, quantas virtutes exseruerit, longum sit explicare: sed maxima fuit in universam civitatem ejus praestantiae vis, quam oratores in concionibus et judiciis excellenti quadam dicendi facultate explicabant. Athenis, si usquam, nobilissima illa eloquentiae laus extitit, cujus mo-

(*) Vid. Cl. WYTTENBACH. *Bibl. Crit. P.* XII. *p.* 42. PLUTARCH. *Solon. p.* 79, D.

momento vel levissimae multitudinis voluntas in omnes partes impelleretur. Igitur tantis discentium studiis, ut ait Cicero in simili re (*), et magistri inventi sunt, maxime Sophistae illi, e quorum disciplina magni viri prodierunt. Cumque Prodico et ipse Euripides uteretur dicendi doctore, noluit tamen civilibus fluctibus se committere, tantam cernens vel optimorum virorum apud plebem esse invidiam.

Sed aliud erat doctrinae genus, eadem illa aetate demum Athenis cognitum, philosophia. Eamdem antea, post poëtas, complexi erant clarissimarum civitatium principes, qui dicendi facultatem et cogitandi prudentiam, cum ipsa imperii dignitate conjunxerant. Haec cum ex Ionia potissimum Athenas percrebuisset, in otiosam abiit ingenii exercitationem et à vitae actione segregata est. Quid de eo dicam, res maxime obscuras tum investigari coeptum esse, de mundi principiis, de siderum motu, coeli conversione; unde Comicorum orta sunt dicteria. Hinc Socrates dicebatur primus philosophiam in terram avocasse, cum non nisi de bonis et malis rebus disputaret, et quomodo omnis vita ad moderationem et honestatem esset regenda. Sed, qui ex hac nobilissima sapientiae officina prodierunt opifices, quum palaestras, gymnasia, porticus disputationibus occuparent, magnaque essent gravissimae disciplinae studia, nihilominus obscurum nacta est theatrum philosophia; quae, quo magis ad artem et scholam redacta est, eo longius à natura, et vitae luce recessit. Ita nullis orationis leporibus philosophi auditores retinuerunt, qui, ut Crassus ait (**), simul ut discus increpuisset, in media oratione, de maximis rebus et gravissimis disputantem philosophum omnes unctionis caussa relinquebant, itaque levissimam delectationem gra-

(*) *Offic.* I. 37.
(**) CIC. *Orat.* II. 5.

gravissimae utilitati anteponebant. Nimirum *σεμνὸν* illud et *σκυθρωπὸν*, superbam quandam gravitatem et vultus severitatem, cum in omnibus rebus aspernarentur Athenienses (*), tum in philosophis multitudo quidem ferre non poterat. Huc accedebat, quod eorumdem elevaret auctoritatem, in patriis moribus et maximarum rerum opinionibus servandis et vindicandis insignis Atheniensium in tanta studiorum levitate constantia. Itaque, cum praeclaris ingenii dotibus animique integritate instructi summi viri Athenis philosophiam traderent, Anaxagoras et Socrates, non sacerdotum quorumdam superstitioni, sed universae plebis invidiae gravissimas poenas dederunt.

Quid autem Euripides, Anaxagorae auditor? destititne philosophari? Imo laudatissimam artem professus est, sed ita ut eam in scena proponeret, in laetissimo ludorum apparatu, musarumque lenocinio et comitatu instructam. Qua re illud assecutus est, ut, cum nusquam Atheniensium pietatem in patrios Deos ac mores offenderet, tamen eamdem egregie castigaret. Nullius facile sententiae major est vis ad moderandam religionem, pietatem, omnemque virtutem, quam de divina omnique rerum natura: in eoque genere maxime Anaxagorae physica ratio à Veteribus celebratur. Quae cum poëtarum maxime carminibus incredibilem in modum essent contaminata ludicris, non opinionum, sed libidinis commentis, egregium auctoritatis et majestatis vindicem nacta sunt Euripidem. Jam enim illa aetate firmiori quodam freno opus erat, quo hominum licentia et intemperantia coërceretur, veteris superstitionis aedificio jamjam in tanta bonarum literarum luce ruinam minante. Cui ut succurreret Scenicus Philosophus, summi Dei imperium et sa-

(*) PLUTARCH *Pericl. p.* 154 *D.* cf. VALCKEN. *ad Eurip. Hippol.* 93. MAXIMUS TYR. *Dissert.* X. 6. *p.* 109.

sapientiam, divinaeque vindictae certissimam viam ubique in fabulis gravi et luculenta oratione praedicavit et confirmavit, omnemque saepe physiologiam poëtico quodam colore perfudit. Neque hoc tantum, sed summam quamdam legem honestatis et aequitatis esse, cui et ipsos illos Deos, quibus vulgus uteretur, subjectos esse, ita statuit, ut ejus sententiae haud pauca vestigia reperiamus. Igitur cum crebram ex omni fabularum argumento non tantum arriperet admonitionis et praeceptorum opportunitatem, ut honestum decorumque universum illud omnium hominum commune commendaret, sed et, quod singulis personis proprium, singulorumque singulis temporibus et fortunis maxime accommodatum esset, acutissime praecepit. Atque ita demum fructuosa illa philosophia extitit et frugifera: quae non ab infinito disputandi et partiendi et definiendi genere profecta, quid cuique quoque tempore agendum esset, difficile ad judicandum relinqueret; sed singulis illustria, quae vel vitarent, vel sequerentur, exempla proponeret. In quo genere cum tantum elaborarit Euripides, num minor fuit ejus opera in civilibus virtutibus commendandis (*), et re publica tuenda? Ecquis aut Graeci moris amantior, aut moderati illius popularis imperii studiosior, aut demagogorum artibus infestior extitit? Nam de eloquentia quidem non opus erit monere, quae in eo virtutis nomine decoranda est: ita et re et verbis comprobavit summam ejus esse hanc laudem, si quis honestam caussam digne et ornate defenderet. Neque igitur Quinctiliani quamvis egregium praeconium, satis tamen Euripidis laudem complecti videtur, quem et in hoc genere summis quibusvis oratoribus excellentissimum exemplum, quod intuerentur, extitisse, vere mihi videor affirmare. Cumque ita et morum disciplinam, et civilis prudentiae praeceptionem Tragoediae addidisset, ut tanta bona in vitae imitatione, proxime ipsam vitam et forum collocaret,

(*) Cf. PLATO *Gorgia. p.* 502, *C. D.*

ret, oratione etiam, ac praesertim sermone, propius ad communem usum accessit, et solutioribus numeris usus est, quam qui eum praecesserant poëtae (*).

Atque hoc loco literarum iter ac progressum animadvertere, operae pretium est, quippe cum ingenii progressu conjunctissimum. Antiquissimae literae memoria maxime continebantur, nec nisi recitandi arte, quae Rhapsodorum erat, vigebant et in publicum proferebantur. Scribendi usus, sero demum à poëtis et scriptoribus vulgo usurpatus, id tandem perfecit, non ut prosa tantum excoleretur oratio, sed ut literae ad privata studia redactae, in ipsa publica vita conticerent, ac pristina illa poëseos laus periret. Itaque quum antiquiores illi ingenii monumenta ad praesentem laudem et delectationem componerent, neque, quam aliis saepe conciliabant, immortalitatis gloriam spectarent (**); recentiores paullatim à publicis conventibus recesserunt, posterisque relinquere maluerunt, quae prudenti simul ac populari dicendi genere tractassent. Sed in ipso confinio, quod ex utroque genere mixtum sit, adspicere licet. Nam principes illi, et historici, et sophistae et philosophi epidicticum genus retinuerunt: similiterque Euripides et rerum gravitate et sermonis forma in illorum pene possessiones invasit.

Hic igitur flos censendus est illius laudis, quam Athenienses et ingenio et eruditione assecuti sunt, mirifice conspirans cum ipso rei publicae splendore. Pericles universum populum, et reipublicae administrationem ad earum artium studia converterat, quibus elegantia doctrinae et de-

(*) Neque ego Euripidem adeo ineptum poëtam dixerim, ut unam Aeschyli aut Sophoclis fabulam omnium Euripidis fabularum jactura redimendam existimem: quod paulo iniquius pronunciavit magnus in hoc literarum genere vir G. HERMANNUS *ad Euripidis Hecubam* 760. *Lips.* 1800.

(**) F. A. WOLFIUS, *Prolegom. ad Homer.* §. XXII.

decori sensus maxime excitantur: atque hujus aequalis, similisque in dispari genere laudis aemulus, Euripides, publicorum ludorum illecebras ad omnis prudentiae salubritatem usurpavit. Ex qua communione et societate optimarum rerum inter se, factum est ut propria esset Athenarum laus, humanitas. Et Euripidi quidem, cum aliis de caussis, tum hoc nomine tantus honor à posteris tributus est, quantum, post Homerum, haud facile quisquam è poëtis adeptus est. Quod si hoc ipsum, A. A., nec satis diserte, quod certo scio, nec pro dignitate argumenti ornate satis explicui; at officium et pietatem Vobis probasse meam arbitror. Nescire quid Veteres Atheniensibus, quid nos Veteribus debeamus, turpissimum sit; multo etiam turpius praestantium illorum virorum merita nihil ad nos pertinere arbitrari, nec grato animo recordari.

Quae ipsa pietatis cogitatio, ut ad Vos me convertam, Viri Amplissimi et Perillustres hujus Academiae Curatores, magnopere me hortatur. Quid enim diffitear et honoris me cupidum esse, et Vestram honorificam praesentiam incredibiliter valuisse ad animum meum, ut primo conturbandum, ita deinceps confirmandum, studiumque in dicendo excitandum. Verum multo magis me commovent singulares Vestrae virtutes, quarum utilitas ad plurimos, admiratio ad omnes pertinet. Egregia laus est, generis nobilitatem et splendorem singularibus ornare animi dotibus doctrinaeque studiis. Egregium est, tanta bona vel fortunae vel exercitationis, non solum ad reipublicae utilitatem, sed ita ad literarum emolumentum conferre, nihil ut majori cura agere videamini. Magnum est clementissimi Regis nostri beneficium, qui hanc celeberrimam Musarum sedem, in Vestra tutela posuerit, ejusque curam, à majoribus sibi traditam et commendatam, Vobis tradere et commendare non dubitaverit. Magnum, si ad me ipsum reverti licet, certamen mihi propositum est, grave onus exspectationis mihi incumbit, quod talibus Viris operam meam, et studium et industriam deinceps pro-

probari oportet. Quod Vestrum auspicium, Viri Amplissimi et Perillustres, ut omnibus laetum, sic Vobis gratum, Academiae nostrae faustum, et patriae fructuosum sit, ex animo precor.

Tu quoque, Rector Magnifice, et Vos Viri Clarissimi, quarumvis disciplinarum Professores, mihi compellandi estis. Quodsi ea estis animi moderatione, eamque famam assecuti estis ingenio, doctrina, multis magnisque in patriam meritis, ut Vestras laudes praedicari à me certe necesse non sit; ingrati sit animi, non recordari, multorum me Vestrum disciplina usum esse, multos esse qui me praeceptis adjuvarint, multos qui benevolentia, qui maximis beneficiis me prosecuti sint. Vestro mihi porro opus est auxilio, Vestra benevolentia, si huic muneri ita satisfacturus sum, ut nec mihi arduum, nec aliis inutile fiat: equidem omni observantia atque officio efficiam, ut ne apud ingratum beneficium collocasse videamini. Nam quid de WYTTENBACHIO dicam Viro Cel.? quem oculorum valetudine impediri, et nostra Academia dolet, et omnes per totam Europam literarum amantes: quem mihi in his bonarum literarum studiis ducem extitisse, cujus scholas ad optimarum artium scientiam mihi viam munivisse, nulla temporis diuturnitate obliviscar. Vitae meae inde à pueritia memoriam repetens, nullam fere ejus partem esse video, quin WYTTENBACHII beneficio, sive disciplinae, sive amoris et benevolentiae, instructa et adjuta et ornata sit. Hujus ipsius muneris dum gravitatem reputo, mearumque virium tenuitatem, tum maxime doctoris provinciam sustinere posse arbitrabor, si me porro in discipulorum numero habere perget. Quae cum tanta sint viri incomparabilis in me merita, quo tandem animo in eum affectum me esse existimatis A. A.? Servet ipsi porro Deus eam patientiam in malis tolerandis, eam alacritatem in studiis, quae reliquum vitae spatium nec ipsi injucundum, nec patriae literisque infructuosum efficiant!

Nec Tu mihi praetereundus es, TOLLI, V. Cl., cujus et ego, et omnes eru-

eruditionem suspicimus, sapientiam admiramur, aetatem veneramur; ita actam, ut fortunam et prosperam moderate, et adversam fortiter ferres. Arctius me Tecum muneris ratione conjunctum esse ita gaudeo, quod in Te et doctoris praesidium et parentis caritatem videre mihi videor. Senectutem Tibi nec molestam, nec intolerabilem videri certo scio: quae ut diu vigeat, cum mea, tum studiorum, tum omnium bonorum caussa optamus.

Extremo loco mihi Vobiscum sermo est, Commilitones carissimi; quos eo loco à me haberi persuasum Vobis habete, quo censeri debet florentissima juventus, optimis moribus ornatissima, bonisque studiis deditissima. Graecarum et Latinarum literarum disciplinam jam ad Vos omnes pertinere, cum ex nova Academiae Lege intellexistis, tum una omnium eruditorum consentiens vox ab omni aevo affirmavit. Nec profecto melius studiorum exordium duci potest, quam ab ea disciplina cujus cum ad mores emolliendos, tum ad ingenium acuendum tanta est efficacitas, ut ceterarum graviorum, quae vocantur, disciplinarum quasi quaedam metropolis jure habeatur. Adeo, quod Laelium de amicitia affirmantem legistis, quoquo te vertas, praesto est, neque aqua nec igne pluribus locis utimur, in doctrinae quidem studiis, quam veterum scriptorum et priscae elegantiae monumentis. In quibus cognoscendis interpretandisque, me Vobis neque opera, nec consilio, nec studio umquam defuturum polliceor: uberrimumque ex iis fructum capiatis, vel prudentiae ad quaevis vitae munera recte obeunda, vel omnis virtutis, ad bene beateque totum aetatis spatium degendum, cum Vestrum, tum patriae caussa faxit D. O. M.!

IOANNIS

JOANNIS MELCHIORIS KEMPER,

ANTECESSORIS LEIDENSIS,

ORATIO,

DE

AETATIS NOSTRAE FATIS, EXEMPLO GENTIBUS, AC PRAESERTIM BELGIS, NUMQUAM NEGLIGENDO.

Tristi, quo jam toties diem hunc festum praeteriisse vidimus, silentio tandem finem imponi, quantum omnes gaudeant, et frequens haec auditorum corona, et laeti Vestrum omnium vultus, et crebrae per omnem urbem gratulationes testantur. Nec sane, de quo laetemur, parum est. Restitutae patriae indicium est instaurata solemnitas: quam, alieni juris factam, torpescere vitamque vix vitalem trahere vidimus, Academia Leidensis, veluti ex letali somno, resurrexit, et in ipso Academiae natali, quo minus majorum pro patria et libertate virtutem recordemur, jam non praesentis servitutis ignominia prohibemur.

Atque haec, magna licet et gravia, nec sola sunt, nec maxima, quibus laetemur: verum, uti in vita communi morbi saepe labantem valetudinem restituunt, ut in regnis et civitatibus haud raro novas et inauditas antea vires excitari per ipsas calamitates videmus, unde prostratae gentes cum incredibili virtutis ac publicae felicitatis incremento emergant: ita nostra Universitas, non modo ad vitam revocatur, sed novum quem-

dam juventutis florem et vigorem orditur, ut non antiquum festum instaurare, sed primos recentis Academiae natales celebrare videamur.

Neque haec Academiae nostrae praecipua est causa: quidni de universa patria, de magna Europae parte idem affirmemus? Libertatem partim, partim majestatem gentes vindicarunt: excusso intolerabili exterorum jugo, de majorum institutis, non restituendis, verum instaurandis et emendandis adeo cunctae sollicitae sunt, ut ex omnibus his novum ab integro seculorum ordinem naturum esse, facile quivis perspiciat.

In qua laetissima rerum facie, nefas profecto sit, si praeteritorum memoria malorum praesentis cogitatione fortunae deleatur. Nam et eos, qui e summis periculis evaserunt, ista recordatio juvare solet, et in publicis praesertim calamitatibus fructus egregios et uberrimos gignit; siquidem experientia magis et exemplis, quam praeceptis moveri hominum vita solet. Quam ob rem nobis quoque, A. A. memoria repetenda est ejus conditionis, in qua ante hoc biennium versabamur, quo et praesentis felicitatis sensu jucundius afficiamur, et calamitates ipsas cum nobismet ad discendum, tum aliis ad cavendum proponamus.

Etenim, quantumcunque sit, de quo jure laetemur, quod sane maximum est, inchoatum feliciter, non absolutum opus est. Viginti annorum mala per totam Europam biennii spatio reparari non potuerunt: facile redeunt, qui miraculo qnasi inopinato sanati sunt morbi, et quae per multorum annorum seriem radices egerunt opiniones, non simul et penitus evelluntur. Europam vidimus per integram quartam seculi partem turbis intestinis bellisque externis dilaceratam; spontaneos vidimus in libertate vindicanda gentium motus, quales alios nullos recentior historia prodit. Quis prudentia summa opus esse non intelligit, ut tantorum conatuum fructus gentibus conserventur, ut ejusmodi motus in securam et durabilem tranquillitatem desinant?

Quae cum ita sint, A. A. nec a loco, nec a munere meo alienum quis exi-

existimabit, si materiem mihi dicendi ex hac ipsa temporum nostrorum conditione sumam, ac Vobiscum, quantum quidem horae spatium permittet, agam: *de aetatis nostrae calamitatibus, exemplo gentibus, ac praesertim Belgis, numquam negligendo.* Dicenti linguis animisque favere pergite.

Qualem exitum habuerint tempora, quae a praeterito inde nono praecedentis seculi decennio sese non exceperunt, sed urserunt, in animum revocare necesse profecto non est. Patriam nobis dilectissimam exstinctam, cives in longinquis bellis consumtos, libertatem sentiendi dicendique sublatam, urbes ruinis desertarum aedium deformatas, divitias aut turpissimo dispendio exhaustas, aut turpiori etiam perfidia direptas, sermonem patrium oppressum, et quod summum est, morum integritatem peregrinorum contagiosa consuetudine foedatam vidimus. Quae nos afflixerunt mala, totius fere Europae fata fuerunt: ecquis nostrum unus est, qui haec omnia calamitatum nomine appellanda esse dubitet?

Nec tamen illis me propterea annumeretis, A. A. qui praeterita omnia vituperando, praesentia laudando, nomen sibi aut gratiam quaerunt. Eximios fructus inter illas calamitatum spinas maturuisse gratus atque lubens fateor. Odiosa ordinum quorundam in civitate privilegia abolita, normam publicae institutionis emendatam, discrimen inter cives à sacris ductum sublatum, atque plurimas reipublicae gerendae partes melius ordinatas, laeti omnes viderunt, qui humanitatis potius et patriae amore, quam partium studio ducuntur. At haec quamvis magna emolumenta, et sine turbis, quarum testes fuimus, obtineri potuisse arbitror, et ejusmodi certe non sunt, ut eorum causa turbae illae calamitatum nomine notari, aut nationibus ad cavendum proponi non debeant.

Hoc autem ubi verbis explicandum, praeceptaque ex istius aetatis experientia elicienda ac proponenda sunt, initia horum eventuum et causas recolamus oportet; cum profecto vana hic omnis de praeceptis disputa-

tio sit, nisi in hominum potestate esse quodammodo tales eventus constet. De causis igitur calamitatum primo loco videamus.

Calamitatum causas, non auctores me dixisse, probe spero intellexistis, A. A. Communi omnium studio, communibus omnium viribus, quassata diu navis in portum felicius, quam quidem exspectari aut sperari potuerat, perducta est. Concordiam adjuvit Deus O. M.: discordias nos homunciones novas excitabimus? Absit haec a nobis animorum pusillorum superbia, quos monere frustra quotidianus vitae usus videtur, molestius multo ab hominibus triumphos tolerari, quam victorias adversariorum.

At quid de partibus ego et de adversariis, quid de victoribus atque victis Belga loquor? Victoria esse nulla potuit, ubi discordia amplius nulla erat: ubi disruptum nimia forsitan prosperitate vinculum, calamitatibus diu resarcitum, dein sapienti Regis optimi moderatione firmatum, postremum sanguine etiam Principis fortissimi et civium simul pro patria et libertate dimicantium sancitum atque sacratum est. Arcenda est propterea ab hoc Palladis ac Pacis sacrario, non dicam Belgarum, sed istorum perversitas, qui, facta calamitatum nostrarum mentione, et ipsi de pristinis discordiarum vulneribus exulcerandis cogitant, et me cogitasse putant, cui, praeterquam cum patriae oppressoribus, nullae cum quopiam inimicitiae sunt.

Et sane talis mea est, A. A., de calamitatibus Europae novissimis earumque causis sententia, ut earum explicatio nullos offendere praeter illos possit, quibus propter obduratum sceleribus animum injuria fieri nequit.

Nec enim causas nunc intelligo proximas, quae, cum in omnium oculos incurrant, vulgo nomine causarum solent comprehendi, cum revera secundario instrumenti loco censendae sint. Fulminis ictu aedes consumuntur; veram fulminis causam cogitant, qui adversus fulmen aedes mu-

munire conantur: et profecto haud plus sapiunt, qui proximas illas causas, et eventuum, ut ipsi credunt, auctores semper in ore habent, quam si lapidi, ad quem se offendunt, parvuli irascantur.

Haud aliter illi abigendi sunt, qui, cum civitatis fundamenta eversa vidissent, philosophorum quibusdam commentis temere in ipsam vitae actionem et societatem translatis, omni studio, omnibusque conviciis in gravissimam disciplinam et juris naturalis scientiam invehebantur; quasi vero haec aetas philosophiae ortum dedisset, nec ab omni aetate de optima republica apud Graecos Thucydides, Plato, Aristoteles, Polybius, apud Romanos, Cicero, Sallustius, Tacitus, et prudenter, et eleganter disputassent. Habeant isti intempestivam sibi sedulitatem, tenebris delectentur, ne alma luce tenelli oculi offendantur: quorum ratiunculas cum alio loco fregimus, tum exemplum infestissimi tyranni illis objiciendum est, qui, quum ex Academiis Gallicis Juris Naturalis institutionem expelleret, naturae tamen ipsi et rationi silentium imponere non poterat.

Sequitur alia ratio, eaque maxime in vulgus probata, quae causarum omnem vim a singulis hominibus repetens, non nisi de auctoribus his vel illis eventuum sollicita est. In quo genere, perversitatem istorum an stultitiam magis admirer, dubito: invidia profecto et malevolentia, quo graviora mala acciderunt, eo plures nanciscuntur, in quos involare possint.

Vos igitur, nisi Lutherus aut Calvinus exstitissent, ecclesiasticas seculo decimo sexto turbas locum non habituras fuisse credatis? aut, si miraculo aliquo simul omnes in Gallia conjurati ante hos viginti quatuor annos fuissent exstincti, intestinos illos motus oppressos aut impeditos fuisse arbitremini? Mihi quidem non persuaseritis. Occiso Caesare, vindicare Senatus majestatem Romani frustra conabantur, ubi ad unius imperium omnia vel invitos trahebant: et qui in ipsa poenarum fre-

quentia, quibus seculo XV Ecclesiae instaurandae conatus reprimebantur, imminentem tempestatem non deprehendat, nae illi nequicquam hominum consilia, rerumque eventus collustret historia.

Quid igitur nobis hic cum eventuum auctoribus, qui dein et ipsi eventibus cedere debuerunt? De certis definitisque hominibus profecto Fredericus ille Magnus non cogitabat, cum ex Gallia proxime Europae procellas imminere non vanus divinaret. Quid, si hoc ipsum non causis adnumerandum, sed ex iis, veluti effectum, oriri et prodire censendum est, temporibus istis eo ingenio, tantaque audacia homines semper reperiri, qui, quum reliquis duces se praebeant, et a vulgo novarum atque magnarum adeo rerum auctores ferantur, et eo nomine mirifice capiuntur ac delectantur!

Satis, credo, refutavi sedulos illos atque imperitos causarum scrutatores: quid ipse de tanta re sentiam, quaeritis. Ego vero nec unam causam, nec simplicem fuisse arbitror.

Eadem fere ratio est civitatum, quae corporis nostri: nam et, si de morborum causis quaeratur, proclivitates quaedam numerantur, quibus fit, ut facilius in hunc vel illum morbum incidamus, eaeque primae dicuntur causae: tum secundae sunt, extrinsecus ortae, e quibus proxime morbus existit, sed ita, ut, nisi ex utroque causarum genere, corpora fere laborare non soleant: neque secus isti civitatum morbi (quidni enim gentium motus populorumque conversiones eo nomine appellemus) mixtam habeant e multiplicibus causarum generibus originem.

Explodantur igitur, qui, cum aetatis nostrae eventus tractant, omnem disputationem angustis humanae vitae terminis includi ac finiri patiuntur. Continua est non interrupta causarum et effectuum series, et praesentium rerum semina in civili vita eo magis in praeterita aetate quaerenda sunt, quo certius constat, tantos eventus non modo sua natura lentissime maturescere solere, verum et multis non raro impedimentis retardari posse.

Nec

Nec tamen quod de primo hoc genere caussarum dicemus, multum est. Morbi erunt, quoad fragile erit et caducum genus humanum, neque mortalium opus est, quin secum interitus veluti principium afferat. Florentem rempublicam patres viderunt, sed in maximo flore mortiferam pestem gliscere omnes paulo sagaciores intellexerunt: et in ipsa nova hac vita discordiarum nova semina quis non deprehendit, quibus non amor tantum patriae Principisque et moderatio, verum et cum moderatione constantia opponenda est, ut ne novas inde turbas oriri posteri videant?

Admirabilem esse humani ingenii motum, constantemque humanarum opinionum cursum ac progressionem, et rei natura docet, et firmavit omnium temporum usus. At in illis tantum civitatibus rerum quandam esse stabilitatem, in quibus forma ipsa, qua civitates continentur, et leges et instituta, hominum opinionibus conveniunt, eadem nos historia docet. Haec est illa concordia et amicitia, qua respublicas servari praedicabat Pythagoreus ille philosophus: hoc est illud vinculum, quo disrupto nullum non regnum, nullam non civitatem interituram esse affirmamus, nisi prudentia et constantia turbatus rerum ordo restituatur: ut adeo nullum dubium sit, quin, si ad ea attendamus, quae praeterito seculo facta sunt, haec nostra quoque aetas novos eventus paritura sit.

Habetis primam ac praecipuam tantarum rerum causam. Discrepabant atque disjunctae erant a mutatis hominum opinionibus rerum publicarum formae, cui discordiae, ubi vel levissimae externae causae accedebant, facile occultae ubique dissidiorum scintillae, in commune totius Europae incendium, eruperunt.

Extiterunt autem causae secundae non paucae, quae perniciem illam et flammam elicerent et provocarent. Quae in philosophorum scholis antea agitabantur controversiae, in ipsa vita civili excitabantur per Americanorum et Britannorum discordias. Odio magis et invidia, quam ci-

vilis prudentiae praeceptis moti, novas opiniones excipiebant et alebant; qui in Gallia auctoritate valebant, ministri: libertatem praetendebat dominandi libido, donec ipso illo gladio perfida gens percuteretur, quem in aliarum gentium perniciem temere strinxerat.

Nam quae novis opinionibus viam patefacerent iisque animos conciliarent, erant multa. Discordiae erant apud nos intestinae, quae ab ipsis inde reipublicae incunabulis ortae, aliquando sedatae, et sopitae, nec tamen compositae et exstinctae, nunquam non Gallorum calliditate revocatae atque sustentatae fuerant. Aeraria erant apud ipsos Gallos exhausta, et redeuntes ex America milites. Denique serpebant indies ubique de multis institutis civilibus querelae, quas non plebs tantum, verum et optimi praestantissimique viri magna voce approbabant.

Praeterierat interea justum tantis malis medendi tempus. Nam postulantibus jam, non rogantibus morem gerere, periculosum; importuno furori vim opponere anceps jure videbatur: quum semel prudenter cedendi tempus effluxisset, armis controversia dirimenda erat, neque opinionum popularium impetum sustinere poterant militares cohortes.

Hinc omnis publica auctoritas fracta et prostrata; institutis, rerum usu comprobatis, substituta somnia; et inanibus vocibus deceptae gentes; donec tandem nubem se pro Junone amplexas fuisse, pro justo imperio sibi tyrannidem contigisse, sero viderent.

Sed insaniae miseritus Deus O. M. gentium libertatem ex ipsa tyrannide restituit: quique imperandi moderatione totius Europae principatum tenere poterat, is impotenti dominatione omnium animos ac totius Europae arma lacessivit. Quo factum est, ut non illae solum gentes, quarum salutem jam oppresserat, sed et liberae nationes, quarum imperiis et opibus adhuc tantum inhiabat, tanta tamque incredibili virtute diuturnam socordiam excuterent, ut ne cicatrices quidem pristinorum vulnerum, ne scintillae quidem pristinarum discordiarum superessent.

O praeclarum summi Numinis beneficium! O speratam vix amplius felicitatem! Disrupta sunt, quibus tenebamur, vincula: extinctae sunt, quibus vincula illa parata fuerunt, discordiae, et domus tandem una est eorum, qui antea vix eamdem patriam habebant.

Sed non Patriae tantum haec nova facies est. Depositas a gentibus primi nos vidimus invidias, ut commune pro omnium libertate certamen susciperent. Relictam ab omnibus fere principibus primi nos vidimus domesticae vitae tranquillitatem, ut in communi causa communia cum civibus pericula sustinerent: et quae antea in pactionibus sua tantum commoda gentes respiciebant, illae nostra primum aetate communem aliquam humanitatis causam ita agnoverunt, ut quo ardore sibi ampliores fines, aut ampliora jura stipulari antea solebant victores, eodem nunc de abrogando scelestissimo hominum commercio solliciti fuerint.

Verum conservanda sunt prudenter, quae miraculo quodam et supremi Numinis beneficio nobis contigerunt bona: quamvis enim magnarum calamitatum memoria non ultionis causa conservanda est, at praeteriti temporis usum et exemplum ad instantis et futurae aetatis utilitatem et salutem referamus.

Continuam esse, in historia gentium, causarum et effectuum seriem vidimus: eamdem omni humana sapientia et auctoritate majorem esse tandem discamus.

In opinionum ortu et progressu similitudo quaedam est plantarum, quae radices late sub terra extendunt, antequam palam incrementa innotescant. Quae semina sint, ignoramus saepissime, quomodo crescant, latet; qualem vero, ubi maturuerint, vim habeant, omnium temporum historia docuit.

Ferro et flammis furite Nerones et Caracallae, carnificum munus integris legionibus mandate, at ridet inanes furores Christiana religio; nec pueritiae vincula, quae semel abjecit genus humanum, recipit.

Albanis ducibus exsultate, Philippi, rogis atque patibulis totas urbes devastate, latrociniis et incendiis integras regiones evertite; at vero semel sibi assertam libertatem sentiendi mens humana dimittere neque vult amplius, neque potest. Quique umquam similia scelera moliantur, exemplis istis discant, prius coelestium corporum motum nobis periturum esse, quam opinionum incrementa, postquam radices egerunt, opprimi à nobis et vi cohiberi posse.

Extra hominum igitur potestatem sunt, quas primas modo diximus, magnorum eventuum causae. Quae cum ita sint, verecundi omnium rerum, omniumque adeo conversionum in rebus publicis divinam originem suspiciamus: quas si quis quietas semper et placidas fore speraret, nullis nec ingenii nec imperii incrementis agitatas, idem profecto tempestates nullas, aut imbres nullos, insane haud minus quam imprudenter optaret.

Otiosam vero esse propterea de illis causis disputationem ne mihi objiciatis, A. A. Navem in portum salvam deducunt nautae, licet ventos regere, tempestatibus imperare nequeant: morbi vim praecidunt medici, licet aegrotandi et moriendi semina tollere non possint: et, si necessarias rerum vicissitudines, sine quibus vita ipsa plane nulla est, inhibere nequeunt homines, at prospicere possunt, ut ne violento motu evertantur omnia, utque turbis via praecludatur, quarum testes non tantum verum et pars per viginti fere annos fuimus.

Primum hic atque maximi momenti praeceptum quale sit, cuivis in promtu est videre: vim quidem opinionibus opponendam nunquam esse, verumtamen opinionum incrementa nunquam negligenda esse. Temperantur facillime et reguntur, sisti non possunt. Communem auctoritatem opiniones, quibus nulla veri rectique species subest, raro et, nisi vis contumaciam provocaverit, numquam adipiscuntur; ut in extrema omnia tunc demum homines ruant, ubi ne justae quidem querelae audiuntur.

Ce-

Cedere autem temporibus ejusmodi praeceptum est, ut multam habeat cautionem: nam et hic cavendum est, ne quid, nisi opportune, fiat. Primum igitur videant illi, qui civitatibus praesunt, ne imperii auctoritatem et regendi speciem tum amittant, cum istis, quae diximus, cedere decreverint. Maximum est, ut justo tempore cedatur, ut ne sero postulantibus et flagitantibus detur, quod precantibus et verecunde rogantibus negatum erat. Modum illi tenere non solent, qui suis tantum viribus necessario cedi intellexerint: et eorum victoria quanta libidine, quantis sceleribus contaminetur, vel unum optimi in felicissimique Ludovici XVI exemplum, vel una Gallicorum demagogorum impotentia ostendit.

Sed praeterita sunt, quae diximus, tempora: renovata sunt principes inter et populos concordiae vincula. Secundas receperunt partes, qui primas imprudenter occupare conati fuerant. Quas ab impotenti plebis furore leges accipere neque volebant neque debebant principes, eas sibi victores sripserunt ipsi: neque foederi unquam sanctiori gentes accesserunt aut accedere poterunt illo, quod Lutetiae potissimum principes victores pangere voluisse videntur, ut saltem unum aliquid esset, quod horrorem Parisini nominis apud gentes expiaret.

Nec principibus modo civitatum, sed et ipsis gentibus tempora, quae vidimus, et consilia et exitus rerum, cum honestos ad sequendum, tum foedos ad vitandum praebent.

Quae post tantas turbas emendata et quasi igne probata exstiterint, non pauca esse, jam diximus: sed et emendandi studium, cujus gloriola mirifice plerosque homines titillare videtur, haud pauca mala civitatibus attulit. Est enim quaedam morum institutorumque stabilitas, cum ipso societatis statu et tranquillitate insigniter conjuncta; ut vix patria dici possit, ubi instituta nulla patria et avita inveniuntur. Evertunt omnia, qui de omnibus simul emendandis solliciti sunt; nec spera-

tes

tos etiam optima conamina exitus habebunt, nisi et hic ducem sequamur naturam, quam in maximis operibus efficiendis sensim et lento gradu, non inconsiderato impetu, progredi videmus.

Quid igitur? servos nos esse vis, aut torpedine animos nostros opprimendos suades? Imo, ubi illa jura vel humanitatis, vel societatis violantur, quibuscum simul ipsum nobis humanitatis decus aufertur; ubi ea tempora incidunt, quibus nec justae querelae, nec prudenter monita audiuntur, gladio dirimenda lis est.

Sed haec tempora uti raro incidunt, ita nefariam omnem in civitate vim dicere non dubitamus, nisi horrendis, quas vidimus, civilium turbarum calamitatibus digna sit res, de qua agitur. Quo certe loco habenda non esse conamina, mutatâ imperii formâ, societatis conditionem emendandi, luculentum nostrae aetatis praeceptum est.

Meliores sane aliis aliae sunt imperii formae, et prudentius caventur, quae sine damno vindicari nequeunt. At ne nimiam tamen hic legibus vim tribuamus, monet experientia. Quid enim vobis vultis, qui ad scholae et philosophiae nescio cujus praecepta vitam omnem civilem revocatis? Praesenti felicitate non contenti, solliciti estis, quomodo nepotibus etiam et posteris sarta tecta et ab omni vi tuta sint, quae vobis bona contigerunt: ad perfecti cujusdam exempli normam omnia civitatis instituta exigitis, ut, quid emendari queat, enumeretis: hominumque vitia, quae extirpare non potestis, ea legibus innoxia reddere aggredimini.

Magnum est, quod vultis, et egregium, nec profecto is ego sum, qui molimina haec ingenii humani alto supercilio despiciam. Habet illa perfecti imago suavissimam ac divinam quamdam beatioris vitae admonitionem: habet, quo firmetur animus, et extollatur, quo ad quaevis abjecta contemnenda propellatur: et per Deum Immortalem, sincere etiam nunc profiteor, me cum voluptate quadam in illius temporis memoriam redire, quo et me juvenem somnia illa fefellerunt.

At

At quanta in somniando dulcedo, tanta in expergiscendo cum terrore conjuncta tristitia erat. Nomina audiebantur, de quibus somniaverant gentes, omnia; quae nominibus responderent, erant nulla. Ordinum in civitate discrimen sublatum, non ut soli virtuti laudes et honores tribuerentur; sed ut imperandi vices haberent, qui ad honores ante non admittebantur. Comitia erant popularia; sed in iis optimorum civium suffragia nulla, aut vi oppressa. Ad naturae simplicitatem revocata erant instituta multa; sed disruptas domesticas necessitudines, res cum privata tum publica pariter et civitates dolebant. Inanes cessaverant tituli omnes; sed nobilium quorumdam fastum insolentia plebeja et ridicula demagogorum impotentia exceperant. Libertatem Deam resonabant omnia; sed pro levibus vitae civilis oneribus sacrificia exigebat nova Dea, qualia nulla secunda gentium annales memorat. Imperii formas vidimus cunctas, verum pariter Galliam oppresserunt Comitia, Directoria et Consules, donec tandem fatigati ac defessi tyrannidem laeti acciperent, quibus odiosum initio nomen fuisset imperii.

Talia vero, A. A., talia non legimus aut accepimus, verum vidimus atque pertulimus; et non omnes sibi ab ejusmodi tragoediis cavebunt, et non omnes tandem gentes fatebuntur, multo firmius esse libertatis praesidium in libero civitatis ingenio et communi quasi libertatis sensu, quam in legibus et formis imperii?

Errori ob consilii honestatem venia dari semel potuit: verum post ejusmodi experientiam excusationi locus nullus est: et in se exitus quoque recipiant oportet, qui constitutam civitatis formam evertunt; ut ne ab ejusmodi honestis propositis multo graviora, quam a summis sceleribus, civitatibus mala nascantur.

Neque hoc loco pravum usum tantum reprehendi dicatis, auditores juvenes, qui, quo magis magni cujusvis et egregii amore flagratis, eo facilius istius doctrinae illecebris abripi soletis. Vitia universi generis

humani sunt, quae diximus, non singulorum hominum, neque minor eorum error habendus est, qui in civitatibus constituendis ac regendis intelligibilem quamdam imaginem intuentur, quam qui in fluminibus coërcendis ad mathematicas tantum computationes attendant.

Patriam nunc et principes, principes et patriam in ore habent omnes: at redibunt aliquando tempora (et ne cito redeant, Deus O. M. prospiciat!) quibus non temere monuisse me patebit.

Exstincta pestis nondum est, cujus labem nos felicius, quam quidem sperari potuerat, pertulimus: verum ex una domo in aliam transire solent contagiones morborum. Alienis exemplis raro sapiunt homines, qui prudentia sua se praevertere mala posse sibi persuadent, quae aliis contigerunt. Neque hic universarum gentium alia quam singulorum hominum ratio est.

Ad has autem, si quae forte sint, gentes ó utinam, tanquam oraculum, haec mea vox pervenire posset! Experti sumus, quas meditamini, emendationes; audivimus, quos suspicitis, novarum rerum praecones; credidimus peregrinorum, quos nunc vos excipitis, lenociniis; abrepti fuimus nos quoque aliarum gentium, quae occultas forte apud vos etiam simultates alent atque sustinebunt, insidiis; sed diffidite somniis, praeter errorem et lusum nihil habentibus: diffidite praeconibus, qui promissa praestare nequeunt, eoque magis extimescendi sunt, quo majorem patriae amorem praetendant, et quo plura promittant: diffidite inprimis exteris, sive gentibus, sive singulis, qui praedam et lucrum sibi propositum habent: sed diffidite tandem ante omnia vobis ipsi, ne, qui patriam nunc servavit et recuperavit animi fervor, eandem consumat atque evertat.

Habent enim aliquid, A. A. in quo sibi placeant homines, turbae et ejusmodi, qualia vidimus, tempora: agere quam spectare maxima pars hominum mavult, ubi ad agendum et gloriae studium, et officii sensus ad-

adhortatur; temporum fluctui voluntatis constantiâ obicem objicere, jucundum est, et incognitam in communi vita voluptatem habet illa omnium virium contentio, qua ad divinam nos originem quasi propius accedere sentimus.

Verum defervescet ardor, et qui nulla non magna et praeclara nunc ab aliis, a principibus potissimum, exigunt, quoniam ad nulla non parati fuerunt ipsi, eosdem ad angustias vitae quotidianae aut civiles illorum ipsorum necessitudines aut pusilla aliorum plerorumque molimina mox revocabunt; donec sero intelligant, et ab hominibus se exegisse, quae in hac rerum conditione ab iis praestari non possint, et vel se ipsos paulatim et quasi inscios, pro Patriae atque humanitatis causa, suae tantum vel fortunae vel gloriae causam egisse.

Laudabilis sane, et ad magnas res gerendas necessaria est industriae, constantiae, fortitudinis intentio: laudabilius etiam, nec minus necesse, ubi res ex voto cesserint, et ad propositum finem perveneris, cohibere te, nec ultra impetu ferri; ne viribus tandem exhaustis amittantur etiam, quae ex tantis cladibus conservata sunt.

Multa superesse disputatis, nec fortasse immerito, quae melius ordinari debeant! Quasi vero eo perventura sit umquam humana sapientia, ut nil amplius emendandum esse videatur. Post tantam in externa vi debellanda fortitudinem atque constantiam, jure quodam suo postulare gentes dictitatis, ut in patriis quoque institutis ab integro reficiendis opera ponatur! Quasi quidquam, vel ad recens quaesita bona conservanda, vel ad alia comparanda, aptum esset, praeter unam gentium moderationem. Quo loco in primis non dicam culpanda, sed pestis instar fugienda est Gallorum quorundam sophistarum sententia; qui, uti contraria sibi invicem civium atque imperantium commoda dicunt, et perpetuum esse inter utrosque bellum disputare solent, in quo nulla, ne fortuna quidem oblata, occupandi opportunitas negligenda sit, ita ne-

fario consilio ea divellere conantur, quae natura ipsa firmissimo vinculo junxit atque copulavit.

Pestifera, nam saepius dicendum est, vox, cujus auctores societatis nec vim nec virtutem assecuti sunt. Una civibus cum imperantibus patria, una salus, una causa est, illoque benevolentiae atque amoris vinculo restituto, adstricto, vindicato, omnibusque aliis anteposito, quid intrinsecus libertati, quid extrinsecus securitati metuendum sit?

At vero restituerunt illud vinculum tempora, adstrinxerunt calamitates, vindicarunt mutua contentione comparati successus. Reparatae sunt publicae clades; ad domesticas tandem clades reparandas singuli redeamus. Quod et ipsum cum per se magnum tum reip. fructuosum esse, quis tandem negabit? Est mercatura, est ejus robur et praesidium, fides, sunt opificia, sunt aeraria, sunt artes, literae, quae universa nostram industriam, nostram operam et diligentiam requirunt.

In his igitur singuli partes nostras vindicemus, qui jam tuto ad privata negotia redire privati possumus. Omnia turbulentis temporibus loco suo mota et turbata erant; quietis ac sedatis temporibus omnia jam residant, debitumque sibi locum teneant: neque illius, quamvis pervulgati, nos praecepti oblivio capiat, non loco, quem quis teneat, verum modo, quo illius loci officia sustineat, dignitatem ejus censeri.

At quid praeceptis hic opus est, cum exemplum ante oculos, praeceptis omnibus efficacius, habeamus Belgae, cum servatam esse Patriam omnes fateantur, modo suis locis singuli tales sint, qualis suo loco Princeps?

O felicem civitatem, ubi ad officia sua discenda praeter Principis exemplum nihil indigent cives! O felicem ter quaterque Patriam, ubi talem Principem palam laudare ipsa, quae verecunda semper est, amoris sinceritas vetat!

Ab-

Absolvi, Auditores, quae mihi dicenda proposueram; praecipua. Quod superest, muneris officio dandum esse, monet me temporis angustia.

Nec tamen ea nunc diu nos morabitur officii necessitas. Tres tantum elapsi sunt menses, ex quo ad novam vitam revocata est Academia. Quae autem ab occupato inde Hollandiae regno, et exstincta pristina Academia Leidensi, usque ad illud tempus tristia nobis et laeta acciderunt, cum sibi recensenda sumserit PALMIUS noster, Academiae Actuarius, qui quantum in illis calamitatibus ad sustinendos corroborandosque animos nostros tum exemplo suo tum exhortationibus contulit, nunquam grati obliviscentur Belgae: lubens sane tempora ista penitus silentio praeteriissem, nisi in ipsa hac auditorum frequenti corona animum eo revocasset absentia virorum, quorum desiderio eo magis nunc afficimur, quo laetiori animo ipsi quoque restitutam hanc patriam solemnitatem vidissent.

Ereptum enim tunc mortalitatis fato Theologiae studio BOERSIUM, Medicinae SANDIFORTIUM, Historiae vero studio REGENBOGIUM dolemus; ac profecto jure dolemus, siquidem in primo sincerum religionis amorem, et liberalem in ea vindicanda constantiam, in altero amplam doctrinam, literatamque in omni medicina eruditionem, in REGENBOGIO vero indefessam assiduitatem et cum omnibus historiae limpidissimis fontibus familiaritatem recordemur.

At haec ipsa recordatio, quae, cum ante novam Academiae ordinationem clades illae acciderunt, pietatis magis quam necessitatis est, animos erigat, ut, quam illi strenue vindicarunt Academiae gloriam, etiam nos sustineamus; cogitantes quantum in ipsa hac nova institutione sit, quod vim addat illis, quae in oratione diximus. (*).

Emendatam Academicae institutionis normam voluerunt per viginti annos omnes. Quod per turbas omni illo tempore absolvi non potuit, ab-

solvit intra biennium prudens atque moderata Regis constantia. Quam liberalem, ut ajunt, legem extorquere anteriores conatus non potuerunt, eam liberalissimam sponte Rex constituit.

Quod ab imperante fieri potuit, ut temporum conditioni responderet institutio, factum est; nova supellectili Academico addita sunt multa, et quae aderant, aucta sunt vel augebuntur proxime. Quod superest nobis demandatum videmus, professoribus et studiosis, qui profecto, quanta sint, quae ex tali publicae institutionis emendatione nobis nata sunt officia, nunquam obliviscemur, verum, ut ne frustra nobis illa contigisse dicatur, laeto et alacri animo omnes annitemur.

Sed nequaquam bona haec et laeta efficient, ut fatorum, quae proxima Academiam afflixerunt, nos oblivio capiat.

Communis fuit omnium laetitia, cum et FREDERICUM GUILIELMUM BOERSIUM, virum honoratissimum, inter Academiae Curatores ad moderamen rerum Academicarum vocaverat Regis sapientia; optimi enim viri subtile in judicando ingenium, elegantem et in omni vita, tam publica quam privata, fructuosam doctrinam, ardentemque erga bonas literas, et Leidensem Academiam, amorem cognoscebant omnes. Communem nunc omnium dolorem testantur, qui nunc tristes in locum optimi viri morte vacuum conversi sunt oculi; nec profecto magis aliquis BOERSII desiderio affectum se in hac ipsa solemnitate sentire potest, quam quidem me nunc affligi sentio, qui et amicitia, et laboris in adumbranda nova hac Academiarum institutione societate, cum BOERSIO junctus, quantum Academia perdiderit, magis etiam quam caeteri, et facilius aestimare possum.

Verum salva est, quam in oculis et deliciis BOERSIUS habuit, Academia. Salva erit, et in dies magis etiam magisque post novam institutionem splendore crescet, quamdiu vos eodem, quo nunc flagratis, ardore, et Patriae et Academiae honorem sustinere pergatis, juvenes optimi,

Lei-

Leidensis Academiae alumni. Per biennium, quo Rectoris munus gessi, vos inprimis effecistis, ut ne unquam me, quamvis variis occupationibus distractum, muneris difficultates terrerent. Amicitia amicitiae respondistis, justas adeo indignationes mediis in turbis mei causa suppressistis, et post ipsam studiorum intermissionem, ad quam Patria volentes ac lubentes evocavit, ita ex bello ad Pacis studia rediistis, ut absentia ipsa literas vobis cariores exstitisse, omnibus demonstraveritis. Tenete igitur, quam sequimini, viam. Quem Rectori amorem ostendistis, eum vos praeceptori quoque semper conservaturos esse, meus erga vos animus certus testis est.

(*) Vir Clarissimus, CAROLUS BOERS, natus in pago Voerschoten d. 6. Junii 1746, obiit d. 20 Maji 1814. Ex Ecclesia Harlemensi vocatus Theologiae Professor, d. 21 Junii 1779 hanc provinciam auspicatus est oratione, quae typis expressa est, *De difficultatibus, quae disciplinae Theologicae professionem premunt, et de potissimis, quae illarum mitigationi inserviant, levamentis.* Mox accessit munus Praefecti Collegio Theologico. Altera Oratio *De Religione, praeclaro sanitatis praesidio*, qua a. 1784 Academiae Rectoris munere se abdicavit, non prodiit. A. 1768 Trajecti ad Rhenum Theologiae Doctor creatus est, edita et publice defensa Dissertatione inaugurali, exhibente *Specimen observationum ad nuperam N. T. Versionem Brittanicam, conscriptam ab E. Harwood* Postea edidit quoque orationes nonnullas sacras, Belgico sermone; nec non *Handboek voor Jonge Predikanten*, a. 1807.

Vir Clarissimus EDUARDUS SANDIFORT, Dordraco-Batavus, natus d. 14 Novembris 1742, obiit 12 Februarii 1814.

Medicinae Doctor renuntiatus est in Academia Lugduno-Batava d. 19 Decembris 1763.

Ana-

Anatomes et Chirurgiae Professoris Extraordinarii munus suscepit d. 22 Maji 1771 Oratione *De Optimo Anatomico*, quam Orationem non edidit; dein Professor Ordinarius constitutus, Orationem habuit d. 25 Maji 1772, *De circumspecto cadaverum examine.* Professor Medicinae dictus est d. 12 Junii 1778. Munere Rectoris a. 1782. perfunctus, dixit, *De Officio Medici perquam difficili, a multis pessime neglecto:* quam Orationem edidit à. 1785. Altera vice a. 1802, Rectoris munere functus, Orationem habuit *De* BERNARDO SIEGFRIED ALBINO, *Anatomicorum, quotquot elapso floruerunt seculo, facile Principe, Physiologorum vero sui temporis summo*, quae in lucem non prodiit.

Reliqua Viri Clarissimi scripta sunt:

Dissertatio, inauguralis, *De Pelvi, ejusque in partu dilatatione*, Lugd. Bat. 1763. in 4to.

Observatio *De Foetu monstroso, cujus viscera abdominalia omnia una cum corde extra corpus propendebant* (in Actis Helveticis vol. 7. p. 86.)

Observatio *De Puero Monstroso* (in Novis Actis Phys. Med. Acad. Nat. cur. Tom. 4 p. 150).

Descriptio morbi contagiosi, qui in Belgio A. 1769. *inter boves Saeviit*, (in Suenska Vetensk. Acad Handlingar Anni 1769. s. 325.).

Observationes *De usu ligni Quassiae in Arthritide* (ibidem Ann. 1770. s. 168.).

Verhandeling *Over eene Slagaderbreuk in de groote Slagader*, 's Gravenhage 1765. in 8vo, met platen.

(Haec observatio in latinum Sermonem conversa etiam reperitur in Novis Actis Phys. Med. Acad. Nat. cur. Tom. 4. p. 40.).

Natuur- en Geneeskundige Bibliotheek, 's Gravenhage 1765—1775. XI Deelen in 8vo.

Thesaurus Dissertationum, Programmatum aliorumque Opusculorum. Lugd. Bat. 1768—1778. 3 vol. in 4to. cum fig.

Observationes Anatomico Pathologicae. Lugd. Bat. 1777—1781. 4 vol. in 4to. cum fig.

De-

Descriptio musculorum hominis, Lugd. Bat. 1781. in 4to.
Tabulae Intestini Duodeni, Lugd. Bat. 1781. in 4to.
Icones herniae inguinalis congenitae, Lugd. Bat. 1781. in 4to.
Exercitationes Academicae, Lugd. Bat. 1783—1785. in 4to, cum fig.
Anatome infantis Cerebro destituti, Lugd. Bat. 1784. in 4to, cum fig.
Descriptio Ossium hominis, Lugd. Bat. 1785. in 4to.
Museum Anatomicum Academiae Lugduno-Batavae, Lugd. Bat. 1793. 2 vol. in fol. cum fig.

Scripta aliorum, quorum editiones curavit:

A. Vesalii *Tabulae Ossium*, Lugd. Bat. 1791. in fol.
Caldanii *Institutiones Physiologicae et Pathologicae*, Lugd. Bat. 1784. 2 vol. in 8vo.
G. Azzoguidi *Observationes ad Uteri constructionem pertinentes.*
J. B. Palettae *Nova Gubernaculi testis Hunteriani et tunicae vaginalis descriptio; ut et Observationes de claudicatione congenita.*
J. Brugnoni *Dissertatio de testium in foetu positu; de eorum in Scrotum descensu: de tunicarum, quibus hi continentur numero et origine.*
Tres has Dissertationes edidit sub titulo *Opusculorum Anatomicorum*, Lugd. Bat. 1788. in 8vo.

Ex aliis linguis in Belgicam transtulit:

Th. Dimsdale, *Over de Inenting der Kinderpokjes*, 's Gravenhage 1768. in 8vo, uit het Engelsch.
O. Acrell, *Heelkundige Waarnemingen*, 's Gravenhage 1771. in 8vo, uit het Zweedsch.
N. Rosen van Rosenstein, *over de Ziekten der Kinderen*, uit het Zweedsch vertaald, en met aanmerkingen vermeerderd. 's Gravenhage, eerste druk, 1768. Ibidem tweede druk, 1779. 2 deelen, in 8vo.
Inleiding tot de genezing der inwendige Ziekten, door het Opperste Collegie der Geneeskunde te Berlijn, Leyden 1788. in 8vo, uit het Hoogduitsch.

Adscriptus fuit Socius sequentium Academiarum ac Societatum:

Academiae Caesareae Leopoldinae Carolinae Naturae Curiosorum, a. 1766.
Instituti Regii Historici Goettingensis, a. 1767.
Societatis Latinae Jenensis, (quae Athenis propter Salam est) a. 1767.
Societatis Physico-Mathematico-Anatomico-Botanico-Medico-Helveticae, a 1768.
Academiae Regiae Scientiarum Sueciae, a. 1768.
Societatis Lausiacae (die Physikalisch Oekonomischen Bienen Gesellschafft in Ober Lausitz) a. 1769.
Societatis Medicae Edinburgenae, a. 1769.
Societatis Zeelandicae (Zeeuwsch Genootschap te Vlissingen) a. 1769.
Societatis Batavae Roterodamensis (Bataafsch Genootschap der Proefondervindelijke Wijsbegeerte te Rotterdam) a. 1771.
Societatis Harlemensis (Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem) a. 1771.
Societatis Amstelodamensis ad Agriculturam pertinentis (Maatschappij tot bevordering van den Landbouw te Amsterdam) a. 1776.
Societatis Regiae Chirurgicae (l'Acad. Royale de Chirurgie) a. 1781.
Societatis Haganae (Natuur- en Geneeskundige Correspondentie-Societeit te 's Gravenhage) a. 1783.
Societatis Regiae Scientiarum Upsaliensis a. 1784.
Societatis Medicae Londinensis, a. 1784.
Societatis Regiae ad Medicinam Spectantis (la Societé Royale de Médecine) a. 1786.
Societatis Amstelodamensis ad Chirurgiam spectantis (Genootschap ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam) a. 1790.
Societatis Trajectinae (Provintiaal Utrechtsch Genootschap van Konsten en Wetenschappen) a. 1790.
Societatis Jenensis Mineralogicae, (Jenaische Mineralogische Societeit) a. 1798.
Societatis Medicae Parisiensis (la Societé de Médecine de Paris) a. 1807.
Societatis Physico-Medicae Erlangensis, a. 1809.

Vir Clarissimus JOANNES HENRICUS REGENBOGEN, natus Schuttorpae in Comitatu Benthemensi, d. 9 Decembris a. 1769, obiit d 22 Februarii 1814. Inde ab a. 1812 in hac Academia Professor Historiarum; antea Franequerae Historiae Ecclesiasticae et Exegeseos Biblicae, ubi hoc munus suscepit d. 3 Junii 1799, habita oratione: *De extremis, in quae interpretes Sacri Codicis passim prolapsi sunt, sedulo cavendis.* Deinde Theologiae Professio accessit. D. 1 Junii 1804 magistratu Academico abiit, Oratione *De Theologo perfecto.* Utraque lucem vidit. Item edita sunt haec ejus scripta:

Betoog, dat er eigenlijk genoemde regtstreeksche Voorspellingen van den Messias in de Schriften des O. T. gevonden worden, door het Haagsche Genootschap tot verdediging van den Christelijken Godsdienst met den Gouden Eereprijs bekroond, 1797.

Abraham, als een Vader des Huisgezins ter navolging voorgesteld, door hetzelfde Genootschap met een Zilveren Eereprijs bekroond, 1798.

Verhandeling, ten betooge, dat er omtrent het wezenlijke der voornaamste waarheden van het Christendom geene verandering behoort te komen, met den Gouden Eereprijs van hetzelfde Genootschap bekroond, 1801.

Over de overeenstemming van de Leer der Apostelen met die van hunnen Meester, in de Werken van het Haagsche Genootschap van het zelfde jaar.

Verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders, 2 voll. Amstelodami 1802.

Commentatio de fructibus Belli Sacri, Amstelodami 1809.

Christelijke Godgeleerdheid, naar de behoeften van onzen tijd, Workumi 1811.

Diversa Opuscula, in *Verstrooide Gedachten over verschillende Onderwerpen*, Franequerae 1802 et seqq.

Nagelatene Leerredenen, Dordr. 1815.

Nonnulla insuper non addito nomine.

